

Inskrift:

... ifti - ...
5

... æftir ...

»... efter ...»

Till läsningen: 1 i och 2 f ha förlorat korta stycken i toppen. Av runan 5 kan man i fragmentets kant endast se övre hälften av hst, varför det är omöjligt att avgöra, om runan har varit r eller r.

570. Hållsta, Lohärads sn.

Pl. 128.

Litteratur: B 252, L 613. J. Bureus, F a 6 s. 48 n:r 42 (Bureus' egen uppteckning), s. 188 n:r 116 (Rhezelius), F a 5 n:r 251, F a 1 s. 58, F a 10: 2, n:r 69 a; J. Rhezelius, Monumenta Uplandica (F c 6), s. 84 (tryckt i UFT h. 32, 1915—17, s. 48 f.), R 550 n:r 31; J. Hadorph, Resejournal 1682 (i Peringskiölds Monumenta 3); J. Peringskiöld, Monumenta 3, bl. 71; N. Celsius (resp. Laurentius Sepelius), Roslagia (1721), s. 44; Jonas Johansson Lodinus, Brev till And. Åkerblad den 21 Maj 1725 (R 554, UUB); O. Celsius, Svenska runstenar (F m 60) 1, s. 117, 335; J. V. Radloff, Beskrifning öfver norra delen af Stockholms län 2 (1805), s. 115; R. Dybeck, Runa (fol.) 1, s. 73; UFT h. 2 (1872), s. 42; Norrtelje Tidning ^{17/10} 1894; Nya Dagligt Allehanda ^{18/10} 1894; C. A. Holmberg, Förteckning öfver en del fasta fornlemningar i Lohärads socken (ATA), Brev till Vitterhetsakademien, Jan. 1925 (ATA); S. B. F. Jansson, Runinskriftsinventering i Stockholms län 1936 (ATA).

Äldre avbildningar: Bureus, teckning (i F a 10: 2), kopparstick (i F f 6, bl. 100); J. Rhezelius, teckning (i Monumenta Uplandica och i R 550); P. Helgonius och J. Hadorph, träsnitt (i Peringskiölds Monumenta 3 och B 252).

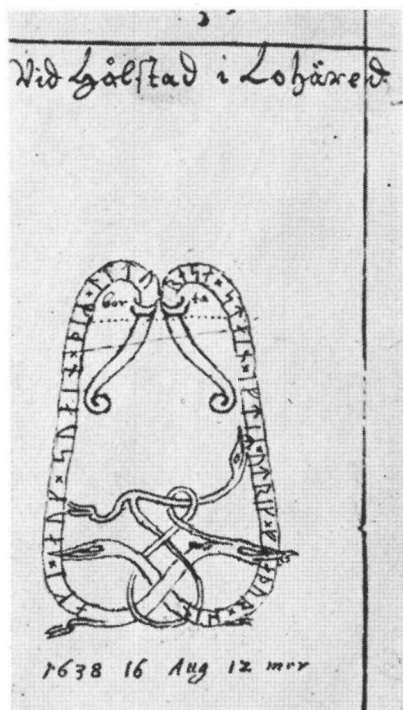

Fig. 302. U 570. Hållsta, Lohärads sn.
Efter teckning av Bureus.

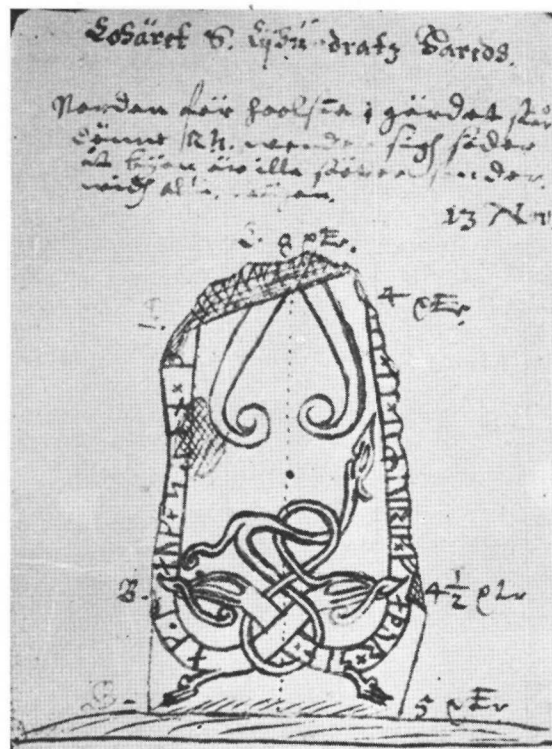

Fig. 303. U 570. Hållsta, Lohärads sn.
Efter teckning av Rhezelius i Monumenta Uplandica.

Runstenen, som länge har varit försvunnen och vid flera tillfällen förgäves sökts, återfanns 1936. Den låg inmurad i en eldstadsbotten i en gammal stuga, som tillhörde Hållsta n:r 4. Då stugan revs år 1939, togs stenen fram. Den restes år 1941 genom Riksantikvarieämbetets försorg och står nu 5 m. Ö om den nybyggda mangårdsbyggnaden, 15 m. V om avtagsvägen till Hållsta.

Enligt Rhezelius (*Monumenta Uplandica*) stod stenen »Nordan för hoolsta i gärdet . . . wender sig söder åt byen, är illa stötter sönder. widh alm. vägen»; R 550: »Nordan för Hoolstadh i Giärdet.» Vidare upplyser han där också: »Dänne Runstens skriff wändes söder mot byen, står widh almennewegen.» Vid Rhezelius' besök hade redan toppstycket gått förlorat. I R 550 har någon gjort följande anteckning: »Thenne Stenens öfra stycke war tilstädes anno 1638 16 Augusti om Middagen, när Joh. Bure honom afritte.» J. Hadorph kände endast till denna runsten i Lohärads socken, vilket framgår av ett uttalande i hans Resejournal: »dher i sochnen fins allena en Runsteen på Hållstadz gärde» (B 252 och L 613: »Holsta gärde»). I dissertationen *Roslaga* (1721) beskrives Hållsta-stenen, efter Rhezelius i R 550, på följande sätt: »Hic lapis se meridiem versus a pago convertit, cujus scriptura Runica deperdita fere, aliquatenus tantummodo legi potuit.» Jonas Lodinus skriver i maj 1725: »Uti Lohärad Församling och straxt wid Hållsta By, på dess norra sida står en Runsten med lässlig skriff.»

Stenen blev senare inlagd i en spismur. Dybeck skriver (1872): »Hållstadsstenen (L 613), förr stående på Hållstads gärde, är af en ännu lefvande man inlagd i och täckt af en spismur i Hållstads by.» Där påträffades den år 1894, vilket klargöres av en notis i Norrtelje Tidning 17/10 1894. Under rubriken »Runstensfynd i spiselmuren» läses följande: »I och för insättande af en jernspis i en gård i Hållsta by i Lohärad utbröts för några dagar sedan ur spiselmuren en större gråsten, hvilken, sedan man vändt densamma, befanns vara försedd med en runinskrift. Meddelaren, som ej sett runstenen, antager, att den är identisk med stenen n:o 613 i Liljegrens runurkunder. Stenen stod på nämnda forskares tid på Hållsta gärde. Runstenen är också omnämnd i Uplands fornminnesförenings tidskrift, andra häftet, såsom inlagd i en spiselmur i ofvannämnda by. Inskriften skulle i så fall i öfversättning vara: 'Åke och Sven, de läto resa stenen efter Otrygg, sin fader'.»

Anmärkningsvärt nog har denna runsten ytterligare en gång inmurats i en eldstad. C. A. Holmberg, fornminnesvårdare i Lohärads socken, meddelar år 1925: »Runstenen vid Hållsta, som återfanns för något 10 tal år sedan är nu återigen försvunnen. Lär vara inlagd som fyllning i någon byggnad i byn.» I ett brev till Vitterhetsakademien samma år (1925) lämnar han följande upplysning: »Sjelf har jag ej sett runstenen, men jag hörde för omkring 25 år sedan att han återfanns i en spisgrund och sedan länge låg på gården, men när han försvann ånyo är mig obekant. Hemmanet har länge varit arrenderat af olika arrendatorer, och under den tiden försvann stenen.»

Vid besök i Hållsta under inventeringen av runinskrifter i Stockholms län 1936 uppspårades runstenen.

Toppstycket, som försvann redan under 1600-talet, kunde tyvärr ej återfinnas. Detta är ej den enda skadan på runstenen. Stenens kanter äro också skadade, varigenom delar av inskriften ha gått förlorade. Redan Rhezelius anmärker (R 550), att stenen »är illa förderfwader och stötter, doch kan man hans innehoud någorlun af ofwanbe:te skriff förstå.»

Ljusröd granit. Höjd 1,18 m., bredd 0,71 m.

Inskrift (med det inom [ ] supplerat efter Bureus):

× aki × auk × su[ai]n [× þir × litu raisa × stain × if[ti]r utrika × f[apu]r × sin ×
5 10 15 20 25 30 35 40 45

Aki ok Svainn þeir letu raisa stain æftir Otrygga, faður sinn.

»Åke och Sven de läto resa stenen efter Otrygge, sin fader.»

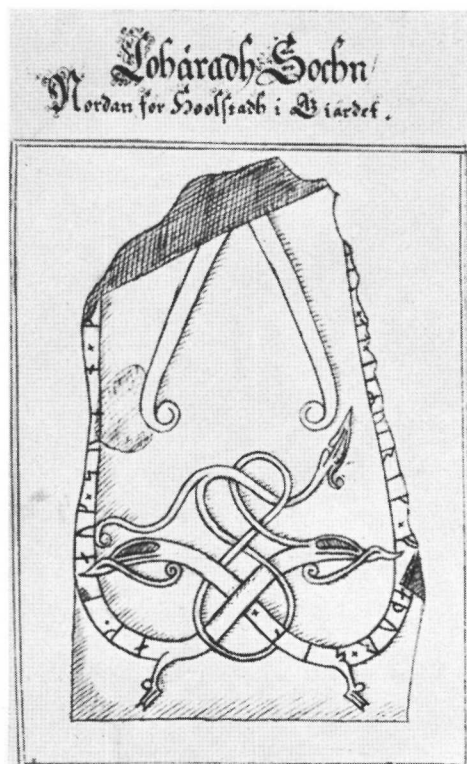

Fig. 304. U 570. Hållsta, Lohärads sn.
Efter teckning av Rhezelius i R 550.

Fig. 305. U 570. Hållsta, Lohärads sn.
Efter B 252.

Till läsningen: Inskriften börjar och slutar med sk. 4 **a** är skadat på grund av en ojämnhet i ristningsytan. 8 **u** är upptill skadat genom en flagring, som också tagit bort följande två runor 9 **a** och 10 **i**. 11 **n** står i kanten av stenen. 31 **t**, 32 **i**, 33 **n** och 34 **u** ha förlorat övre delarna. I 34 **u** finnes något t. v. en fördjupning som ej är huggen; ristningsytan visar nämligen flera naturliga håligheter av alldeles samma art 36 **r** är lätt skadat upptill. 39 **a** är delvis bevarat i kanten av en djup flagring. 40 **f** är skadat upptill. Mellan 40 **f** och 44 **r** är ristningsytan numera bortflagrad. Av 44 **r** återstår endast bistavens nedersta del. Efter 44 **r** finnas spår av sk. Efter 47 **n** är ett sk delvis bevarat. — Bureus: Sk före 1 **a** saknas; 39 **a** saknas. (På teckningen i F a 10: 2 är 21 **i** överhoppat.) — Rhezelius: 9 **a** saknas. Toppstycket borta. — Hadorph: 4 **a** och 9 **a** saknas; sk efter 18 **u**. Därefter är stenen skadad till sk före 29 **i**. 35 **i**; 40 **f** saknas. 41 **a** bortslaget; 44 **r** saknas. Efter 47 **n** läser Hadorph ett **a**, som har bst ansatt på en korsande slinglinje.

Om namnet *Aki*, som förekommer i ytterligare ett par uppländska runskrifter, se Sö 238, Sm 7. Faderns namn *Otryggi* är den (eljest icke belagda) svaga formen av det välkända mansnamnet *Otryggr*. Om detta senare namn se Sö 217.

571. Hållsta, Lohärads sn.

Pl. 127.

Litteratur: S. B. F. Jansson, Runskriftsinventering i Stockholms län (ATA).

Ett litet fragment av en hittills okänd runsten påträffades år 1937 i grunden till en gammal byggnad. Fragmentet är uppställt på gårdsplanen vid Hållsta n:r 4, invid U 570.

Grå granit. Mått 0,52 × 0,25 m.

Inskrift:

... **faþurr si** ...

5

... *faður sinn* ...

»... sin fader ...»

Till läsningen: 1 f är något skadat. Efter 8 i finnes en fördjupning, som ej är huggen.

572. Kragsta, Lohärads sn.

Pl. 128.

Litteratur: E. Brate, Anteckningar 1916 (ATA); G. Lovén, Brev till B. Bergman ^{15/11} 1925 (ATA); C. A. Holmberg, Förteckning öfver en del fasta fornlemningar i Lohärads socken (ATA); S. B. F. Jansson, Runinskriftsinventering i Stockholms län 1936 (ATA).

Äldre avbildningar: Brate, foto 1916 (ATA); G. Lovén, teckning 1925 (ATA).

Runstenen står nu rest i en backslutning, på mark som tillhör Kragsta n:r 1, 12 m. Ö om landsvägen Lohärads k:a—Syninge järnvägsstation. Den andra Kragsta-stenen, U 573, står 100 m. åt SSV.

Enligt en uppgift av G. Lovén, skall stenen ursprungligen ha stått »i en löfhage nära en kilometer nordvest om byn men togs omkring 1820 derifrån och lades som spiselhäll i en stuga i byn. Denna refs omkring 1880 och stenen togs ut. Genom vårdslös behandling blef stenen då sönderslagen och utgöres nu av två större stycken och en flisa.» Vid Brates besök år 1916 »låg runstenen, med ristningen uppåt, sönderslagen i två stycken, invid östra kanten av landsvägen genom Kragsta mitt emot Kragsta n:r 1. Jag lät lägga stenen på kant med stenar under och bakom, och om ej yttre åverkan tillkommer, synes den komma att förbli liggande i detta läge.» Brate antecknar vidare, att en del av stenen »gått förlorad, varigenom ristningens början saknas». Enligt vad Gust. Lovén i Stabby, Söderby-Karls sn, har meddelat Brate, »skall en flisa, som innehållit ett ormhuvud och alltså är det felande stycket, finnas liggande under tak i boden mitt emot stenen men då jag 30 juni ånyo besökte Kragsta, kunde jag icke återfinna densamma.» Den flisa, som Brate talar om, kom senare till rätta. G. Lovén uppger, att den »nu [1925] förvaras hos Söderby-Karls fornminnesförening, hvilken äfven hyser en varm önskan att få taga hand om hela stenen, som för närvarande ligger så godt som för fäfat, och skaffa den bättre skydd». C. A. Holmberg antecknar, att runstenen ligger »på landsvägsreningen i tvenne halfvor». Vid runinskriftsinventeringen 1936 låg stenen på samma sätt men lagades sedan och restes på sin nuvarande plats genom Riksantikvarieämbetets försorg.

Grå granit. Höjd 1,26 m., bredd (nedtill) 0,75 m. Inskriften är, om man bortser ifrån att de första runorna ha förlorats, ganska väl bevarad. Ristningen är emellertid ojämnt huggen; särskilt ornamentslinjerna äro ibland grunt och osäkert ristade.

Inskrift:

... **lah** · **lit** **bro** · **ker**a · **stain** · **rita** · **eftir** · **ioan** · **buanda** · **sin** · **ok** · **kunar** · **ok** · **ali** · **eftir** · **boþor** · **sin**

5

10

15

20

25

30

35

40

45

50

55

60

65

... *-laug let bro gærva, stæin retta æftir Ioan, boanda sinn, ok Gunnar ok Ali (Alli) æftir broður sinn.*

»... -lög lät göra bron och resa stenen efter Johan, sin make, och Gunnar och Ale (Alle) efter sin broder.»

Till läsningen: Av 1 **l** återstår nu endast bst och ett mycket kort stycke upptill av hst. 2 **a** har, i likhet med 14, 17, 23, 31, 35 och 38 **a**, bst endast t. v. om hst. Blott inskriftens två sista **a**-runor, 47 och 51, ha dubbelsidiga bst. 10 **o** har, som inskriftens andra **o**-runor, bst endast t. h. om hst. 11 **k** är ej stunget. 12 **e** är säkert. I 15 **s** fortsätter den översta leden med en svag linje ned till ramlinjen. 19 **n** har i likhet med inskriftens övriga **n**-runor ensidig bst. 21 **i** är ej stunget. 25 **e** och 37 **d** äro säkra. Av 54 **e** återstår endast ett kort stycke nedtill. Runan har fördärvats i brottet, och det är därför icke möjligt att med fullkomlig säkerhet avgöra, om runan har varit stungen eller ej. Möjligen kan man i brottets kant se ett mycket svagt spår av en **e**-prick. Mellan 59 **b** och 60 **o** har ristaren hoppat över ett **r**. Efter 66 **n** finnas flera runda små fördjupningar, men ingen av dem gör intryck av att vara huggen. — Brate: 37 **t**.

Inskriftens första bevarade runor, 1—5 **lauh**, utgöra senare leden av ett kvinnonamn på *-laug*. Hur mycket av detta första namn som har gått förlorat genom skadan på stenen nedtill t. v. är givetvis svårt att bestämma. Möjligen skulle man kunna framhålla, att om inskriften har varit symmetrisk, d. v. s. om den börjat nedtill t. v. på samma höjd som den slutar nedtill på högra sidan, skulle i inskriftens början saknas omkring tre runor. Det första namnet kan då t. ex. ha varit det vanliga kvinnonamnet *Guðlaug*.

Om namnet *Ioan* se U 216, och om namnet *Ali* (*Alli*) se U 203.

573. Kragsta, Lohärads sn.

Pl. 129, 130.

Litteratur: L 612. F. V. Radloff, *Beskrifning öfver norra delen af Stockholms län 2* (1805), s. 115; R. Dybeck, *Runa* (fol.) 1, s. 73; UFT h. 2 (1872), s. 42; E. Svedmark, *Beskrifning till kartbladet Norrtelje* (1887), s. 66; L. Lybecker, *Brev till A. Hazelius* ^{28/11} 1896 (avskrift i ATA); E. Brate, *Anteckningar 1916* (ATA); C. A. Holmberg, *Förteckning öfver en del fasta fornlemningar i Lohärads socken* (ATA); S. B. F. Jansson, *Runinskriftsinventering i Stockholms län 1936* (ATA).

Äldre avbildningar: J. Rubäck, teckning 1825 (i: J. G. Liljegren, *Fullständig Bautil*, ATA); Brate, foto 1916 (ATA).

Runstenen står i dikeskanten vid östra sidan av landsvägen genom Kragsta. Platsen är utmärkt på Geologiska kartbladet »Norrtelge». Den andra Kragsta-stenen (U 572) står 100 m. åt NNÖ.

F. V. Radloff omtalar, att en runsten, »som ej är uptagen i Bautil träffas emellan Kragsta och Rimsjö». I Liljegrens *Fullständig Bautil* finnes en teckning av U 573, utförd av J. Rubäck. På teckningen finnes följande uppgift: »Denna Runsten är funnen för 30 år sedan i ett Gärde vid plöjning. Ligger nu utan för dörren vid kragsta Gästgifvare gård, i Lohärads Sochn uti Roslagen. afritad 1825 af J: R.» L 612: »Kragsta gästgifvaregård.» I *Runa* (fol., 1872) behandlar Dybeck denna sten, »som säges förr stått vid . . . Rimsjö i Husby socken och för några år sedan restes invid landsvägen vid Kragstad». Stationsinspektör Lybecker lämnar i ett brev (1896) följande upplysning om stenen: »Denna runsten har blifvit funnen som spishäll i en bondgård i Kragsta, bonden visste [icke] huru länge den där legat eller hvarifrån den kommit — han, bonden, blef genast tillsagd att borttaga stenen från spisen, samt uppsätta densamma, hvilket ock skedde och står den nu i diket.» När Brate år 1916 besökte Kragsta, stod stenen på denna sin nuvarande plats men hotade då att falla. Brate lät »räta upp stenen och skola under den med sten, så att den nu länge torde bli stående upprätt». C. A. Holmberg antecknar (1925), att stenen »är ordentligt rest invid landsvägen».

Ljusröd granit. Höjd 1,80 m., bredd (mitt på stenen) 0,94 m. Ristningen är djupt och kraftigt huggen. Inskriften är mycket tydlig, varför de svåra fel, som de tidigaste läsningarna visa, måste bero på ovana hos undersökarna.

Inskrift:

alfkautr · auk · urhtafr · lrtu · rasa · stain · at · faþur · san · uriha ·
           5   10   15   20   25   30   35   40   45

Alfgautr ok Vigdiarfr letu reisa stein at faður sinn Viga.

»Alvgöt och Vigdjärv läto resa stenen efter sin fader Vige.»

Till läsningen: Inskriften börjar och slutar utan sk. Sk efter 8 r är, i likhet med övriga sk, en punkt; 9 a, 10 u och 11 k ha förlorat övre delarna genom ett bortfall i stenens vänstra kant. 40 a är säkert. Efter 45 h går ett streck in i slingan; det är uppenbarligen ristat och har av Brate uppfattats som en i-runa. Så har det emellertid ingalunda varit avsett av ristaren. Strecket fortsätter mot ormhalsens nedre konturlinje och har säkerligen varit avsett som halslinje. Ristaren har emellertid ändrat sig och bestämt sig för att draga halslinjen längre uppåt, t. v. om detta första streck.

Radloff: - - utr auk olafr litu rasa stain at fathur sin - - - uthr hialbi. J. Rubäck: ainutr .. u . . . : urhlafr · lrtu rasa · stain · þa · at · faþur sin · urihra. Denna läsning återges i Liljegrens *Runurkunder* (n:r 612) och i *UFT*. I det sistnämnda arbetet förekommer följande anmärkning till läsningen: »Enligt uppgift af phil. doktor O. A. Stridsberg, som undersökte stenen 1857, lär första namnet vara *Alfkautr* (Alfgöt), icke *Ainuntr*.» — Brate: »Den avlidnes namn har varit *urihia*. Efter h finnes nämligen i slingan ett streck 3 cm ovanifrån, som fortsättes ovan slingan 9 cm och alltså är sammanlagt 12 cm samt går upp till närmaste ornamentslinga. Hela detta streck är avgjort ristat, fullt tydligt och djupt men har intet sammanhang med ornamentiken, varför dess ändamål blott kan vara att insätta ett i, som blivit avglömt efter det föregående h, eller kanske att flytta det i, som står framför h, efter detsamma.» Att detta är en missuppfattning, framgår av vad som ovan har sagts.

I denna inskrift användes r-runan som tecken för vokal, i eller e, jfr t. ex. den närbelägna U 567. Se f. ö. S. B. F. Jansson, *Runinskrifter i Norrtäljetrakten*, s. 62.

Inskriftens första namn *Alfgautr* finnes eljest icke belagt i någon runinskrift. Det fsv och fda. *Algot* (*Algut*) är åtminstone delvis samma namn, jfr isl. *Algeirr* av *Álfgeirr*, *Algerðr* av *Álferðr* o. s. v. Namnet *Algot* har huvudsakligen förekommit på svenskt område, men är också »ret almindeligt paa Fyn og i Skaane» (*DGP* 1936, sp. 31). »Nästan alla i norska urkunder förekommande bärare av detta namn äro mer eller mindre uppenbart svenskar. Emellertid har det vunnit något insteg även i Norge» (Lind, *Norsk-isländska dopnamn*, sp. 17).

12—18 *urhtafr* kan icke återge någonting annat än det runsv. mansnamnet *Vigdiarfr*. Namnet förekommer på Sö 112, skrivet *uiktirfr*, och på L 294 »Legestads gårde», Rasbo sn, skrivet *uikterfr*. På några runstenar förekommer skrivningar som *uitarf(r)*, *uiterf* (ack.), *uitirf* (ack.); dessa kunna återge både *Vidiarfr* och *Vigdiarfr*. Tänkbart är, att dessa båda namn egentligen äro ett, d. v. s. att *Vidiarfr* uppkommit ur *Vigdiarfr*. »Ur betydelsens synpunkt synes det rimligare att fatta namnet såsom urspr. *Vigdiarfr*, icke *Vé-*, *Vidiarfr*» (Lind, *Norsk-isländska dopnamn*, sp. 1096). *Vigdiarfr* är ett typiskt svenskt namn, se E. Wessén, *Nordiska namnstudier*, s. 99.

42—46 *uriha* återger med all sannolikhet ett *Viga* (ack.). Om namnet *Vigi*, som sannolikt förekommer i ytterligare sex uppländska runinskrifter, se U 47 och U 463. Man kan lägga märke till att första leden i den ene sonens namn är *Vig-*.

574. Estuna kyrka.

Pl. 130.

Litteratur: D 2: 264. Kyrkoinventarium 1829 (ATA); H. Hildebrand, Berättelse om en resa i östra Upland, 1868, s. 147 (ATA); UFT h. 2 (1872), s. 20 samt Rättelser och tillägg till 2:a häftet; R. Dybeck, *Runa* (fol.) h. 5 (1872), s. 73 f.; E. Brate, *Anteckningar* 1915 (ATA).

Äldre avbildningar: H. Hildebrand, teckning, a. a. s. 15; Dybeck, D 2: 264; Brate, foto 1915 (ATA); E. Fant, foto 1929 (ATA); I. Schnell, foto 1930 (ATA).

Runstensfragmentet sitter, tillsammans med fyra andra fragment, fastklamrat i stigluckan. U 574, som är det största stycket, är placerat längst till vänster.

Utän tvivel är det U 574 och U 576, som åsyftas i Kyrkoinventarium 1829: »På östra gaveln af kyrkan och sacristian äro i grunden af fönstren lagde Runstenar, bägge söndrige, ofullständige och oläslige.» H. Hildebrand skriver i en till Vitterhetsakademien år 1868 inlämnad berättelse över »en resa i östra Upland»: »Uti sakristiefönstret ligga tvenne runstensstycken, hvilka återgifvas å följande sida. Jag var icke i tillfälle att göra mer än ett utkast på stället, hvarföre det är möjligt att teckningen behöfver någon jembkning, dock endast i oväsentligheter . . . Runstenarne kunna vara tagne från graffältet utanför kyrkogården.» Fragmentet iaktogs också ett par år senare av C. A. Klingspor, som i *UFT* (1872) skriver: »En runsten är inlagd uti sakristians fönster; men det har ännu icke blifvit till fullo utrönt, om det är» den sedan länge kända L 619 [d. v. s. U 577] »eller om det icke snarare är en hittills okänd runsten, då inskriften innehåller flere namn, såsom: (? KU)PBIARN . . . ORIKIA . . . . ASLAK(?) . . . m. m., som tarfva noggrannare undersökning.» Dybeck »upptäcker»¹ också fragmenten, som omnämnas i uppsatsen »Roslagen» (*Runa*, fol., 1872): »I kyrkans sakerstifönster äro såsom platt inmurade ett större och ett mindre stycke, sannolikt af två runstenar, af hvilka stycken det större, som till en del doldes af muren, blef genom min försorg aftäckt, hvarefter och sedan båda äfven rengjorts från kalkbruk, aftryck togos af dem. De äro, så vitt jag vet, hittills obekanta. Det större stycket har, jämte slingor med runor, en fogel, stående på en ringlad orm och bitande eller hackande i hans hufvud.» Det mindre stycket, som Dybeck nämner, är U 576 (A).

I Sveriges runurkunder uppger Dybeck, att en »del af en präktig runsten, hvars öfre och venstra hörn, med derå varande runslinga, är inmurad i östra kyrkfönstrets post.» — Brate (1915): »Runstenen ligger som fönsterbräde på utsidan av östra fönstret på sakristian i Ästuna kyrka och utgör norra $\frac{3}{4}$ därav. Den södra $\frac{1}{4}$ utgöres av . . . D II 263» [d. v. s. U 576 (A)].

Vid restaureringen av Estuna kyrka år 1929 togos 4 fragment ut ur sakristian: U 574, 575 och 576 (A) och fästes med järnkrampor i stigluckan, där de nu befinna sig tillsammans med ett stycke, som upptäcktes på kyrkogården (U 576 B).

Gråröd sandsten. Mått 1,06 × 0,60 m. Ristningen är i stort sett tydlig. Huggningstekniken är ovanlig, i det att linjerna i botten äro ojämma, punkterade. Samma sätt att hugga utmärker två av de övriga fragmenten, vilka säkerligen ha utförts av samme ristare. Det är möjligt, att alla tre fragmenten ha tillhört en och samma runsten; att de två av dem, som ha sammanförts som U 575, ha gjort det, är så gott som säkert.

I U 574 har inskriften tydligen börjat i ormens stjärt och slutat vid huvudet.

Inskrift:

+ orikia × auk + þu - - - - u + raisa × . . . rkipi × mart a stai . . . a - m
           5   10   15   20   25   30   35

Orøkia ok þo[ra(?) let]u ræisa . . . [ma]rkaði mart a steini . . .

»Orökja och Tora läto resa (stenen) . . . ristade mycket på stenen.»

Till läsningen: Inskriften börjar och slutar med sk. I 1 o är hst bortfallen mellan bista-varna. I 2 r är bst svag. 3 i är säkert. 10 þ och 11 u ha förlorat övre delen, men runorna äro säkra. Av runorna 12—16 återstå nu endast korta stycken nedtill. 17 u har förlorat övre hälften.

¹ Det har tydligen funnits en viss rivalitet om upptäckaräran; i »Rättelser och tillägg till 2:a häftet» av *UFT* skrives: »Den i Estuna sakristias fönster inlagde och af Ryttmästaren C. A. Klingspor 1871 funne runstenen är i år äfven sedd af [Dybeck] . . . och utgöres af tvänne bitar, kanske af 2 olika runstenar.»

De bevarade styckena skulle kunna vara rester av **ra** × **lit**; 10—17 skulle i så fall ha varit, som redan Brate har gissat, **pura** × **litu**. Spår av sk efter 17 **u**. 23 **r** är skadat upptill. 25 **i** är säkert. 30 **r** saknar nedre hälften av hst. Efter 36 **i** finnas inga spår av någon runa före brottet. Av 37 **a** är endast övre hälften bevarad i brottets kant. I runan 38 finnes på hst:s högra sida en svagt böjd linje, som förefaller att vara huggen; runan får därigenom snarast utseende av ett **u**. — Dybeck: 37—39 **alm**. — Brate: 3 **e** (»i **e** är icke pricken fullt säker men sannolik, enär staven på dess ställe är djupare och något vidgad åt höger»). Runorna 23—26 voro vid Brates besök dolda. 37—39 uppfattar Brate som »stuprunorna: -**nar**, återstod av (**ru**)**nar**».

Om mansnamnet *Orokia* se U 202. Runorna 23—27 **rkipi** torde utgöra slutet av (*ma*)*rkaði*. Runan 25 **i** bör i så fall snarast uppfattats som en felristning för **a**. Tänkbart är emellertid också, att »stavningen» med **i** av ristaren har använts för att beteckna ett uttal med ä-ljud. Uttryckssättet *markaði mart a steini* gör ett poetiskt intryck.

575. Estuna kyrka.

Pl. 131.

Litteratur: I. Schnell, Rapport den 5 aug. 1930 (ATA).

Äldre avbildningar: E. Fant, foto 1929 (ATA); Schnell, foto 1930 (ATA).

De två fragmenten, som sitta fastklamrade i stigluckan, påträffades vid kyrkans restaurering år 1929. De båda delarna lågo som fönsterplatta i östra korfönstret.

Ljusröd sandsten. Mått: A 0,52 × 0,36 m., B 0,26 × 0,35 m. Om den egenartade ristningstekniken se U 574. Att de båda fragmenten äro ristade av samme man är säkert. Trots att de bevarade inskriftsresterna icke lämna något bevis för att de båda fragmenten ha tillhört en och samma runsten, är det i det närmaste säkert, att så är förhållandet. De ha därför sammanförts under ett nummer.

Inskrift:

A: ... **raupur** : **sain** : **auk** : ... **noar** · **at** · ...
                   5   10   15

B: - **ṭar** : **uiniy** ... **y** -
                   25   30

... (*b*)*roður sinn*(?) *ok* ... *at* ... *Viniu*(*t*) ...

»... broder sin och ... efter ... Vinjut ...»

Till läsningen: 1 **r** har förlorat hst i brottet. Runorna 14—19 stå mitt på stenen. I 16 **a** korsas hst vinkelrätt av bst. Av runan 20 återstår endast ett kort stycke på mitten. Det bevarade gör det sannolikt, att runan har varit **s**. I 21 **t** är högra bst borta. 28 **u** har förlorat bst:s nedre del. 29 **y** har förlorat övre delen. Av runan 30 återstår endast ett kort stycke nedtill.

Mansnamnet *Viniutr* är hittills endast känt från ytterligare tre runinskrifter, Sö 167, Sö 290 och U 510, se E. Wessén, *Nordiska namnstudier*, s. 108 och Sm 1; jfr *Vigniutr* i U 599.

Tyvärr återstår numera icke tillräckligt av inskriften för att man skall kunna rekonstruera den. Möjligen ligger ytterligare ett stycke av denna sten kvar inne i muren vid det östra korfönstret, se nedan s. 460.

576. Estuna kyrka.

Pl. 131.

Litteratur: D 2: 263. Kyrkoinventarium 1829 (ATA); H. Hildebrand, Berättelse om en resa i östra Uppland, 1868, s. 15 (ATA); UFT h. 2 (1872), s. 20 samt Rättelser och tillägg till 2:a häftet; R. Dybeck, Runa (fol.) h. 5 (1872), s. 73 f.; I. Schnell, Rapport den 5 aug. 1930 (ATA).

Äldre avbildningar: H. Hildebrand a. a. s. 15; Dybeck, D 2: 263; Brate, foto 1915 (ATA); Schnell, foto 1930 (ATA).

De två runstensfragmenten (A och B) sitta tillsammans med tre andra fragment fastklamrade i stigluckan.

Fragmentet A nämnes första gången i Kyrkoinventarium 1829: »På östra gafveln af kyrkan och sacristian äro i grunden af fönstren laggde Runstenar, bägge söndrige, ofullständige och oläslige.» Det andra fragmentet, som här nämnes, har otvivelaktigt varit U 574.

Vid H. Hildebrands besök 1868 (se U 574) låg fragmentet A fortfarande i sakristiefönstret, där Hildebrand ritade av det. Vid dess sida låg U 574. C. A. Klingspor, som besökte platsen 1871, förmodar (UFT, 1872), att U 576 A och U 574 utgöra »en hittills okänd runsten», medan Dybeck konstaterar i Runa, att de båda fragmenten, »ett större [= U 574] och ett mindre stycke [= U 576 A], sannolikt» äro delar »af två runstenar», vilket uppenbarligen är riktigt.

I Sveriges runurkunder upptages fragmentet A som n:r 263. Brate (1915): »Runstenen ligger som fönsterbräde på utsidan av östra fönstret på sakristian i Ästuna kyrka och utgör den södra $\frac{1}{4}$ däraf, de norra $\frac{3}{4}$ äro D II, 264» [= U 574].

Fragmentet B upptäcktes vintern 1930 »efter ett ras mitt i norra delen av kyrkogårdsmuren» (Schnell). Det fastklamrades år 1930 i stigluckan omedelbart över de andra fyra fragmenten.

Man torde kunna fastslå, att de båda fragmenten A och B ha tillhört en och samma runsten. Full överensstämmelse råder nämligen mellan deras stenart, tjocklek, huggningsteknik, run- och skiljeteckensformer. De ha därför sammanförts under ett nummer, trots att de bevarade inskriftsresterna icke lämna något bevis för deras inbördes sammanhang.

Ljusröd sandsten. Tjocklek 11 cm. Runornas höjd 11 cm. A mäter 0,50 × 0,33 m.; B 0,48 × 0,35 m.

Inskrift:

A ... **þbiarn** + **a** ...

B ... **at** + **m** ...

... *ðbiorn ok* ... *at* ...

»... -björn och ... efter ...»

Till läsningen: I 3 i finnes mitt på staven en skarpt markerad avlång fördjupning, som möjligen är huggen. (Att runan icke har angivits som e, beror på att en exakt likadan fördjupning finnes i 6 n, strax under bst.) I 4 a finnes på vänstra sidan en bst som till ett n (†). Troligen har ristaren felaktigt börjat rista ett n i st. f. ett a. Av 7 a finnes endast bst t. v. om hst i behåll. I 8 a är övre delen av hst skadad genom brottet. 10 m har förlorat övre delen av hst och större delen av högra bst. — Hildebrand, Dybeck, Brate och Schnell: 3 e.

Runföljden 1—6 **þbiarn** kan suppleras [ku]þbiarn, [au]þbiarn eller [ui]þbiarn. Om *Guðbiorn* se Sö 177, om *Auðbiorn* se Sö 344 och om det i dessa traktens runinskrifter flera gånger belagda *Viddbiorn* se U 524 och U 537.

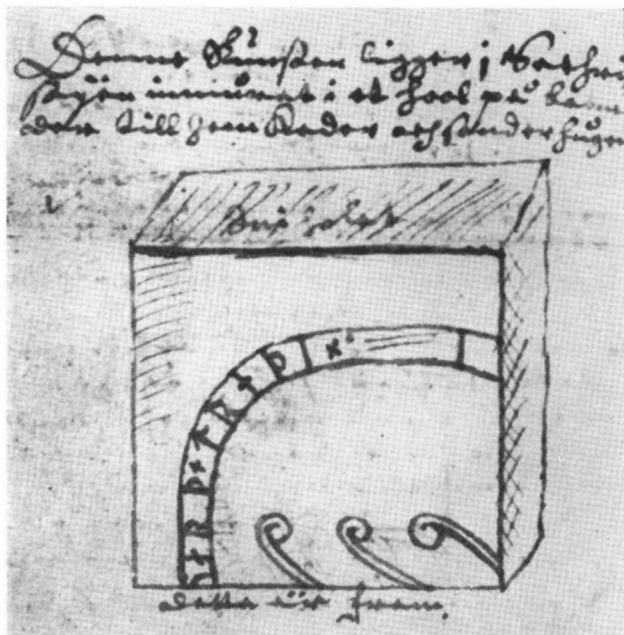

Fig. 306. U 577. Estuna kyrka.
Efter teckning av Rhezelius i Monumenta Uplandica.

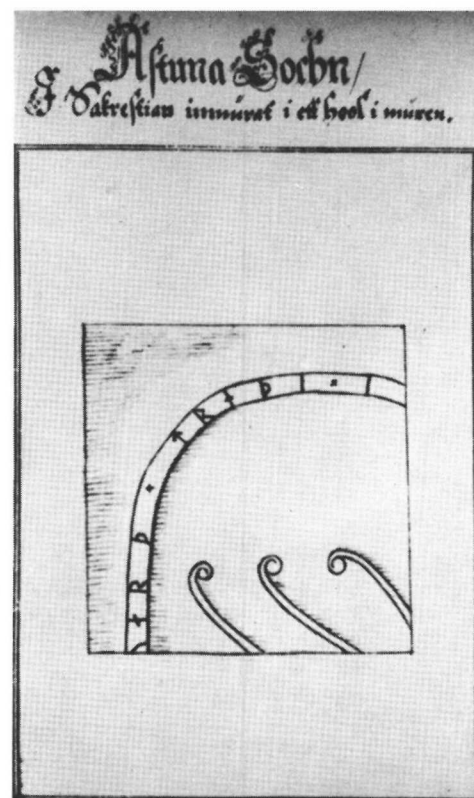

Fig. 307. U 577. Estuna kyrka.
Efter teckning av Rhezelius i R 550.

577. Estuna kyrka.

Litteratur: L 619. J. Bureus, Fa 6 s. 187 n:r 112 (Rhezelius), F a 5 n:r 502; J. Rhezelius, Monumenta Uplandica (F c 6), s. 76 (tryckt i UFT h. 30-32, 1915-17, s. 40), R 550 n:r 26; O. Celsius, Svenska runstenar (F m 60) 1, s. 112; H. Hildebrand, Berättelse om en resa i östra Upland, 1868, s. 15 (ATA); UFT h. 2 (1872), s. 20.

Avbildning: Rhezelius, teckning (i Monumenta Uplandica och i R 550).

Enligt Rhezelius (F a 6) ligger denna runsten »I Sachristian i weggen». Sedan han återgivit runorna på det synliga stycket, anmärker han: »Det mera är inmurat». I *Monumenta Uplandica* meddelar han: »Denne Runsten ligger i Sachristijen inmurat i et hool på botnen der tilljemkader och sonderhugen.» I R 550, där stenen också avbildats, skriver Rhezelius: »Af denne stenen hafwer man föga Underrättelse, efftersåsom han så sönderslagen är, och i et hol i weggen i sachriestian inmurat i denne gamla häredz kyrkia.» L 619: »I sakerstiemuren.» I sin »Berättelse om en resa i östra Upland» skriver H. Hildebrand (1868): »Det i Liljegren (efter Rhezelius) under n. 619 intagna stycket, som skulle finnas i sakristiemuren, måste sedan hafva blifvit öVERRAPPADT.»

Inskrift (enligt Rhezelius):

... uarþ × trapi × ... i ...

... varð drepinn ...

»... blev dräpt ...»

Med all sannolikhet har Rhezelius läst runan 8 **p** fel. Där torde ha stått **b**. Man vågar förmoda, att en **n**-runa har uteglömts mellan 9 **i** och det följande sk. Inskriften kan jämföras med de närbelägna U 533 och U 582, som ha liknande uttryck.

Huruvida detta fragment har hört tillsammans med något av de föregående, undandraget sig numera ett bedömande.

Estuna kyrka.

Då de två fragmenten U 575 framtogos ur kyrkans östra korfönster vid restaureringen 1929, upptäcktes inne i muren ytterligare ett fragment (se I. Schnells rapport till Riksantikvarien den 5 aug. 1930, ATA). Detta låg emellertid för långt in i muren för att då kunna uttagas. Man vet sålunda icke något om dess inskrift eller utseende. Tänkbart är naturligtvis, att det har utgjort en del av samma runsten som fragmenten U 575.

578. Eneby, Estuna sn.

Litteratur: B 250, L 620. J. Peringskiöld, *Monumenta* 3, bl. 73; F. V. Radloff, *Beskrifning öfver norra delen af Stockholms län* 2 (1805), s. 134; UFT h. 2 (1872), s. 20; R. Dybeck, *Runa* (fol.) h. 5, 1872, s. 73.

Avbildning: P. Helgonius och J. Hadorph, träsnitt (i Peringskiölds *Monumenta* och B 250).

Denna sten, som länge har varit försvunnen, stod enligt en bläckanteckning på träsnittet i Peringskiölds *Monumenta* vid »Eneby Estuna sockn» (B 250 och L 620: »Eneby.»)¹. Egendomligt nog är detta den enda uppgift om runstenen, som har bevarats till vår tid. Dybeck omtalar i uppsatsen »Roslagen» (*Runa*, fol. 1872), att Enebystenen »nu fåfängt sökes». Den har senare förgäves eftersökts 1936 och 1945. Stenen har tydligen utgjorts av ett kraftigt block. Höjden kan efter träsnittets skala beräknas vara omkring 1,85 m. och bredden omkring 1 m. Ristningen var tydligen redan vid Hadorphs besök skadad, och inskriften har uppenbarligen varit svårsläst.

Inskrift (enligt B 250):

ri- . . . kinr · rs - - - sn iftir · ribut bru - er · sain · kup · ialbi · hnntn · hans · uk · kípfríp · at · sun · s . . .

... *ræistu(?) stæin(?) æftir ribut broður sinn, Guð hialpi anda hans, ok Guðfríð at sun sinn.*

»... reste stenen efter ... sin broder **ribut**, Gud hjälpe hans ande, och Gudfrid efter sin son.»

Till läsningen: Av runan 3 återstod endast ett kort stycke av hst:s mitt. Därefter har ristningsytan varit skadad. Av runorna 10 och 11 funnos blott hst bevarade. 26 **u** stod tydligen i en flagring, vilken sannolikt har fördärvat följande runa (**p**), som icke finnes antydd på träsnittet. 43 **n** har bst mycket lågt. Detta skulle kunna bero på att plats icke har funnits högre upp på grund av bst i den följande runan, 44 **n**. Det är emellertid icke sannolikt, att ristaren låter bst i en föregående runa rätta sin plats efter bst i en följande runa. Det omvända är det naturliga och vanliga. Man skulle därför kunna förmoda, att runan 43 har varit **o** och att Hadorph icke har observerat runans övre bst. Anmärkningsvärt är, att 45 **t** och 46 **n** ha svensk-

¹ Radloff uppger emellertid, att stenen står vid Öster-Eka, som ligger 1,5 km. S om Eneby. Han skriver: »Runsten vid öster Eka är oläslig och förmodligen densamma som i Bautil N. 250 sättes vid Enby.» Radloffs förmodan är oriktig. Den sten, som han syftar på, är en 2 m. hög bautasten, som står i Öster-Eka, 5 m. NNÖ om vägen Öster-Eka—Hummelbro. Det är detta misstag, som förklarar Dybecks uttalande i uppsatsen »Roslagen», att Enebystenen »på Radloffs tid ock var oläslig», se *Runa* (fol.), s. 73.

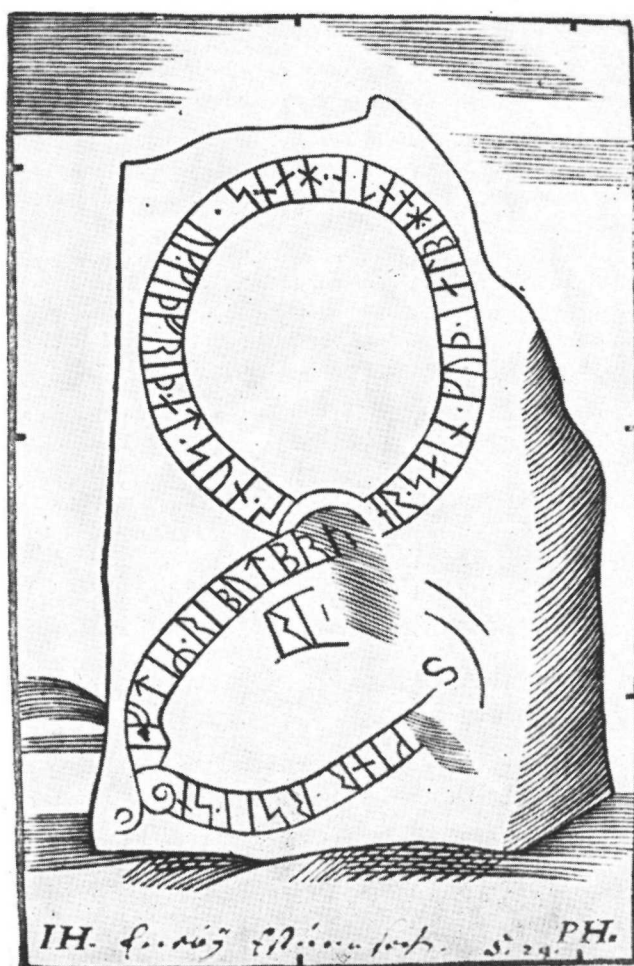

Fig. 308. U 578. Eneby, Estuna sn. Efter B 250.

norsk typ; övriga **t**, **n**- och **a**-runor ha nämligen bst på båda sidor om hst. 46 **n** är givetvis fel för **a**. Runföljden 42—46 **hnntn** står där slingan svänger, vilket kan ha varit anledningen till felristningen.

Inskriften låter sig tyvärr numera ej tolkas i sin helhet. Den har sannolikt börjat med två namn, som ha burits av den dödes bröder. Vilka dessa namn ha varit, kan nu ej sägas. Likaså är det svårt att avgöra, vad den dödes namn har varit. Runföljden **ribut** ger intet begripligt namn, och då man numera endast har träsnittet att gå efter, torde det vara fruktlöst att dryfta de möjligheter, som denna, uppenbarligen osäkra, läsning skulle kunna ge anledning till.

Moderns namn skrives **kipfriþ**. Säve tolkar (i *UFT*) namnet som »Gedfrid». Troligare är, att namnet *Guðfridr* åsyftas, trots att man då måste räkna med att namnets andra runa har ristats — eller lästs — fel (**i** i st. **f**. **u**). I runföljden 8 **r** till 13 **n** väntar man *raisa stein* eller *raistu stein*. Förkortningen **sn** för **stein** är dock mycket egendomlig. Även skrivningen **sain** är påfallande, men den är icke enastående.

Anmärkningsvärt är slutligen, att uttrycket *Guð hialpi anda hans* icke står i inskriftens slut utan har inskjutits i dess mitt. Skrivningarna **ialbi** och **hnntn**, som visa osäkerhet beträffande **h**-ljudet, äro däremot i dessa trakter icke överraskande.

579. Hårdnacka, Estuna sn.

Pl. 132, 133.

Litteratur: B 251, L 621, D 2:265. J. Bureus, F a 6 s. 90 n:r 213 (Bureus' egen uppteckning), s. 187 n:r 113 (Rhezelius), F a 5 n:r 503, F a 1 s. 106; J. Rhezelius, Monumenta Uplandica (F c 6), s. 77 (tryckt i UFT h. 30—32, 1915—17, s. 41), R 550 n:r 28; Ransakningarna 1667—84; J. Peringskiöld, Monumenta 3, bl. 73; N. Celsius (resp. Laurentius Sepelius), Roslagia (1721), s. 43 f.; O. Celsius, Svenska runstenar (F m 60) 1, s. 114; F. V. Radloff, Beskrifning öfver norra delen af Stockholms län 2 (1805), s. 133 f.; UFT h. 2 (1872), s. 20; E. Brate, Anteckningar 1916 (ATA), Svenska runristare (1925), s. 95 f.; S. B. F. Jansson, Runinskrifter i Norrtäljetrakten (i: Norrtäljetrakten under forntiden, 1945), s. 67 f.

Äldre avbildningar: Rhezelius, teckning (i Monumenta Uplandica och i R 550); P. Helgonius och J. Hadorph, träsnitt (i Peringskiölds Monumenta 3 och B 251); Dybeck a. a.; Brate, foto 1916 (ATA); H. Faith-Ell, foto 1943 (ATA).

Runstenen står rest i en hage, 75 m. NNV om Lunda bro, 40 m. V om ån. Platsen är utmärkt på Geologiska kartbladet »Norrtelge».

Enligt Bureus (F a 6) stod runstenen »Widh Lunda ström». Rhezelius (F a 6): »Widh Lundbo Broo.» I *Monumenta Uplandica* uttalar sig Rhezelius utförligare om stenens plats: »Widh lundbo bro i ängen mellan bron och hårdnacka, wender sig öster.» I R 550 finner man följande skildring: »Thenne Runsten står widh Lundbo ström och bro, och wänder sigh öster skrifften, mot strömen, Genom hvilken ström man tilförende hafwer fåt roo och segla medh båtar och små skutor op igenom bro siöö och til Ästuna sochn, som sielfwe Kongzlige brefwen i Bro Kyrkia förwarede äre wtwijsa och förmåla, Nembl. Kon. Albrecht och Kon. Carl Knutzsons, att den som skulle senkia en sten eler påla i strömen, skulle förwärka lif och godz. Detta beklaga almogen storligen sigh öfver at denne seglatz dem förhindras, genom Öns quarndam som i wägen är.» Överskriften över teckningen i samma arbete lyder: »Widh Lundbo broo i hårdnacka angh. Melan Saltsjön och gullfiäl». I *Ransakningarna* finnes (s. 147) ett tillägg, som av handstilen att döma har gjorts av Hadorph: »Från Frötuna till Broo, när man kommer till Hårnacka Eng i Estuna sochn en Runst.» (B 251: »Vid vägen åt Lunda bro»; L 621: »Hårnacka, vid vägen åt Lunda bro»). *Roslagia*: »In eadem parochia ad pontem Lundboensem in prato *Hårdnacka* inter ipsum mare & *Gillfiarden* lapis runis incisus cernitur.» Radloff: »Vid Lunda bro på Hårdnacka gårde en Runsten». Dybeck: »Denne runsten står å en gärdesbacke nordvestligt från Lundas bro.» Brate (1916) anför Dybecks orientering och fortsätter: »förmodligen samma plats, där stenen nu står i sikte av Lunda bro, till vilken den alltså är synlig, och skild från landsvägen genom en åker, dess riktning från bron synes dock vara sydväst». Brates tveksamhet beror helt på att han vid detta tillfälle icke har varit riktigt orienterad. Stenen står NNV om bron, och denna plats är säkerligen den ursprungliga.

Röd sandsten med grå inslag. Höjd 1,76 m., bredd 1,13 m. Med undantag av kopplet, som endast är skisserat, är ristningen ovanligt djupt och kraftigt huggen. Rhezelius framhåller (i *Monumenta Uplandica*), att ristningen »är wäl och ren hugen i gryte rödh. syns uäl». Redan Bureus anmärker (F a 6), att inskriften »börias wid stierten lychtas widh huf^d».

Inskrift:

• uipabiarn : arfi : kupabiarnao : ri t̄ - : - - . . . - - ftir : baruþar : sina : ur - - : auk : - - - - kiari :

kupi : liufr : iftir : bryþr : sina :

65   70   75   80   85

Vidbiorn, arfi Guðbiarnar, rett[i stæin æ]ftir brøðr sina Or[ma](?) ok ... Gæixi(?), Guði(?), Liufr(?) æftir brøðr sina.

»Vidbjörn, Gudbjörns arvinge, reste stenen efter sina bröder Orme och ... Gere, Gude (och) Ljuv efter sina bröder.»

Fig. 309. U 579. Hårdnacka, Estuna sn.
Efter teckning av Rhezelius i Monumenta Uplandica.

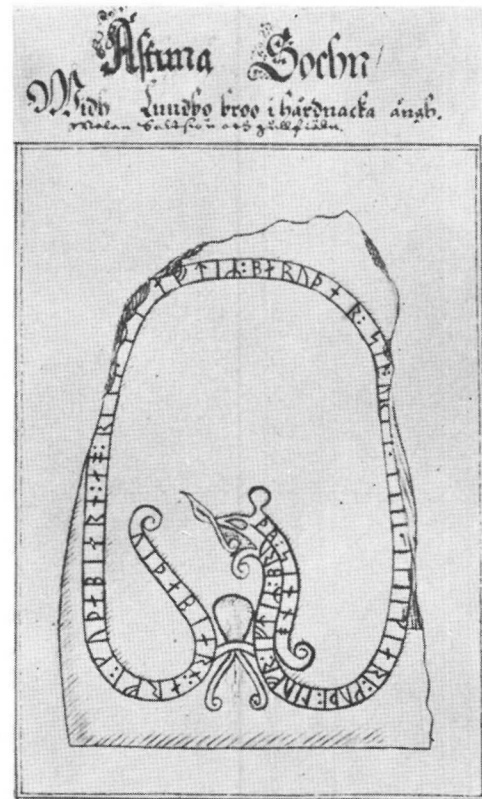

Fig. 310. U 579. Hårdnacka, Estuna sn.
Efter teckning av Rhezelius i R 550.

Till läsningen: I 7 **a** och 10 **a** är bst kortare på högra sidan av hst. 17 **a** har kort bst. I 20 **a** och 23 **a** är bst kortare på vänstra sidan av hst. 24 **o** är tydligt. 25 **r** och 26 **i** äro skadade i toppen. T. v. om runan 27 synes ett svagt spår av vänstra bst i ett **t**. T. h. om r. 28 synes en grund fördjupning, som sannolikt ej är ristad. Efter r. 28 är den nedre, djupt huggna, punkten i sk bevarad. Efter sk är ristningsytan skadad 10 cm., varefter man vid nedre ramlinjen ser korta stycken av två hst (29, 30). Efter runan 30 är ristningsytan bortslagen på ett stycke av 19 cm:s längd. Därefter ser man spår av två hst (31, 32). Det fullständigt fördärvade partiet mellan runorna 30 och 31 kan ha gett plats för högst 3 runor. Utrymmet 29—31 tillåter alltså väl ordet **stain**. 33 **f** har förlorat övre delen av hst och övre bst. Placeringen av den undre bst klargör, att runan har varit **f**. I 38 **a** är bst något kortare t. v. om hst. 42 **a** har förlorat undre delen av hst. 46 **n** har förlorat övre delen av hst; bst skönjes i flagringens kant. I 47 **a** synes t. v. om hst en mycket obetydlig rest av bst. I sk efter 47 **a** har övre punkten gått förlorad. 48 **u** har förlorat toppen. 49 är sannolikt ett **r**, som har förlorat övre hälften. Efter denna runa finnas nedre delen av 11 stavar. Mellan sk efter r. 51 och sk före r. 55 har av sammanhanget och av de bevarade resterna att döma stått **auk**. Sk efter r. 51 och r. 54 ha förlorat övre punkten. 60 **k** har förlorat hst:s övre del. I 62 **a** är bst kortare t. v. om hst. 81 **y** är säkert.

Bureus: Sk saknas utom efter 64 **i**, 68 **i**, 73 **r**, 83 **r** och 87 **a**. 4 **a**, 9 **n** och 17 **a** saknas; 27 **t**, 28 **i**, 32 **i**; 38 **a** och 69 **l**—73 **r** saknas. — Rhezelius (F a 6): Sk saknas i inskriftens början men insattes efter 22 **n**; 47 **a** saknas; 50 **u**; 81 **u**; 87 **n**. Efter inskriftens sista runa tillägges † ×. Teckningen i *Monumenta Uplandica* (och i R 550) har praktiskt taget samma läs-

ning, se fig. 309 och 310. — Hadorph: Sk saknas i inskriftens början; sk efter 9 **n** har formen av ett kors och är efter 13 **i** en punkt. 27 **t**, 47 **i**, 52 **n**, 59 **e**, 60 **s**; sk saknas efter 78 **r**; 81 **u**. — Brate: »Inskriften, som börjar med en punkt, är djupt ristad och väl bibehållen till **riti**, vars runors topp saknas, så att av **t** blott staven finnes. Efter **riti** synes nedre punkten av ett kolon. Då avståndet därifrån till **iftia** är 32 cm. har sannolikt »sten denna» stått i mellanrummet, varav blott nedre delen av de två första stavarna är i behåll. Uti **iftia** finnes av **i** blott 3,5 cm. nedifrån, på **f** saknas staven ovan bistavarne och övre hälften av övre bistaven, på **t** toppen. Därefter följer **barupar**, vars **e** har en vågrät, streckformig prick, nedanför vilken staven saknas. Utan skiljetecken följer **sini**, vars sista **i** måhända varit **a** med bistaven högt upp. Den första broderns namn har kanske varit **urma**; av **u** saknas toppen, av **r** övre delen ovan nedre bistaven, vars sluttning dock är sådan, att man måste gissa på **r**, av **m** finnes blott 5 cm. nedifrån av staven, men skadan ovanför har alldeles formen av övre delen av **m**, vars vänstra bistavs vänstra sida torde vara bevarad, av **a** finnes blott 4 cm. nedifrån. Därefter står nedre punkten i ett kolon, som väl följts av **auk**, varav dock blott runornas fot är klar, men det större avståndet därefter tyder på att en punkt där stått. Därpå står foten av fem stavar framför **kiari**»; 81 **u**.

Inskriften gör i flera avseenden ett egendomligt intryck. Det mest iögonenfallande torde vara inskottsvokalerna i 1—9 **uipabiarn**, 14—24 **kupabiarnao** och 37—43 **barupar**.

Brate antager i *Svenska runristare*, att insättningen »av **a** efter **p** i» de två första fallen »utgöra fornhärming efter urnordiska runinskrifter». Denna uppfattning kan knappast vara riktig; se S. B. F. Jansson, *Runinskrifter i Norrtäljetrakten*, s. 65, not 4.

Att runföljden 1—9 skall återge mansnamnet *Vidbiorn* är otvivelaktigt. Om detta namn se U 524 och U 537.

Mera osäkert är, vad ristaren har avsett med **kupabiarnao**.

Brate uppfattar det som »ett ortnamn, om ock i nom. i st. f. väntad gen. sing. Måhända är det en äldre benämning på godset Björnö söder om Norrtäljeviken» (*Svenska runristare*, s. 96). Han översätter inskriftens början: »Vidbjärn, arvinge till Gudbjärnö» . . . Det anmärkningsvärda i att en gård nämnes som arvedel, anser Brate kunna tyda på att U 579 har ristats av den *Vidbiorn*, som namnger sig på Penningbysten (U 524), där också, enligt Brates mening, ett jordagods — **karumbus** — omtalas. Det är emellertid, som ovan s. 393 har visats, icke riktigt, att U 524 innehåller namnet på en gård. Vi möta där i stället ett vanligt mansnamn i genitiv i en originell skrivning, som det lönar sig att jämföra med vissa skrivingar på U 579. Parallellen med Penningbysten bortfaller alltså, och det torde vara riktigtast att räkna med att också **kupabiarnao** skall vara ett mansnamn i genitiv. Runföljden skall med all sannolikhet uppfattas som *Guðbiarnar* (gen.), med **o**-runan använd i stället för **a**. Därigenom kommer man ifrån dels den stora svårigheten med nominativform i st. f. genitivform, dels den överraskande och okända jordegendomen »Gudbjärnö». Om det vanliga mansnamnet *Guðbiorn* se U 576 och Sö 177.

barupar kan knappast åsyfta något annat än ordet *brödr*. Anmärkningsvärt är emellertid, att ristaren i inskriftens näst sista ord använder den vanliga skrivningen **brypr**.

Den förste brodern har haft ett namn, som har bestått av fyra runor, av vilka de två första äro **ur**. Namnet kan ha varit, såsom redan Brate föreslår, *Ormi*. Detta namn förekommer också på Sö 22 och på den försvunna Norrtäljestenen (U 530).

Vad den andra brodern har hetat, är svårt att veta. Om man räknar med att runorna 60—64 **kiari** utgöra slutet av namnet, bör det ha innehållit 10 runor. Ristaren har emellertid egendomliga ristarvanor, varför man icke däri har någon säker utgångspunkt. Man skulle kunna gissa på namn såsom *Holmgæirr*, *Froygæirr*, *Hroðgæirr*. Minst lika sannolikt är måhända, att **kiari** utgör namnet *Gæiri*. Förhåller det sig så, har denne broder *Gæiri* varit med om att

resa stenen. Skrivningen **ia** i st. f. väntat **ai** är emellertid egendomlig. Om namnet *Gairi* se U 363.

Brate anser (*Svenska runristare*), att den »andre broderns namn bör hava innehållits i de förstörda runorna framför **kiari**». Dessa runor anser han »stå för **kiarpi** 'gjorde' och vara ett nytt predikat till **uipabiarn**. Till detta torde **kupi : liufr** vara en adjektivbestämning, med betydelsen 'ljuv (kär) för Gud', som uttrycker att Vidbjärn genom runstens resning efter sina bröder utträttade ett Gudi behagligt verk.» Trots att Brate (a. a.) avvisar tanken, att 65—73 **kupi : liufr** skulle kunna vara namn på ytterligare en broder, förefaller en sådan tolkning dock att ligga något närmare till hands. Att resa en runsten över sina döda släktingar har knappast uppfattats som en Gudi behaglig gärning, det var en angelägenhet för slakten. På flera punkter måste Brates översättning av Hårdnackainskriften därför sägas vara missvisande: »Vidbjärn, arvinge till Gudbjärnö, reste (stenen) efter sina bröder Orme och (5 runor) — gjorde Gudi till behag (minnesvård) efter sina bröder.»

Uppfattar man 65—73 **kupi : liufr** som ett mansnamn, bör detta ha varit *Guðliufr*, såsom redan Sæve (*UFT*) har föreslagit. Ett sådant namn är emellertid icke belagt, och därtill kommer, att ristaren har satt skiljetecken (:) mitt i namnet, vilket eljest hos denne ristare är utan motstycke. Snarast har man att räkna med två namn *Guði* och *Liufr*, av vilka det första är väl styrkt i medeltida källor och det senare är belagt i den feminina formen *Liufa*. Dessa två ha i så fall varit Vidbjörns bröder, och de ha varit med om att resa stenen. Brödernas antal skulle alltså ha varit sex. Den äldste, Vidbjörn, har tillsammans med Gere, Guði och Ljuv låtit resa stenen efter två döda bröder. Den ene har sannolikt hetat Orme. Den andres namn har gått förlorat; man kan endast förmoda, att det har innehållit fem runor. Inskriftens formulering blir otymplig genom upprepningen av *brødr sina*.

Brate har i *Svenska runristare* antagit, att Hårdnackainskriften har ristats av samme man, som har utfört U 524. Denna inskrift är signerad med ett eljest okänt ristarnamn *Vidbiorn*. Anledningen till att Brate sammanställer U 579 och U 524 är, att enligt hans mening arvegods omtalas i bägge inskrifterna. Sedan Brate behandlat Penningbysten (U 524), skriver han: »Omnämmandet av ett gods som arvedel synes ock möta på en annan runsten i samma trakt, som man på den grund kunde förmoda härröra från samma ristare, nämligen: Hårdnacka, Ästuna sn . . .» I övrigt anmärker Brate vid behandlingen av U 579 endast: »Ormhuvudet påminner om» U 524.

Även om det, som ovan har visats, är oriktigt att sammanföra U 579 och U 524 av den grund att »arvegods» skulle nämnas i båda, torde Brates åsikt, att *Vidbiorn* har ristat båda sterna, vara riktig. Stöd för en sådan mening är, att man i dessa inskrifter finner överensstämmelse i runformer, ornamentik, ristningsteknik och inskriftens anordning. Man kan t. ex. observera likheten mellan ormhuvudena och att inskrifterna börja i stjärten. Den avgjort viktigaste likheten ligger emellertid däri, att båda dessa inskrifter ge exempel på samma egenartade tillägg av runor. I U 579: **uipabiarn**, **kupabiarnao**, **barupar**; i U 524: **karumbus**, **kuhli**, **stupkihl**.

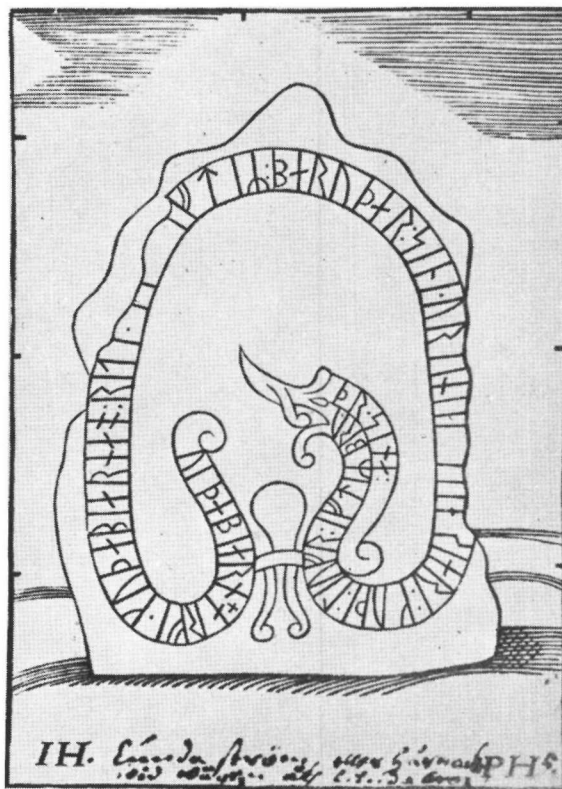

Fig. 311. U 579. Hårdnacka, Estuna sn.
Efter B 251.

Att namnet *Vidbiörn* i U 524 skrives utan »tilläggsvokal», talar icke emot att inskrifterna ha utförts av samme ristare. I U 579 förekommer nämligen ordet *brøðr* skrivet både **barupar** och **brypr**, vilket visar, att ristaren har kunnat analysera ljuden bättre än den förra skrivningen ger intryck av.

I Norrtälje, sålunda mellan Penningby och Hårdnacka, stod tidigare runstenen U 530, som av Rhezelius' teckning i *Monumenta Uplandica* och i R 550 att döma visar påfallande överensstämmelser med U 524 och U 579. Också den inskriften ger ett par exempel på vokalinskott: **hulmfastar** (nom.) och **burut**. Även om det naturligtvis är farligt att med utgångspunkt endast från en teckning uttala sig om ristaren, torde man kunna säga, att sannolikheten talar för att också denna sten har ristats av Vidbjörn. Se vidare U 530 och S. B. F. Jansson, a. a. s. 65 f.

580. Hårdnacka by, Estuna sn.

Pl. 132.

Litteratur: Holger Öberg, Skrivelse 18/11 1941 (ATA); S. B. F. Jansson, Rapport 7/s 1944 (ATA).

Äldre avbildning: Öberg, foto 1941 (ATA).

Två fragment av en runsten (A, B) påträffades år 1941 i en stenmur, som delvis kringgärdar lägenheten Sjöstugan i Hårdnacka by. Fyndet rapporterades och beskrevs av H. Öberg 1941. I samma stenmur fann B. Einerstam år 1944 ytterligare ett stycke (C), som innehöll 9 runor. Dessa visade sig tillhöra samma inskrift. De tre delarna ligga nu i Sjöstugans trädgård.

Rödgrå granit. Fragmentet A: 0,56×0,24 m.; B: 0,42×0,39 m.; C: 0,68×0,68 m. Det bevarade av ristningen är djupt och tydligt hugget.

Inskrift:

... raistu : stain : pina : aiftir : suain : sun : s ...

5   10   15   20   25   30

... raistu stain þenna aiftir Svæin, sun sinn.

»... reste denna sten efter Sven, sin son.»

Till läsningen: På fragmentet A stå runorna 1—6, på fragmentet B stå runorna 7—13 och 23—30 och på det år 1944 funna stycket (C) runorna 14—22.

581. Nånö, Estuna sn.

Pl. 133.

Litteratur: L 622. J. Rhezelius, *Monumenta Uplandica* (F c 6), s. 77 (tryckt i UFT h. 32, 1915—1917, s. 41), R 550, n:r 27; O. Celsius, *Svenska runstenar* (F m 60) 1, s. 113; F. V. Radloff, *Beskrifning öfver norra delen af Stockholms län 2* (1805), s. 134; R. Dybeck, *Berättelse för år 1871* (ATA), Runa (fol.) h. 1, s. 73; UFT h. 2 (1872), s. 20; E. Brate, *Anteckningar 1915* (ATA), *Svenska runristare* (1925), s. 123.

Äldre avbildningar: Rhezelius, teckning (i *Monumenta Uplandica* och R 550); Brate, foto 1915 (ATA).

Stenen står 1 100 m. ÖNÖ om skälet mellan vägen Norrtälje—Estuna k:a och vägen till Uddboö, 7 m. S om den senare. Lägenheten Anneberg ligger 75 m. SSV om stenen, och 4 m. S om stenen står en dragonstuga. Platsen är utmärkt på Geologiska kartbladet »Norrtelge».

Enligt Rhezelius' *Monumenta Uplandica* stod stenen »Östan N. Nån i en Sued wid ett torp wender sig nor». I R 550 anger Rhezelius platsen: »I een Swedh widh Nåni Torp.» Vid sidan av sin teckning antecknar han följande: »Denne Runsten är aldeles förbränder, så att man ingen

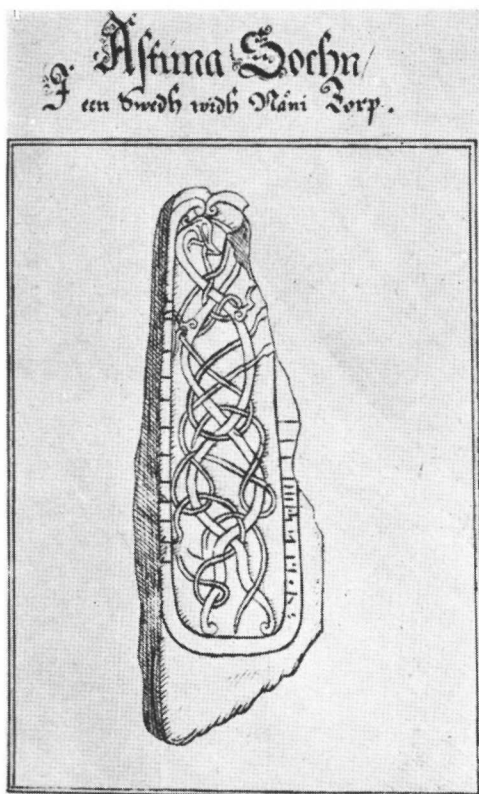

Fig. 312. U 581. Nånö, Estuna sn.
Efter teckning av Rhezelius i R 550.

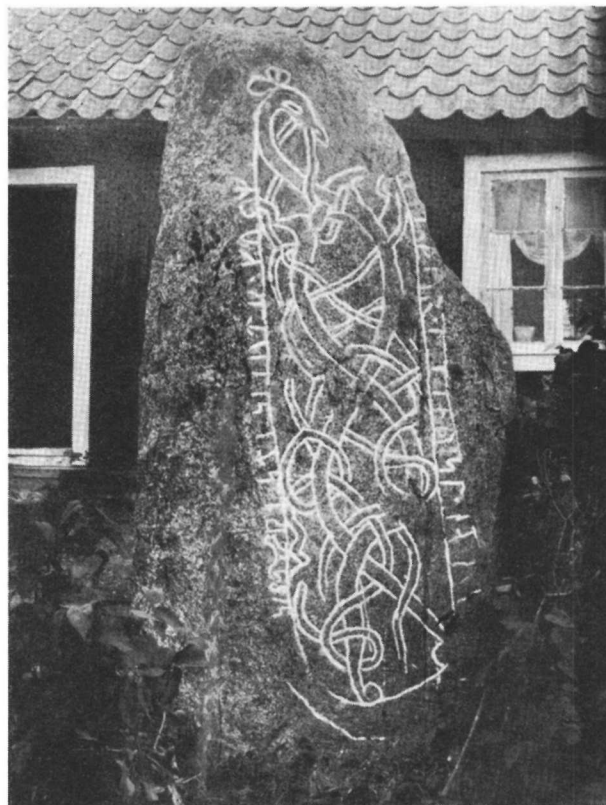

Fig. 313. U 581. Nånö, Estuna sn.
Efter foto av Brate.

Rättelse af honom hafwa kan. Och hafwer went sigh norr, ligger nu omkull i en Sweedh, om honom hafwer man ingen sugu eller relation.» O. Celsius återger Rhezelius' uppgifter, och Radloff antecknar endast: »I Nånö skog har äfven funnits en Runsten.» L 622: »Vid ett torp. Runorna dels bortslagna, dels utnötta.» I *Runa* (fol.) för år 1872 skriver Dybeck, att en stor runsten står vid »Norr Nånö . . . vid byns f. d. dragontorp . . . Han skall för icke länge sedan blifvit, på föranstaltande af en fru, ditförd från ett annat ställe på egorna — kanske Nånö skog; Radloff, II, 134 — och rest utanför stugudörren, hvarmed hustrun i torpet sade sig vara högst missbelåten, 'all den stund han spökar alldeles obegripli'. Ristningen är i det närmaste förstörd, troligen förbränd. Några afbrutna slingor och tre runor äro allt hvad som återstår. Nånöstenen var redan på Resenii(!) tid (1630-talet) 'förbränd'. Knappt är han dock förväxlad med Baut. 250, hvilken på Radloffs tid ock var oläslig, samt nu fåfängt sökes.»¹ I sin »Berättelse för år 1871» omtalar Dybeck, att han i Estuna socken besåg »den präktige, å nyo reste, stenen å Nånö egor (Liljegren 622), hvilken eger i behåll åtskilliga slingor, men blott tre runor.»

Ljusgrå granit. Höjd 2 m., bredd 0,74 m. Ristningslinjerna äro relativt grunda och osäkert huggna. Redan Rhezelius antecknar, att stenen är »mechta oiempn».

Brate undersökte ristningen 1915, och han är den förste, som har lyckats att i den finna en begriplig innebörd. Detta har varit ett mödosamt arbete, vilket framgår av hans anteckningar till sin läsning. Hans möda har emellertid med all sannolikhet varit fåfång. En närmare undersökning visar nämligen, att den som har ristat Nånöstenen icke har kunnat runor och icke har behärskat runristarnas konst. Nånöstenens ornamentik ger nämligen vid handen, att dess ristare har

¹ Se ovan s. 460, not 1.

sökt utföra en runsten efter mönster av de gamla runristningarna, utan att närmare känna till runstensstilen.

För fullständighetens skull och för att också den uppfattningen, som räknar Nånöstenen som en »vanlig» runristning, skall komma till orda, återges här Brates undersökningsprotokoll och hans foto (fig. 313) från år 1915:

»Runstensens mitt är betäckt av konstigt flätade slingor. Överst sitter ett ormhuvud med treflikig kam, från vilket utom ormens kropp två smärre slingor utgå. Denna orm slutar med en knorr nedtill t. h. På motsvarande ställe t. v. finnes en knorr, som avslutar en annan ormkropp, vars avslutning upptill dock icke är klar; dels slutar den upptill t. v. omkring 30 cm under det först nämnda ormhuvudet med en knorr, som sträcker sig in på runslingan, dels utgår från densamma vid samma höjd på stenens mitt en gren, som sträcker sig till högra kanten och äger en avslutning, vars natur icke säkert kan bestämmas. En mängd små slingor äro sammanflätade med dessa, men deras lopp kan blott delvis klart angivas. Runorna stå i en slinga, som omsluter mittytans ornering, men på vänstra sidan saknas dess övre linie och kan blott delvis förmodas. Inskriften börjar nedtill t. v. med namnet **sibi**, som dock är mycket ovisst, det följande verbet **risti** är säkrare. Av ordet 'sten' synes blott **s** och två stavar med bortslagen topp. Ordet 'efter' tyckes vara säkert **utr**, dock är högra bistaven av **t** mycket svag. Den avlidnes namn **kuma** är rätt klart, blott att av **a** endast 1 cm nedifrån finnes. Den högra sidans runor äro ännu ovissare men ristarens namn **usl** jämförelsevis säkert.» Enligt Brates mening kan inskriften sålunda ha varit: **sibi risti sin utr · kuma fapur isin usl eauk**, vilket skulle betyda: »Sibbe reste stenen efter Gumme, sin fader. Osel högg.»

Det ristarnamn, som Brate tycker sig kunna urskilja på Nånöstenen, är eljest okänt. I *Svenska runristare* upptager Brate ristaren *Osl* som n:r 65.

Redan Brates redogörelse för ornamentik och inskrift väcker ju misstanken, att Nånöstenen är en relativt sent utförd efterbildning. En granskning av originalet lämnar ett starkt stöd för en sådan misstanke. Av allt att döma är inskriften utförd vid en tid, då konsten att rista runstenar sedan länge fallit i glömska. Linjerna äro grunt och påfallande osäkert huggna. Ornamentiken är genomgående oredig, och de runliknande tecknen ge ingen begriplig mening. Det måste tyvärr sägas, att Brates läsning och »tolkning», som framställes med försiktighet, är högst missvisande. Den eljest okände runristaren *Osl* torde tryggt kunna avföras ur diskussionen.

582. Söderby-Karls kyrka.

Litteratur: B 246, L 623. J. Bureus, F a 6, s. 147 n:r 243 (Bureus' egen uppteckning), s. 187 n:r 110 (Rhezelius), F a 5 n:r 371, F a 10:2 n:r 69 c, F a 1 s. 84; J. Rhezelius, *Monumenta Uplandica* (F c 6), s. 69, 71, 73 (tryckt i UFT h. 32, 1915—17, s. 35), R 550 n:r 24; Ransakningarna 1667—84; J. Peringskiöld, *Monumenta* 3, bl. 69; N. Celsius (resp. Laurentius Sepelius), *Roslagia* (1721), s. 41; O. Celsius, *Svenska runstenar* (F m 60) 1, s. 110, 394; N. R. Broeman, *Sagan om Ingvar Widtfarne* (1762), s. 201 f.; F. V. Radloff, *Beskrifning öfver norra delen af Stockholms län* 2 (1805), s. 147; *Kyrkoinventarium 1829* (ATA); UFT h. 2 (1872), s. 72; S. B. F. Jansson, *Runinskrifter i Norrtäljetrakten* (i: *Norrtäljetrakten under forntiden*, 1945), s. 61 f.

Avbildningar: Bureus, teckning (i F a 10:2), kopparstick (i F f 6 n:r 153); Rhezelius, teckning (i *Monumenta Uplandica* och i R 550); P. Helgonius och J. Hadorph, träsnitt (i Peringskiölds *Monumenta* och B 246).

Runstenen, som länge har varit försvunnen, stod enligt Bureus (F a 6) »på Söderby Kyrkogård för ky. d.» [d. v. s. framför kyrkdörren]. I »Runahäfd» (F a 10:2) finnes på teckningen uppgiften: »På Söderby Kyrkiegård liggandes»; stenen avritades »den 19 Aug 1638». — J. Rhezelius lämnar i *Monumenta Uplandica* följande upplysning om stenen: »På Kyrkegården vid K dören ligger denne Runsteen klaar Styl. 23 oct.» I R 550 uppger han, att runstenen finnes »Å Kyrkegårdhen gent mot Wapenusdören». I *Ransakningarna* finnes följande uppgift: »Uppå

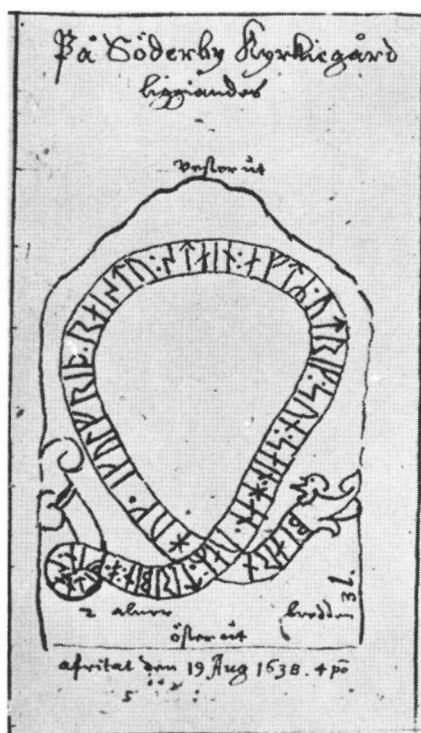

Fig. 314. U 582. Söderby-Karls kyrka.
Efter teckning av Bureus.

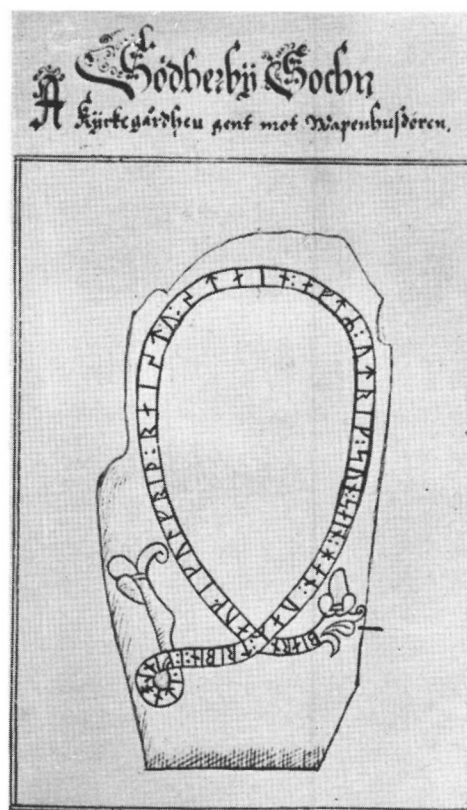

Fig. 315. U 582. Söderby-Karls kyrka.
Efter teckning av Rhezelius i R 550.

Söderby kyrkio gårdh, geent emoot kyrkio dörren een Sten medh Runska och een annan med Munka Styhl på skrifne». ¹ Peringskiölds *Monumenta*: »Söderby Kyrkogård» (B 246: »Söderby Kyrkogård»; L 623: »Kyrkogården»). O. Celsius: »ligger nu på en bondegraf, 10 steg från kyrkio dörn». Vid Radloffs besök var runstenen försvunnen. Han skriver: »De 3 Runstenar som enligt Bautil skola finnas i Söderby på Kyrkogården, i Sacristian ² och vid Igelsta hafva i senare tider blifvit förstörde.» I Kyrkoinventarium 1829 finnes ingen uppgift om runstenen: »På kyrkogården, som nyligen blifvit utvidgad synas inga forntida minnesmärken.»

Höjd omkr. 1,80; bredd omkr. 1,20 m.

Inskrift (enligt Bureus, F a 10:2):

biarn huk · ikulfriþ : raistu : stain : aftr : utrik : sun : sain · han · uar : tribin : o · fin · lonti

5 10 15 20 25 30 35 40 45 50 55 60

Biorn ok Igulfrid ræistu stæin æftir Otrygg, sun sinn. Hann var drepinn a Finlandi.

»Björn och Igulfrid reste stenen efter Otrygg, sin son. Han blev dräpt i Finland.»

¹ Också denna senare sten, en gravsten, finnes avbildad av Rhezelius i *Monumenta Uplandica*, se UFT h. 32, s. 36. Rhezelius skriver: »Widh K dören dersammastädz är och denne g. grafsteen medh gamal styhl, förnöt syns ganska illa.»

² I sakristian har aldrig funnits någon runsten. Anledningen till Radloffs oriktiga uppgift är, att i *Bautil* upptages som n:r 1118 en runsten i »Söderby Sakerstije». Radloff har icke observerat, att överskriften rättas i *Bautil* (s. 320): »No. 1118. står, Söderby sakerstige mur, läs Söderby i Arkesta Sokn.» B 1118 är sålunda U 341.

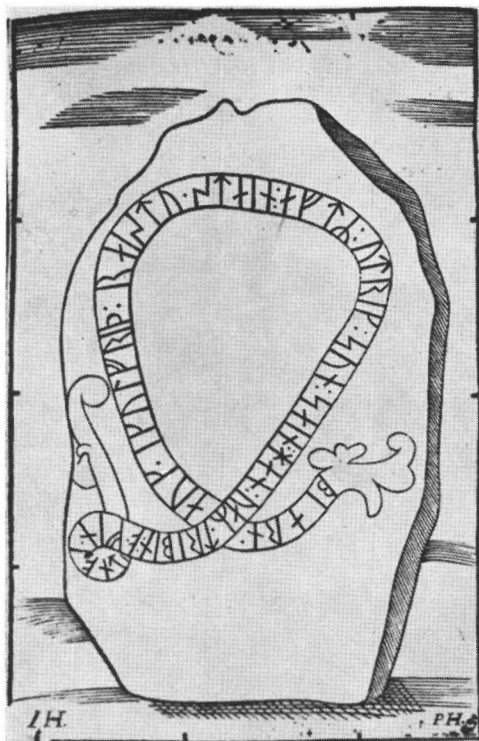

Fig. 316. U 582. Söderby-Karls kyrka.
Efter B 246.

Till läsningen: Inskriften har säkerligen varit tydlig, vilket framgår redan därav att de bevarade läsningarna avvika endast i detaljer. Rhezelius' anmärkning (se ovan) »klaar Styhl» åsyftar, att ristningen har varit lättläst. — Bureus (F a 6): 6 a, 22 i; sk saknas efter 59 n; 56 i. — Rhezelius (F a 6): 6 a; 56 i; sk saknas efter 59 n; sk efter 64 i. — Hadorph: Sk efter 5 n; 6 a.

I R 550 tolkar och kommenterar Rhezelius inskriften på följande sätt: »Bierno et Igvlfriidis erexervnt monumentum in memoriam Vtrici filii svi, ipse occisvs est in Finlandia . . . Denne föliende sten är förder af sin rätta grift eler platz, och in på Kyrke gården, huilken är klar af sigh sielf, och Utwijsar wara satt eler rist af Utrichs föräldrar, til en ewigh åminnelse, efter han dräpin wardt i Finlandh, Utan twifwel i krigh af fienderne, Och måste detta wisselighen hafwa warit en förnemblich Person, efter hans Lijk är fördt frå finland och hijt at begrafwas, och sedan detta monument efter honom sätt wordet.» — Celsius och Sepelius lämna i *Roslagia* exakt samma tolkning av inskriften (översatt till latin) som Rhezelius har i R 550, och kommentaren är snarast att betrakta som ett ordagrant återgivande av Rhezelius' ovan citerade uttalande: »Hic lapis a suo debito loco in cœmeterium translatus esse dicitur, cujus Runæ aperte

monstrant ipsum erectum esse a parentibus Vtrici in perpetuam ejusdem memoriam, qvi sine dubio ab hostibus in Finlandia occisus fuit. Hunc autem Utricum stirpe nobili natum fuisse verosimile est, cum funus ejus a Finlandia ad Parochiam Söderby fuerit translatum, ubi forte & Vtricus prædium suum habuerit.» — I *Sagan om Ingvar Widtfarne* (1762) skriver Brocman: »Til Åminnelse af et fiendtligt Försök på Finland är på Söderby Kyrkogård i Upland en Sten». Brocmans översättning av inskriften lyder: »Björn och Engelfrid reste stenen efter Utrick sin Son. Han war dräpen å Finland.» Härtill anmärker Brocman följande: »Under Hedendomen omtalar wäl Ynglinga-Sagan c. 22. K. Agnes Strid med Froste, en Konung i Finland, hwars Dotter Skalf, utan Afseende på sit Ägtenskap med K. Agne, sedan försåtligen hängde honom på Agnefit, just där som Stockholms Stad nu imellan både Malmarne är belägen; men därefter, wet man, utom Erik Emundsons och Styrbjörns segerrika Wapneskiften i alla dessa Östra Länder . . . intet rätt Besked om något Härtåg til Finland ifrån Swerje för K. Erik den Heliges, som denne Konungs Bewågenhet för Kyrkan och de Andelige, jämte St. Hindrichs Död, gjort i Historien mycket märkligt. Dessutom skulle wi kanske härom äga icke mera Kundskap, än om flera wåre Förfäders Bedrifter, som wi nu med Möda allenast finne en Skymt här och där utaf, hos en eller annan utländsk Skribent, eller uppå desse Runstenar, som jag här wågar det Allmännas Upmärksamhet at underkasta.»

Namnet *Finmland* förekommer endast ytterligare en gång i runinskrifterna, nämligen i den gotländska L 1698 Rute kyrka. Det är av intresse att sammanställa uppgiften i U 582 *Hann var drepinn a Finlandi* med slutet av den närbelägna U 533 *Han was drepinn a Virlandi*, se S. B. F. Jansson, *Runinskrifter i Norrtäljetrakten*, s. 60 f.

Kvinnonamnet *Igvlfriðr* är ytterst sällsynt. Utom i denna inskrift förekommer det endast en gång, nämligen på en runsten vid Sundbro, Bälinge socken (B 469, L 146); se f. ö. E. Wesén, *Nordiska namnstudier*, s. 106. — Om namnet *Otryggr*, som är belagt i runinskrifter ett 10-tal gånger, se Sö 217.

583. S:t Karls ruin, Söderby-Karls sn.

Pl. 134.

Litteratur: G. Lovén, De för närvarande kända fasta fornlämningarna inom Söderbykarl, 1920 (ATA); S. B. F. Jansson, Runinskriftsinventering i Stockholms län 1936 (ATA).

Fyra delar av en runsten förvaras vid ingången till S:t Karls ruin. De passa ihop två och två (A och B) och utgöra säkerligen rester av en runsten. I fragmentet A går brottet långt utanför slingan, varför endast ett av styckena bär ristning. I fragmentet B går brottet igenom runan 9 i.

Närmare fyndomständigheter äro okända. Gustaf Lovén meddelar 1920: »Från kyrkoruinen äro 2 stenar med ristningar tillvaratagna men bland den sten som härifrån sålts till Noors gård i Roslags-Bro lär ha funnits flera med ristningar.» Det är sannolikt, att Lovén med dessa »2 stenar» åsyftar U 583.

Ljusröd sandsten. Mått: A 0,93×0,43 m.; B 0,89×0,41 m. Tjocklek 10 cm. Ristningen är djupt och tydligt huggen.

Inskrift:

A: ... in × pi ... B: ... a × eftir × -
5 10

... [stæ]in þenna æftir ...

»... denna sten efter ...»

Till läsningen: Runorna 1—4 stå på fragment A; runorna 5—11 på fragment 2. Före 1 i synas inga spår av ristning. 3 þ har förlorat hst:s översta del genom flagring. Efter 4 i intet spår av ristning på fragmentet A; i brottet har n-runan gått helt förlorad. Fragmentet B börjar med 5 a, som uppenbarligen har utgjort sista runan i [þin]a. 6 e är tydligt stunget. Genom 9 i går brottet. Av runan 11 är endast hst:s mellersta del bevarad.

Fragmenten bilda sålunda ett i det närmaste sammanhängande parti av rotändan av en eljest okänd runsten.

584. Söderby-Karls museum.

Pl. 134.

Litteratur: S. B. F. Jansson, Runinskriftsinventering i Stockholms län 1936 (ATA).

Ett litet fragment med ornament, men utan runor, förvaras på Söderby-Karls museum. Fyndomständigheterna äro okända.

Sandsten. Mått: 0,23 × 0,18 m. Ristningen är nött.

Ett fragment av en runsten, som år 1920 påträffades vid Lohärads prästgård, förvaras i museet, se U 569.

En byggnadssten med runinskrift står inom museets område vid infartsvägen, 25 m. SSÖ om den år 1935 uppförda museibyggnaden. Om fyndomständigheterna meddelar vaktmästaren vid museet E. Eriksson i ett brev till Riksantikvarien den ⁴/₂ 1919 (ATA) följande: »Ifrån Karls f. d. Kyrka uppteckte jag i en hage vid Sebende å en 4 sidig sandsten som troligen varit i hörnpelaren med runor inhuggna orden Karl» ...

Sandsten. Mått 0,53 × 0,48 m. Inskriften är osäkert huggen, delvis med dubbla linjer (se Pl. 134). Under runorna kunna ett par bokstäver skönjas.

Inskrift:

karl

Ristningen har av allt att döma utförts i sen tid.

En nyhuggen runsten står 60 m. Ö om museibyggnaden i en skogsbacke inom området. Ristningen har utförts av vaktmästare E. Eriksson. Inskriften lyder: »Hök sjöfarare, det äldsta namn å Vikbo säggen känner. Rest år 1925.»

585. Igelsta, Söderby-Karls sn.

Litteratur: B 247, L 624. J. Bureus, Fa 6 s. 147 n:r 244 (Bureus' egen uppteckning), s. 187 n:r 111 (Rhezelius), Fa 5 n:r 372, Fa 10:2 n:r 69 b, Fa 1 s. 84; J. Rhezelius, Monumenta Uplandica (F c 6), s. 73 (tryckt i UFT h. 30, 1915, s. 37), R 550 n:r 25; J. Peringskiöld, Monumenta 3, bl. 69; O. Celsius, Svenska runstenar (F m 60) 1, s. 111; F. V. Radloff, Beskrifning öfver norra delen af Stockholms län 2 (1805), s. 147; R. Dybeck, Runa (fol.) h. 5 (1872), s. 74, h. 6 (1873), s. 90; UFT h. 2 (1872), s. 72; E. Brate, Svenska runristare (1925), s. 10; S. B. F. Jansson, Runinskrifter i Norrtäljetrakten (i: Norrtäljetrakten under forntiden, 1945), s. 52.

Avbildningar: Bureus, teckning (i Fa 10:2), kopparstick (i F f 6 n:r 154); Rhezelius, teckning (i Monumenta Uplandica och i R 550); P. Helgonius och J. Hadorph, träsnitt (i Peringskiölds Monumenta och B 247).

Runstenen, som är försvunnen sedan länge, stod enligt Bureus (Fa 6) »wid Igelstad i Söderby». I *Monumenta Uplandica* ger Rhezelius en närmare beskrivning av stenens plats: »Wid Igelstadh sönan om byn i wreeten, westan store Alm. vägen, til telge och Stoch. genom Söderby S. står R. h. wender sigh öster. 24 oct.» Peringskiölds *Monumenta*: »Igelsta by ägor» (B 247

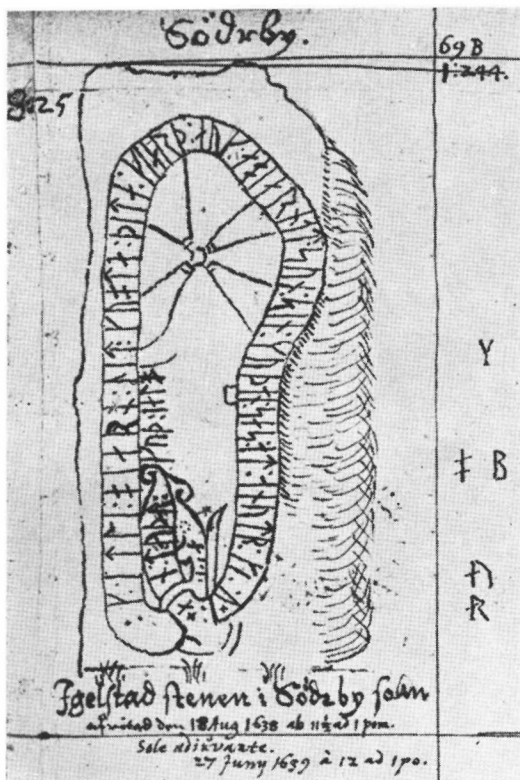

Fig. 317. U 585. Igelsta, Söderby-Karls sn.
Efter teckning av Bureus.

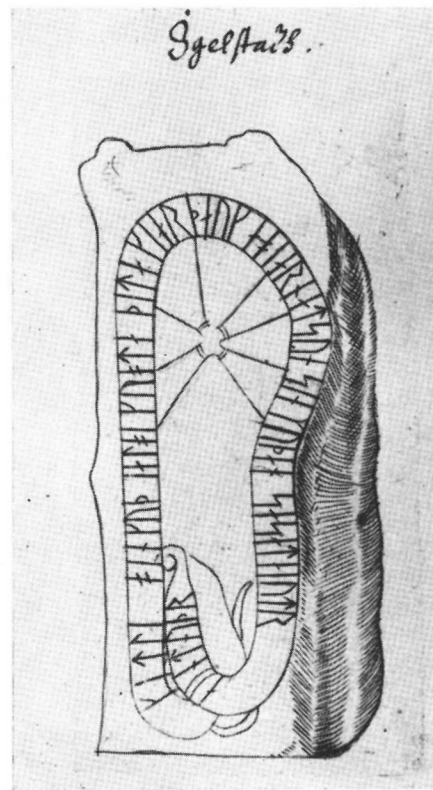

Fig. 318. U 585. Igelsta, Söderby-Karls sn.
Efter kopparstick av Bureus.

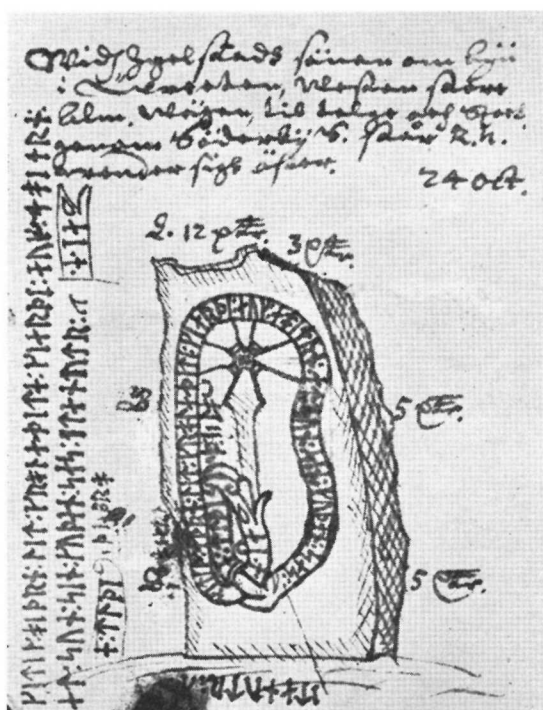

Fig. 319. U 585. Igelsta, Söderby-Karls sn.
Efter teckning av Rhezelius i Monumenta Uplandica.

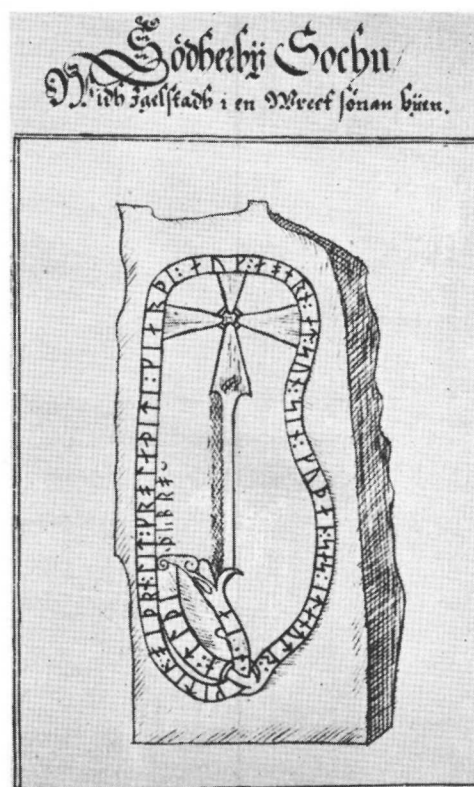

Fig. 320. U 585. Igelsta, Söderby-Karls sn.
Efter teckning av Rhezelius i R 550.

och L 624: »Igelsta ägor»). Celsius: »Wid Igelstad i en Wret sunnan byen, på Igelsta löten, wid stora landswägen från Stockholm till Grisslehamn.» Vid Radloffs besök var runstenen vid Igelsta borta: »De . . . Runstenar som enligt Bautil skola finnas i Söderby på Kyrkogården . . . och vid Igelsta hafva i senare tider blifvit förstörde.»

I *UFT* (1872) anmärkes icke, att stenen är förkommen, vilket lockar Dybeck till att följande år resa till Igelsta. Resultatet av resan framlade han i uppsatsen »Utgifvarens antiqvariska verksamhet under sommaren 1873» i *Runa* (fol.): »För att ändteligen få se och granska den runsten på Igelstads egor i Söderby socken (L 624), hvilken sten jag i fjor uppgaf vara förkommen, men hvars märkliga inskrift, utan ordet *saknas*, derefter meddelats i hr Klingspors ant. tidskrift, II, s. 72, tog jag vägen åt Söderbytrakten. Redan vid uppforsbacken till Igelstad syntes, till venster om vägen, en trasig större ättehög, och derefter flere i samma skick, men ehuru jag och ett par af de äldsta bönderne under flere timmar sökte runstenen — ett ryseligt snokande! sade gummorna —, var och förblef han ur vägen. En ville minnas att stenen för omkring tio år sedan stått eller legat vid landsvägen söder om byn, och trodde att han blifvit använd till vägfyllnad.» Stenen har trots ytterligare efterforskningar icke kunnat återfinnas.

Enligt Rhezelius var stenen 12 kvarter hög och 5 kvarter bred, d. v. s. ungefär 1,80 m. hög och 0,75 m. bred. Ristningen har uppenbarligen varit mycket svårläst. Rhezelius skriver (R 550): »Denne Runsten måste ännu öfversees, dy at räghn förhindrade migh at iagh icke wäl kunde få läsa honom, och han af sigh sielf illa syntes.»

Inskrift (enligt Bureus i F a 10: 2):

: kitli : biarn : lit : kubta : pita : kiarpi : auk : abiarn · at · sun : sin : kuþan : sas : at : anutr : k - : u × : ×
           5   10   15   20   25   30   35   40   45   50   55   60
 an : taupar : kuþ : ialb ...
       65   70   75

Kættilbiorn let kumbl þetta gærva(?) ok Abiorn at sun sinn goðan ... Anundr ... Guð hialpi ...

»Kättilbjörn lät göra detta minnesmärke och Åbjörn åt sin gode son ... Anund ... Gud hjälpe ...»

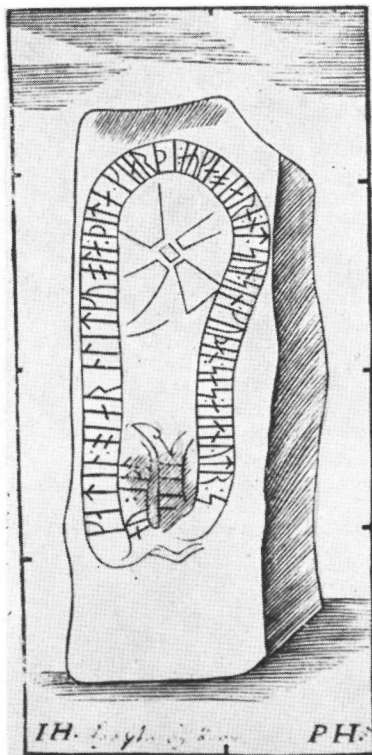

Fig. 321. U 585. Igelsta, Söderby-Karls sn.
Efter B 247.

Läsningarna avvika i hög grad, vilket visar, att ristningen har varit svårläst; jfr Rhezelius' uttalande, att inskriften »illa syntes». Rhezelius läsning (F a 6): ai · a · kitil : biþrn : lit : krbla þiti : kiarpi : auk : abiarn : at : sun : sin : kuþan : sas : itanutr : a : tþi · þi bro. Hadorph: - - - katil : biarn lit kubla : pita · kiarpi : auk abiarn : nt · sun : sin · kuþan : sas : aianutr : s ... nu : iþl. O. Celsius anmärker: »En wacker och märkvärdig sten. Men J. Rese har eij wäl kunnat läsa honom. Är intet sammanhang i dess afskrift. Säger sig af regn warit hindrad.» Celsius har tydligen icke själv besökt stenen.

Det märkligaste med denna inskrift torde vara, att **b**-runan otvivelaktigt här har haft formen þ . På den punkten stämma läsningarna överens.¹ Bruket av denna runa ur den s. k. »svensk-norska runraden» är säkerligen ett ålderdomligt drag. Brate drager därav den slutsatsen, att Igelstastenen, »som har þ , þ i betydelsen **b**, liksom vissa runinskrifter med kortkvisttyp», är »Upplands älsta runsten med yngre runor». Det är under sådana förhållanden ytterst beklagligt, att stenen har gått förlorad. De läsningar som finnas äro sådana, att man icke på dem kan bygga någon säker tolkning av inskriften i dess helhet. Särskilt slutet har tydligen redan på 1600-talet varit svårt skadat.

Namnen *Kættilbiorn* och *Abiorn* förekomma jämförelsevis ofta. Om det förra se Sö 226, om det senare Sm 2. *Anundr* är mycket vanligt, se U 533.

¹ Rhezelius har en gång runformen þ , nämligen i den avslutande runföljden **bro**, som skrives þRþ . Att detta är en felläsning är otvivelaktigt.

Närdinghundra härad.

Socknar: Almunge, Knutby, Edsbro, Ununge, Faringe och Bladåker.

Från Närdinghundra härad äro endast 7 runinskrifter kända (U 586—592). De finnas samtliga i Knutby och Edsbro socknar, d. v. s. i häradets centrala och sydöstra delar. Från Edsbro socken äro 4 inskrifter kända och från Knutby 3. Av häradets 7 ristningar äro dock numera 3 förlorade och blott kända genom äldre uppteckningar: U 587, 588, 589. Av de fyra till vår tid bevarade inskrifterna i häradet finnes endast en i oskadat skick, nämligen U 590. Av U 591 och 592 återstå endast obetydliga fragment, och av U 586 saknas fortfarande ungefär en fjärdedel.

Bureus kände endast till tre runstensfragment i hela Närdinghundra härad, U 587, 588, 589; samtliga avritades hösten 1635 av J. Rhezelius. Dessa fragment ha som ovan framhållits nu alla gått förlorade.

I *Ransakningarna* omtalas U 586 för första gången, och U 590 kom i dagen genom J. Hadorphs resa. I *Bautil* finnas U 586 (B 569), U 588 (B 568) och U 590 (B 570) avbildade.

År 1745 blev U 592 känd. I Liljegrens *Runurkunder* upptagas från Närdinghundra härad 5 inskrifter: L 285—289. U 587 saknas där liksom i *Bautil*.

År 1943 slutligen upptäcktes fragmentet U 591.

586. Bro, Edsbro sn.

Pl. 135, 136.

Litteratur: B 569, L 285. Ransakningarna 1667—84; J. Peringskiöld, Monumenta 2, bl. 158; O. Celsius, Svenska runstenar (F m 60) 1, s. 107; Acta Literaria Sveciæ 3 (1730), s. 85 f.; N. R. Brocman, Resa till Hälsingland 1763 (F e 23), s. 40, Anteckningar i Bautil (R 556 a); F. V. Radloff, Beskrifning öfver norra delen af Stockholms län 2 (1805), s. 158; R. Dybeck, Runa (fol.) h. 5 (1872), s. 75; UFT h. 2 (1872), s. 18; T. J. Arne, Reseberättelse 1915 (ATA); E. Brate, Anteckningar 1916 (ATA), Svenska runristare (1925), s. 18; UFT h. 33 (1918), s. 114; E. Sjödin, Brev till Upplands fornminnesförening den $\frac{4}{12}$ 1928 (utdrag i ATA); S. B. F. Jansson, Runinskriftsinventering i Stockholms län 1936 (ATA).

Äldre avbildningar: D. Stahl och J. Hadorph, träsnitt (i Peringskiölds Monumenta och B 569; i Monumenta är signaturen D S med bläck ändrad till P[etrus] H[elgonius]); Arne, foto 1915 (ATA); Brate, foto 1916 (ATA); G. Olson, foto 1941 (ATA).

Runstenen står rest 20 m. V om Bro n:r 1 och lika långt Ö om uppfartsvägen.

Den första bevarade uppgiften om Brostenen finnes i *Ransakningarna* 1667—84: »På Broo giärdet är och een runsteen kullfallen.» Vid Hadorphs besök var stenen slagen i två ungefär lika stora delar. Platsen anges med en bläckanteckning på träsnittets baksida: »Broo gele Essbro Sochn»; enligt en anteckning på bildens framsida »ligger» stenen (B 569 och L 285: »Bro gärde»). O. Celsius anger i *Svenska runstenar* (F m 60) platsen på följande sätt: »Wid Broo kahltäppa i¹ giärdet, i Åsbro sochn på andra sidan om kyrkian emot Broo derest Capellan bor den 28 Maii 1728.» I *Acta Literaria*, där Brostenen har upptagits som n:r XXXIX, anges platsen: »In parœcia Esbro, & pago Åsby.» N. R. Brocman passerade platsen 1763 på väg till Hälsingland. Brostenen

¹ »Broo kahltäppa i» rättat från »Åsby».

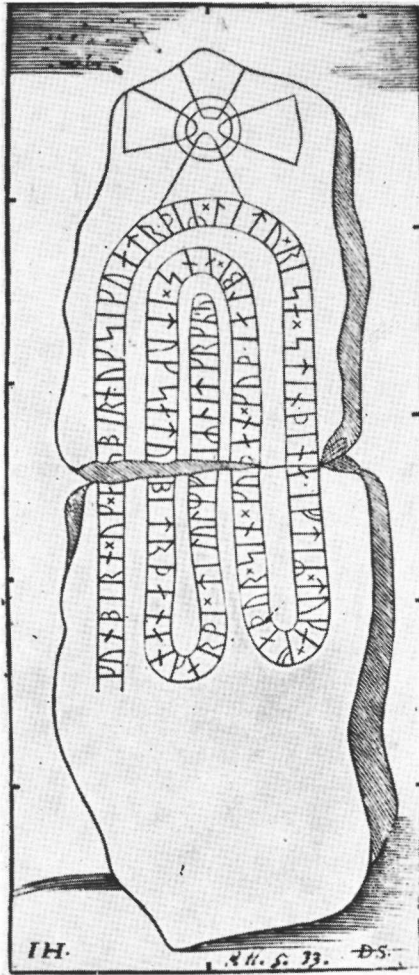

Fig. 322. U 586. Bro, Edsbro sn.
Efter B 569.

Grå granit. Höjd 1,50 m., största bredd 0,94 m. Ristningsytan är ojämn och delvis starkt vittrad; särskilt på det år 1928 återfunna stycket är inskriften illa medfaren. Huggningslinjerna äro smala och grunda med på ovittrade ställen skarpa kanter.

Inskrift (med det inom [ ] supplerat efter B 569):

× kunbirn × uk × o[š]birn · uk · sikuatr · þir × litju [×] rīsa × s[t]iñ × [þin]a × iftir × tuka × faþur sin × ku[þ]an
5 10 15 20 25 30 35 40 45 50 55 60 65
× kuþ ialb[i × ans × - t uk satu] bitr × þan × an × karpi × til × ulm × fr[i]r lit × kra brū
70 75 80 85 90 95 100 105 110 115

Gunubiorn ok Asbiorn ok Sigvatr þæix letu ræisa stæin þenna æftir Toka, faður sinn goðan. Guð hialpi hans and ok salu bætr þan hann gærði til. Holmfridr let gærva bro.

»Gunnbjörn och Åsbjörn och Sigvat de läto resa denna sten efter Toke, sin gode fader. Gud hjälpe hans ande och själ bättre än han förtjänade. Holmfrid lät göra bron.»

Till läsningen: Inskriften börjar med sk. Detta har på de bevarade partierna formen av ett kryss. 1 k är ej stunget. Efter 10 o är stenen avslagen. Det första spår av ristning, som numera

tillhör de »i vägen besedde» runstenarna. Då var stenen tydligen i behåll, men vid Dybecks besök år 1871 var den försvunnen. I uppsatsen »Roslagen» i *Runa* (fol., 1872) skriver Dybeck: »Edsbro är . . . utan tvifvel den fornminnesrikaste socken i häradet. Efter flere besök och uppehåll i orten meddelas här ett och annat af hvad jag der iakttagit. Det är egentligen i närheten af det utaf ett vattendrag genomskurna edet mellan sjön Sättern och Kyrkviken af Nördingen som minnesmärken finnas. Till en början får nämnas att alla de tre runstenar, hvilke funnits i socken, nu äro förkomne. Jag uppoffrade fruktlöst flere dagar för att återfinna i synnerhet Lilj. 285 [= U 586], hvilken skall legat i Bros södra gärde.» I sin »Berättelse över tjänsteresa till Bro i Edsbro sn, Uppland, den 19 nov. 1915» omtalar T. J. Arne, att två delar av »den sedan många år som förlorad ansedda runstenen L. 285» hade återfunnits »härom året som sättning kring en brunn». De två styckena voro då uppresta »på hemmansägare Anderssons tomt vid Bro». Följande år (1916) besökte Brate platsen: »Runstenen står nu rest utanför gården Bro nr 1, ägare A. P. Andersson, som anträffade den år 1912, norr om byggnaden i en sluttande åker, liggande invid en gammal brunn, varåt den tjänat som infattning att stiga på. Det felande stycket eftersöktes då ivrigt men förgäves; blott ristningens nedre hälft är nu i behåll och är rest upp och ned.» Ägaren till Bro, landstingsman A. P. Andersson, påträffade år 1928 ytterligare ett stycke av U 586. Vid runinskriftsinventeringen 1936 uppgavs, att det år 1928 återfunna stycket hade hittats, då en byggnad, som tillhörde Bro nr 1, höll på att rivas. Stycket, som utgör stenens övre högra del, sammanfogades med de två andra styckena, varefter stenen restes. Detta arbete utfördes genom Riksantikvarieämbetets försorg år 1941.

kan ses i denna yttre slinga efter 10 **o**, finnes vid toppen av stenen. Där synes ett kort stycke av bst i 31 **u**; av sk efter 31 **u** finnas inga säkra spår. 32 **r** och 33 **i** äro mycket svaga. Av 37 **t** finnas inga säkra spår, och av 38 **i** återstår endast ett kort stycke av hst:s mitt. 39 **n** har förlorat övre delen. Sk efter 39 **n** är säkert (×). Därefter är ristningen fördärvad på ett stycke av 20 cm. Här ha runorna 40—42 **pin** stått. 44 **i** är ej stunget. I 45 **f** är övre bst synnerligen svag. I 48 **n** är högra bst skadad. 50 **u** är skadat i toppen. Sk saknas efter 57 **r**. Av 63 **p** finnas numera inga spår. 64 **a** har endast nedre delen i behåll. I 65 **n** är hst skadad på mitten. 68 **p** är skadat nedtill. Sk saknas efter 68 **p**. Av 72 **b** återstår endast ett kort stycke av hst upptill. Därefter är åter ett parti av inskriften förlorat. 86 **i** är ej stunget. Efter 93 **n** är sk skadat och otydligt. 94 **k** har förlorat övre delen av bst i det lodräta brottet; runan är ej stungen. Vid 101 **l** finnes upptill t. v. en fördjupning som något liknar bst i ett **t**. Denna fördjupning är naturlig. Efter 104 **m** säkert sk. Av 106 **r** återstår endast hst; bst har gått förlorad i det vågräta brottet. Av 107 **i** finnas numera inga spår. 108 **n** har förlorat vänstra bst. Efter 111 **t** är sk mycket svagt. 112 **k** är ej stunget. Mellan 112 **k** och 113 **r** finnes ingen runa. 117 **u** är skadat på mitten. I inskriftens slut, från 113 **r**—117 **u**, stå runorna mycket tätt.

Hadorph (B 569): På nu bevarade partier kunna följande fel konstateras: Sk (×) före 1 **k** har uteglömts; i runan 10 **o** har endast en bst observerats; sk efter 39 **n** och 43 **a** ha uppfattats som punkt; sk har tillagts efter 57 **r**; sk efter 88 **r**, 91 **n**, 93 **n**, 101 **l** och 104 **m** ha icke observerats; bst i 109 **l** är placerad för lågt; sk efter 111 **t** har icke observerats; runan 114 **a** uppfattas som **k**; spåren av 117 **u** ha ej iakttagits. — O. Celsius: Sk vid inskriftens början har ej iakttagits; 5 **o**, 11 **n**; sk saknas efter 17 **k**; 20 **o**, 21 **l** (namnet läses alltså **siolatr**); 41 **e**; sk saknas efter 52 **a**; 73 **i** har hos Celsius utseendet †; runan 77, som av Hadorph läses **i**, har av Celsius uppfattats som †; 83 **l**; sk saknas efter 104 **m** men finnes efter 108 **n**; 114 **o**, 116 **b**, 117 **a** (runföljden 112—117 läses alltså **krobba**). N. R. Brocman vitsordar denna läsning, se hans anteckning i *Bautil* (R 556 a). — Brate: **kunbirn × uk × o . . . a × iffir × tuka × fapur sin × ku . . . bitr × pan × an karpi × til + ulmf . . .**

I *Acta Literaria Sveciae* tolkar O. Celsius inskriften sålunda: »Gunborn & Onbirn atque Siolatr fecerunt monumentum poni Tychoni patri suo bono. Deus Spiritui & animæ ejus misereatur magis, quam operibus suis promeruit. Hulmgeir excavari curavit (runas).» Om man undantager den sista satsen, är tolkningen i stort sett riktig. Inskriftens slutord böra själfallet, som redan Liljegren och Brate föreslagit, tolkas »Holmfrid lät göra bron».

Holmfridr är med all sannolikhet Tokes änka. Detta mycket vanliga kvinnonamn (se U 25) skrives här **ulm × fria**, vilket är en anmärkningsvärd skrivning. Om utvecklingen *Holmfridr* > *Holmfris* se U 144. Att **h** saknas i namnets början är givetvis ej överraskande i dessa trakter; jfr **ulmfris** U 89. I inskriften finnas f. ö. ytterligare två exempel på *h*-bortfall (**ans hans**, **an hann**).

Sönernas namn äro alla kända; om det jämförelsevis sällsynta *Gunnbiorn* se Sö 278; *Sighvatr* är tämligen rikligt belagt (se Sö 317), och *Asbiorn* är mycket vanligt i runinskrifter. Om faderns namn *Toki* se U 201.

U 586 tillhör en tidig typ av uppländska ristningar med runorna inom enkla oornerade slingor. En på dessa stenar ofta återkommande formulering är **kup ialbi × ans × ot × uk salu bitr × pan × an × karpi × til ×**, jfr U 69, U 338, U 371 och U 539. Hadorphs läsning **it uk satu** är givetvis felläsning för **ot** (eller **at**) **uk salu**.

Ett par mil S om U 586 återfinnas två representanter för samma »ristningar i Gunnarsstil», nämligen U 518 och U 539. Även den andra Brostenen, den nu försvunna U 587, torde ha varit av denna ålderdomliga typ.

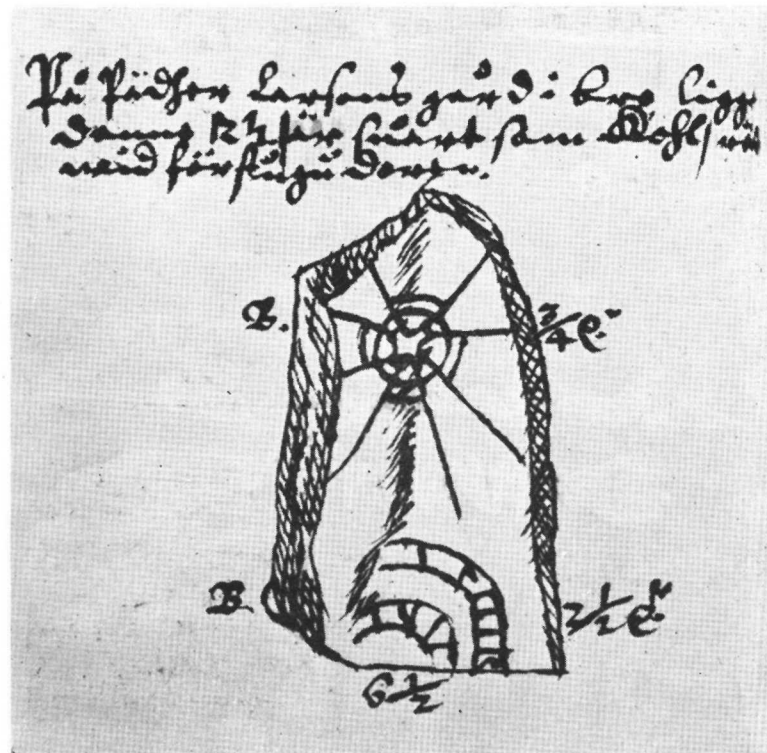

Fig. 323. U 587. Bro, Edsbro sn. Efter teckning av Rhezelius i Monumenta Uplandica.

587. Bro, Edsbro sn.

Litteratur: J. Rhezelius, Monumenta Uplandica (F c 6) s. 60 (tryckt i UFT, h. 32, 1915—17, s. 28), R 550 n:r 22; O. Celsius, Svenska runstenar (F m 60) 1, s. 108.

Avbildning: Rhezelius, teckning (i Monumenta Uplandica och i R 550).

Då Rhezelius den 8 oktober 1635 besökte Bro, iakttog han ett runstensfragment: »På Pädher Larsons gård i bro, ligger denne R̄ŋ (är svart som kohl) rät wid förstugu doren.» I R 550 skriver han om fragmentet: »Denne föliend sonderlagne Runsten, hafuer en underlig ferga, är swart som beek, och är glittrande nästan som swart Marmorsten, eler som det swarta stenslagh nu til höge personers grafwar brukas, och af fremmandom landom föres. Af dene stens skriffthafwer man ingen rättelse, mehr än det, at, det Rune sten waret hafwer. Jntet weet någon eller om honom berätta.» — O. Celsius anger stenens plats efter Rhezelius (»Äsbro sochn. på Peder larsons gård i Broo, Wid dören») och tillägger: »Är sönderslagen och förderfvad, och kan ej läsas.»

Om stenarten se ovan. Fragmentets mått var enligt Rhezelius' teckning $6\frac{1}{2} \times 2\frac{1}{2}$ kvarter, d. v. s. höjden 0,96 m., bredden 0,37 m.

Inskrift (enligt Rhezelius):

-l---r...--u-
5 10

Rhezelius har endast kunnat upptill urskilja ett vackert kors av samma typ som det, vilket har prytt U 586, samt två runor; de övriga äro endast markerade med lodräta huvudstavar. 1—6 ha stått i den yttre slingan och 7—10 i en inre.

Det genom Rhezelius kända fragmentet har utgjort toppstycket av en runsten, som sannolikt har tillhört samma intressanta och alderdomliga typ som U 586, vilken Rhezelius icke kände till.

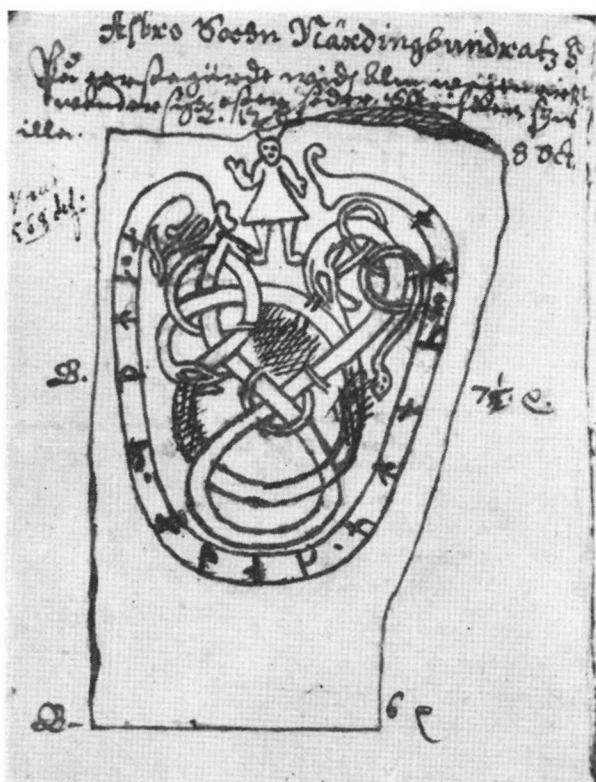

Fig. 324. U 588. Gärsta, Edsbro sn.
Efter teckning av Rhezelius i Monumenta Uplandica.

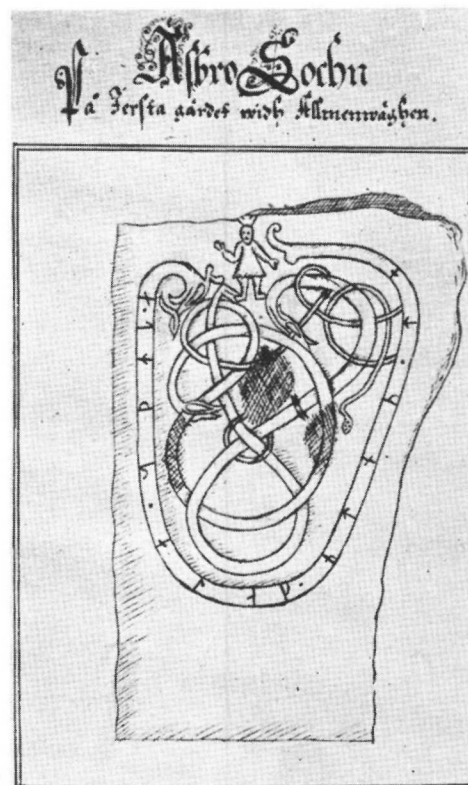

Fig. 325. U 588. Gärsta, Edsbro sn.
Efter teckning av Rhezelius i R 550.

588. Gärsta, Edsbro sn.

Litteratur: B 568, L 286. J. Bureus, Fa 6 s. 186 n:r 107 (Rhezelius), Fa 5 n:r 500; J. Rhezelius, Monumenta Uplandica (F c 6), s. 60 (tryckt i UFT h. 32, 1915–17, s. 28), R 550 n:r 20; J. Peringskiöld, Monumenta 2, bl. 159; O. Celsius, Svenska runstenar (F m 60) I, s. 106; F. V. Radloff, Beskrifning öfver norra delen af Stockholms län 2 (1805), s. 158; UFT h. 2 (1872), s. 18.

Avbildningar: Rhezelius, teckning (i Monumenta Uplandica och i R 550); D. Stahl och J. Hadorph, träsnitt (i Peringskiölds Monumenta och B 568; i Monumenta är signaturen DS med bläck ändrad till P. H., d. v. s. Petrus Helgonius).

Denna runsten, som länge har varit försvunnen, fanns enligt Rhezelius »På gersta gärde wid Alm. wegen» (*Monumenta Uplandica*). Vidare omtalas att »R η wender sig oster söder.» Enligt Fa 6 stod stenen »På Gärsta gärde widh grinden.» Peringskiölds *Monumenta*: »Gärsta grind» (B 568 och L 286: »Gersta grind»). O. Celsius besökte stenen den 28 maj 1728. Han antecknar: »Den är en stor sten, står eij rätt, och är af tempestatibus illa faren. Tiden war för Kort at beseë honom.» Radloff: »Vid Järsta är en Runsten med några få bokstäfvor.»

Höjd omkring 1,50 m., största bredd omkring 1,20 m. Ristningsytan har tydligen varit hårt vittrad och inskriften mycket svårläst. De bevarade läsningarna ge ingen mening.

Inskrift (enligt B 568):

ia · ttpt · aþsanrna · nnn
5   10   15

Fig. 326. U 588. Gärsta, Edsbro sn. Efter B 568.

är en tillfällighet och bör icke föranleda några slutsatser om runmagi.

Då stenen numera är försvunnen, kan man icke göra annat än fastställa, att inskriften redan på 1600-talet var oläslig. Enligt en tradition på orten skall runstenen ha lagts in i den gamla landsvägsbron vid Gärsta.

589. Räkinde, Edsbro sn.

Litteratur: L 287. J. Bureus, Fa 6 s. 186 n:r 108 (Rhezelius), Fa 5 n:r 501; J. Rhezelius, *Monumenta Uplandica* (Fc 6), s. 61 (tryckt i UFT h. 32, 1915—17, s. 29), R 550 n:r 21; O. Celsius, *Svenska runstenar* (Fm 60) 1, s. 107; UFT h. 4 (1872), s. 18.

Avbildning: Rhezelius, teckning (i *Monumenta Uplandica* och i R 550).

Den fragmentariska runstenen, som länge har varit försvunnen, fanns vid Rhezelius' besök den 8 oktober 1635 »Widh Räkinde på wester sijdan gården widh porten» (*Monumenta Uplandica*). Nästan ordagrant samma uppgift lämnar Rhezelius i R 550: »Widh Räkinde byen, på wester sidan gården.» Stenen har troligen försvunnit redan under 1600-talet; i *Ransakningarna* 1667—84 nämnes den icke, och den är icke känd av Hadorph. Celsius, som besökte Gärsta-stenen (U 588) år 1728, har uppenbarligen icke sett Räkinde-stenen.

Fragmentets höjd har varit omkr. 0,65 m. och bredden omkr. 0,75 m. Ristningen var tydligen vid Rhezelius' besök svårt vittrad. I R 550 skriver han: »På denne Runstenen finnes alenast några Runabokstäfwer som figuren vtvijsar, hwilka intet vttydas kunna, effter här är hwarken begynnelsen eller enden på stenens skriff och innehåld, och desse få bokstäfuer syntes icke eler rät wäl.» Celsius skriver, tydligen med Rhezelius som källa: »Denna sten är sönderslagen, och finnes på honom warken begynnelsen eller ände. Dhe få bokstäfwer som qwar äro, kunna ej eller wäl läsas.»

Till läsningen: 3 t har bst endast t. v. om hst. 4 t står upp och ned; bst också t. h. om hst. 5 þ är vänd. 6 t har ensidig bst och står upp och ned. 10 a har bst endast t. h. om hst; bst står nästan vinkelrätt mot hst. 15 n och 17 n ha bst endast t. h. om hst. — Rhezelius' läsning avviker på flera punkter från Hadorphs men ger icke heller någon mening. I *Monumenta Uplandica* anmärker Rhezelius, att »Skriften syns illa», och så har uppenbarligen varit förhållandet. I R 550 uttalar han sig utförligare: »Denne Runstenen är icke til läsandes förty at han är förbränder af eld. Och sei ja alle men der i Sochnen, at en bonde i Broo hafwer welat taga honom dädan, och miste så sin helsa derigenom, at han war siuk så länge han lefde. Förskrefne stens skriff wändes öster södher, och sielfwe sten står lutadh. Wore märkeligh, om denne skriff wäl syntes at hon kunde expliceras, för dän märkelige figur som på be:^{te} sten står, Neml.ⁿ en Karl mz en Crona på hufwudet, och den ena handen lijka som oplyfttandes, och den andra handen neder wtmedh sijdan, som man klarare af Figuren som efterföljer noghsampt see kan.» Den krönte figuren kunde Hadorph icke urskilja; han ser i stället nedre armen av ett kors.

Att runorna 15—17 uppfattats som tre n-runor

Fig. 327. U 589. Räkinde, Edsbro sn.
Efter teckning av Rhezelius i Monumenta Uplandica.

Inskrift (enligt Rhezelius):

ik · ak - t · akini
5 10

Till läsningen: 2 **k** och 4 **k** äro vändrunor; 6 **t** är stupruna. I likhet med Gärsta-stenen (U 588) var Räkinde-stenen redan på 1600-talet oläslig. Att med utgångspunkt från Rhezelius' teckning av den fragmentariskt bevarade inskriften framställa någon gissning om dess innehåll måste därför sägas vara meningslöst.

I »Specification oppå dhe Monumenter och Antiquiteter som man hafwer kunnat opspana uthj Ohlands Frödsäkers och Nördinghundrats Häradher» (*Ransakingarna* 1667—84) säges under »Edzbroo Sochn» bl. a.: »Uppå Åhssby backa finnes och många Runsteenar och Jätte griffter.»

Att med »Runsteenar» här åsyftas resta stenar utan inskrift är alldeles klart. I samma skrivelse, ett par rader längre ned på sidan, finner man under »Knuteby Sochn» uttrycket »många Runsteenar, doch uthom skriifwelsse, samt stoor Jordhöögar». Även på andra ställen i *Ransakingarna* har tydligen ordet runsten nyttjats för att beteckna bautasten.

590. Burvik, Knutby sn.

Pl. 135.

Litteratur: B 570, L 288, D 2: 268. J. Peringskiöld, *Monumenta* 2, bl. 160; F. V. Radloff, *Beskrifning öfver norra delen af Stockholms län* 2 (1805), s. 178; R. Dybeck, *Runa* (fol.) h. 5 (1872), s. 76; UFT h. 3 (1873), s. 55 f.; E. Brate, *Anteckningar* 1916 (ATA).

Äldre avbildningar: Osign. teckning i F 18, bl. 48; D. Stahl och J. Hadorph, träsnitt (i Peringskiölds *Monumenta* och B 570; i *Monumenta* är signaturen DS med bläck ändrad till P. H., d. v. s. Petrus Helgonius); Dybeck, D 2: 268; Brate, foto 1916 (ATA).

61—45887. *Upplands runinskrifter*.

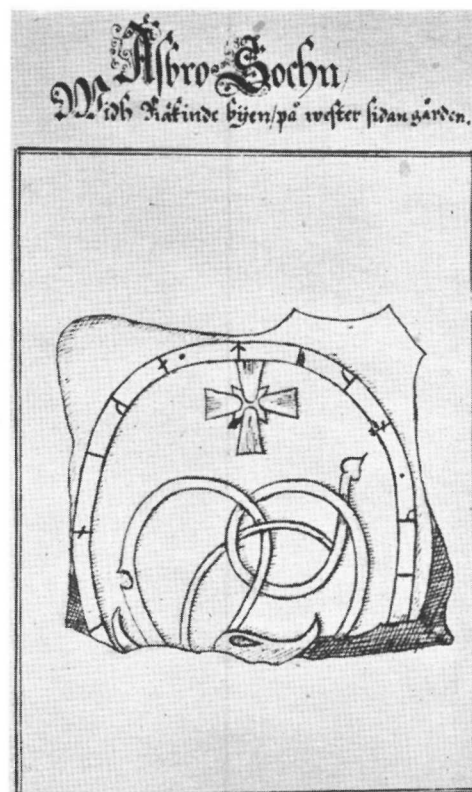

Fig. 328. U 589. Räkinde, Edsbro sn.
Efter teckning av Rhezelius i R 550.

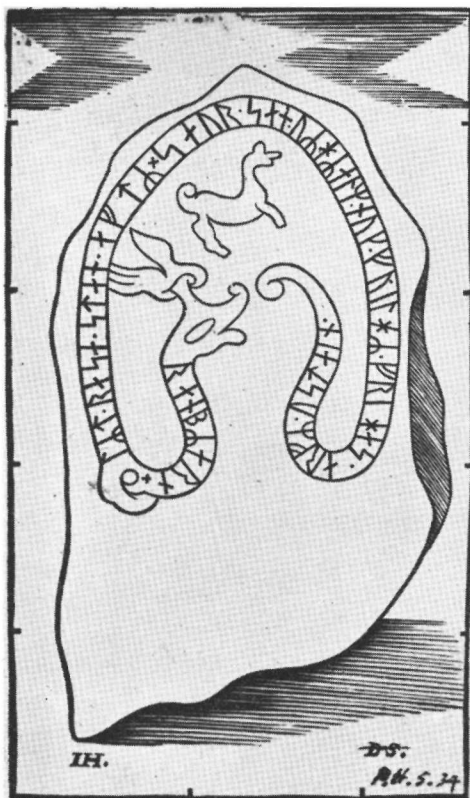

Fig. 329. U 590. Burvik, Knutby sn.
Efter B 570.

är triangelformig med svagt inbuktade sidor, som till äventyrs kan vara en forngrav men möjligen ock upphämtad ur åkern bredvid. Annars finnas inga forngravar i närheten.» Den sten-samling som Brate omnämner åsyftas med följande ord i *Sveriges geologiska undersökning* 27, s. 56: »Ö. om Burvik, vid en runsten, ett par sättningar.» Runstenen nämnes ej i F. Bergmans berättelse över fornminnesinventeringen i Knutby sn år 1926. Vid runinskriftsinventeringen 1936 lutade stenen mycket starkt, varför det föreslogs, att den skulle resas. Genom Riksantikvarie-ämbetets försorg utfördes arbetet år 1943.

Vitröd granit med kvartsinslag. Höjd 1,61 m., bredd 1,21 m. Ytan är ojämn, men ristningen är djupt och kraftigt huggen.

Inskrift:

· ranbrarn · lrt · rasa · stan · aftr · saur · san · urhralm · nuk · fuilhr · frihas · arfr · ustain ·
5   10   15   20   25   30   35   40   45   50   55   60

Ra(g)nbjörn let ræisa stæin æftir saur sinn Vi(g)hialm, ok Fullugi(?), Frøygæirs(?) arfi. Øystein.

»Ragnbjörn lät resa stenen efter sin ... Vighjälms och Fulluges, Frøgers arvinge. Östen (ristade).»

Till läsningen: Inskriften är på varje punkt tydlig. Ristningslinjerna äro djupa, och huggningstekniken är densamma som på U 593. — Hadorph (B 570): Sk före 1 r saknas; sk efter 8 n har formen av ett kors (+), och sk efter 23 r har uppfattats som ett kryss (×). — Dybeck: Sk efter 11 t består på teckningen av två punkter (:). — Brate: 45 n.

Runstenen står i en åker, omkring 500 m. ÖSÖ om Burvik, 150 m. N om sjön Sättern, i södra kanten av två steniga kullar i åkern. Stenen skymmes av kullarna och är därför knappast synlig från landsvägen, som går 150 m. N om stenen. Platsen, som av allt att döma är den ursprungliga, är utmärkt på Geologiska kartbladet »Rånäs».

I Peringskiölds *Monumenta* anges stenens plats vara vid »Yla, som nu kallas Burwijk». Den var då »kulliggiande» i »Yla östra gärde». (B 570: »Yhla gärde»; L 288: »Yla, Ö. gärdet».) Radloff: »En Runsten är på Burviks ägor med påskrift.» I *Runa* (fol.) omtalar Dybeck, att »stenen vid Yla, nu, sedan Yla ladugård blifvit nedlagd, Burvik, står i byns östra gärde, ej långt från sjön Sättern. Han är nyligen åter rest. Jag tog ett noggrant aftryck af hela ristningen.» I *Sveriges Runurkunder* meddelar Dybeck: »Stenen är för fem år sedan å nyo rest på sitt gamla rum i byns södra gärde.» Vid Brates besök 1916 lutade stenen starkt, vilket framgår av hans foto. Brate antecknar om stenens plats: »Det är rätt långt öster om Burvik, som runstenen står på södra sidan av den östligaste bergbacken i gärdet, som ligger ett litet stycke väster om ett stort avloppsdike, vilket mynnar ut i sjön. Runstens plats är 290 steg söder om landsvägen och ungefär lika långt från den nuvarande sjöstranden. Runsidan är vänd från sjön. 10 steg nordost om runstenen finnes en samling stenar, som

Inskriften är i flera avseenden egendomlig, vilket föranleder Carl Säve att betvivla läsningens riktighet: »Inskriftens läsning, som till en del påtagligen är oriktig, torde blifva rättad, när R. Dybeck hinner utgifva sin uppteckning deraf» (*UFT* h. 3, 1873, s. 56). Som ovan framhållits, är läsningen emellertid fullt säker, och Dybeck läste alla runorna på samma sätt som Hadorph.

Runföljden **ranbaarn** återger troligen ett mansnamn *Ragnbiorn*. Namnet är visserligen eljest icke belagt, men båda leden äro ju vanliga i namn, t. ex. *Ragnfastr*, *Fastbiorn*. Skrivningen **ran** — för väntat **rakn** — påträffas också i andra inskrifter, t. ex. U 168 **ranfastr**, U 215 **raniltr**, *Ragnhildr.* 31—37 **urhaalm** återger ett *Vihialm* (ack.) eller ett *Vighialm* (ack.); om dessa namn se Sö 37, 209, 276, 298.

Den egendomliga runföljden 41—46 **fullra** läses av Brate oriktigt **fulna**, och han uppfattar det som »ett kvinnoamn *Fyllni*, som väl betecknar en dotter till den avlidne». Säve (*UFT*) tolkar runföljden med tvekan som *Folke*. Troligare är, att ristaren har åsyftat det i Uppland under vikingatiden vanliga mansnamnet *Fullugi*.

Ännu större svårigheter möta vid tolkningen av runföljden 47—52 **frihas**. 50—52 **has** uppfattas av Säve och Brate som *hans*. Då man här snarast väntar ett mansnamn i genitiv, skulle man emellertid kanske våga förmoda, att denne oövade ristare på detta sätt har sökt återge att *Froygæias*, genitiv av det välstyrkta mansnamnet. Det förekommer i skrivningen **frikia** på den icke långt avlägsna stenen U 518. Om dessa förslag äro riktiga, utgöra de exempel på den svårighet, som mindre säkra runristare ofta ha haft, då det gällde att skriva personnamn; se S. B. F. Jansson, *Runinskrifter i Norrtäljetrakten* (i: *Norrtäljetrakten under forntiden*, 1945), s. 66 noten.

Inskriftens sista namn är givetvis det vanliga mansnamnet *Øystæinn*. Säve (i *UFT*) och Brate tolka inskriftens slut som »hans arvinge Östen», en tolkning som dock stöter på stora svårigheter. I stället torde man böra uppfatta inskriftens sista namn som namnet på ristaren. På samma sätt, d. v. s. med verbet *risti* eller *hiogg* utelämnat, signeras t. ex. Sö 266 och 312. Den senare ristningen har föröfrigt utförts av en person med samma namn; Sö 312 slutar nämligen också med namnet *Øystæinn* (**aystain**). Denne skicklige sörmländske runmästare är självfallet icke samme man som den ovane ristare, som har utfört U 590.

I runföljden 24—27 **saor** tvingas man att räkna med en felristning. Säve översätter ordet med »svärfader(?)»; han torde därför ha räknat med att runorna 25 **a** och 26 **u** av ristaren ha omkastats: **saor** i st. f. **suar**, fsv. *svær*, m. 'svärfader'. Detta ord, skrivet **suor**, förkommer i ett par uppländska runinskrifter (L 179 Broddbo, Skuttunge sn; D I: 239 Björklinge prästgård). Någon säker tolkning av runföljdan **saor** kan emellertid ej givas.

Den otymplighet som utmärker inskriftens formulering präglar också ristningens ornament.

Som ovan påpekats, finnas vissa överensstämmelser mellan Burviksstenen och runstenen i Ortala sjöhage (U 593). De äro möjligen utförda av samme ristare, d. v. s. *Øystæinn*. Likheter i skrivningar och huggningssätt finnas också mellan dessa inskrifter och U 567 (Lohärads kyrka), men den sistnämnda ristningen måste sägas vara ännu klumpigare utförd.

Om R-runan som tecken för *i*- och *e*-ljud se U 537 och U 567.

591. Burvik, Knutby sn. Nu i Knutby kyrka.

Pl. 136.

Litteratur: S. B. F. Jansson, Fyndrapport ^{25/7} 1943 (ATA).

Ett fragment av en runsten påträffades, då U 590 restes sommaren 1943. Fragmentet låg bland andra stenar vid den kullfallna runstenen. Det flyttades i oktober samma år till kyrkan och uppställdes vid östra korväggens norra hörnpelare.

Rödaktig granit. Mått 0,60×0,40 m. Tjocklek 11 cm. Ristningen är grunt men skickligt huggen.

Inskrift:

... k · auk ...

... ok ...

»... och ...»

592. Gränsta, Knutby sn.

Pl. 136.

Litteratur: L 289, D 2:269. C. Hagelberg, Anteckning i Liljegrens Fullständig Bautil 1 (ATA); R. Dybeck, Runa (fol.) h. 5 (1872), s. 76; UFT h. 3 (1873), s. 56; E. Brate, Anteckningar 1916 (ATA); F. Bergman, Inventering i Knutby sn 1926 (ATA).

Äldre avbildningar: C. Hagelberg, teckning (1745) i Fullständig Bautil 1; Dybeck (D 2:269); Brate, foto 1916 (ATA).

Runstensfragmentet står i trädgården till Gränsta nr 2, 20 m. Ö om mangårdsbyggnadens huvudingång.

Den första uppgiften om stenen finner man på C. Hagelbergs teckning 1745: »Denna Runsten finnes i Roslagen, Knutby sochn och Gränsta Rusthåld, däräst han legat i en Källarmur, och det som felas ännu i grundwalen af muren inne. Optagen och noga afritad 1745 den 9. Aug. af C:H. obs: På samma backe, där källaren nu är, har samma Runsten för 30 år sedan stådt, då han varit hel, och äro wid samma tid, under gräfningen därstädes några Urnor af ler fundne, som sedermera förkommit.»

I Liljegrens *Runurkunder* uppges, efter Hagelberg, att stenen är »lagd i en källaremur». Det var med ledning av denna Liljegrens uppgift, som Dybeck efterforskade stenen. I uppsatsen »Roslagen» (*Runa* [fol.] h. 5, 1872, s. 76) skriver han: »I Gränstad sporde jag ... fiket efter en runsten, som enligt Liljegren (289) skulle finnas i en källarmur. Det kom, efter hvarjehanda ordabyten, fram att stenen för icke länge sedan, svårt styckad, blifvit förspridd i grunden till ett ladugårdshus, eller loge. Jag begaf mig dit. Ja, der syntes verkligen några stycken af en blekröd sandsten¹, utaf hvilka dock bara det största hade runor, nämligen dessa i två afbrutna rader ... ᚠᚠᚠ · ᚱᚠᚠ · | ... samt ... ᚠᚠᚠ · ᚠᚠᚠᚱᚱ · ... Bara ett stycke af runstens ena ristade kant var således i dagen. Ett stort nöje var mig beröfvadt genom ofoget. Jag hade så gerna velat taga riktig reda på denna kanske märkliga inskrift, hvilken, såsom redan af ofvanstående finnes, Hagelberg säkerligen icke alldeles rätt uppfattat — i källaren.» I *Sverikes runurkunder* 2 lämnas följande uppgift om fragmentets plats: »Detta stycke af en runsten är i grunden till ett uthus.» I *UFT* uppges: »En bit af denne runsten finnes qvar och sitter inmurad i stenfoten till en i senare tider bygd ladugård.» Då Brate besökte Gränsta år 1916 antecknar han: »Enligt uppgift i L. 289 från Hagelbergs teckningar år 1745 var runstenen i Gränsta lagd i en källarmur. Dybeck fann några stycken av den, av vilka blott det största hade runor, i grunden till ett ladugårdshus eller loge, och det är detta största stycke, som av mig anträffades i trädgården till gästgivaregården Gränsta nr 2 öster om byggnaden vid infartsvägen, där det ställts upp på en annan sten.» På denna plats står fragmentet fortfarande kvar.

¹ I sina anteckningar 1916 har Brate påpekat detta fel: »Runsten är av granit med en myckenhet röd fältspat, vilket föranlett Dybecks antagande av sandsten.»

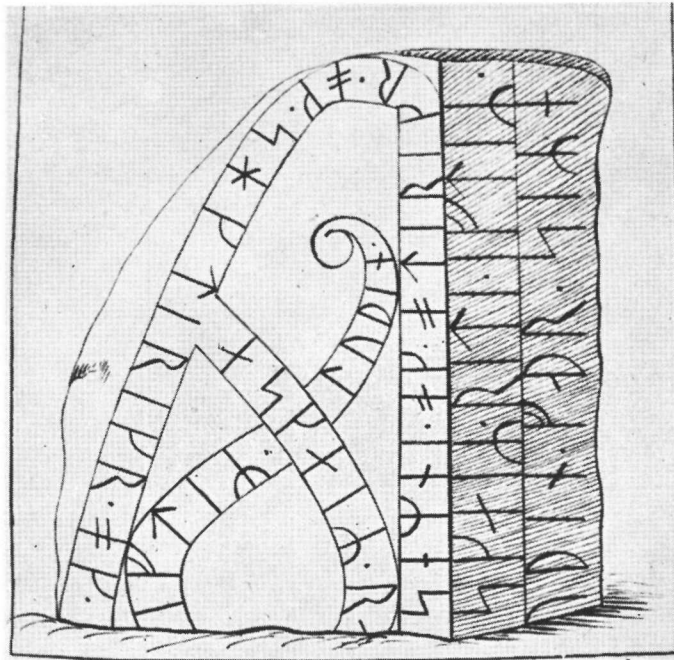

Fig. 330. U 592. Gränsta, Knutby sn. Efter teckning av C. Hagelberg.

Röd granit. Stenen är ristad på två sidor, vilka ha huggits till rät vinkel mot varandra. Höjd 0,43 m.; ristningsytornas bredd 0,27 m. och 0,20 m. Ristningen är delvis något sliten, men inskriften är tydlig. Av denna äro tre delar bevarade på framsidan och två delar på den mot framsidan vinkelräta kanten.

Inskrift (med det inom [ ] supplerat efter C. Hagelberg):

... semni · ok · oṭirīkr · ok · shktirīkr · ok · a]skair · r[a ... iftir · lupin[·] ... [s]kair · riti · e[ftir ·
                   5   10   15   20 25   30   35   40   45   50   55
 ... u]ḅin : faḅur · [sira] ...
           60   65   70

... -æmni ok Otrygg ok Sigtrygg ok Åsgæirr væ[istu stæin?] æftir Ludin ... [A]sgæirr retti æftir Ludin, faður þæira(?).

»... -ämne och Otrygg och Sigtrygg och Åsger reste stenen efter Luden ... Åsger reste efter Luden, deras(?) fader.»

Till läsningen: Det är givetvis svårt att med fullkomlig säkerhet bestämma, i vilken ordning denna inskrift skall läsas. Liljegren och C. Säve (i *UFT*) börja med 28 **a** och fortsätta till 45 **n**; därefter 1 **s** till 27 **k**. Runorna »på kanten» (46 **s**—71 **a**) läsa också de sist. Detta är möjligen riktigt, men den ovan anförda ordningsföljden torde få ett visst stöd av Hagelbergs teckning och av innehållet. Någon betydelsefull skillnad uppkommer emellertid icke i tolkningen genom denna avvikelse i inskriftspartiernas ordning. — Alla nu bevarade runor äro fullt säkra. 2 **e** är tydligt stunget. Av 9 **t** återstår numera i fragmentets överkant endast vänstra bst. Av 35 **a** kan möjligen i fragmentets nedre kant urskiljas svaga spår av hst. I 43 **ḅ** utgår bst från ramlinjerna; jfr 61 **ḅ** och binderunan 65 **ap**, som ha ungefär samma form.

Hagelberg: På bläckteckningen kunna följande fel konstateras: 55 **i**; sk efter 63 **n** endast en punkt (· i st. f. :); runan 66 **u** är uteglömd. — Dybeck: ... **kair · riti · i . . . . . ḅin : faḅur** · Vid

Dybecks besök, då stenen låg i en grund, var sålunda endast kantsidan, med runorna 47 **k**—67 **r**, synlig. — Brate: Vid Brates besök fanns av stenen lika mycket som f. n.

Runföljden 1—5 **semni** utgör uppenbarligen slutet av ett namn. Av det bevarade stenfragmentet och ännu tydligare av Hagelbergs teckning framgår det, att ristningen på denna sida har gått ganska långt ned, och man kan därför lugnt räkna med att namnet ursprungligen har innehållit ytterligare några runor. På ett runstensfragment i Malsta kyrka (U 562) finner man bl. a. ett namn, som har slutat på samma sätt — ...**rsemni**. Där framställes den gissningen, att namnet har varit *Kar(l)sæmni*. Med all sannolikhet har ett likartat namn stått på U 592. — 8—14 **otirikr** kan icke återge något annat än det väl kända mansnamnet *Otryggr*, och runföljden **shktirikr** åsyftar otvivelaktigt namnet *Sigtryggr*. De båda namnen ge sålunda ett exempel på variation. Namnet *Otryggr* är hittills belagt i fem uppländska inskrifter; se vidare Sö 217. Om *Sigtryggr* se U 98. Om namnet *Asgæirr* se U 350 och om *Ludinn* se U 348.

På Hagelbergs teckning avslutas inskriften med runföljden 68—71 **sira**. Säre tänker sig tydligen en felristning eller felläsning: »sara (el. paira?)». Det är ju tänkbart, att stenen här i kanten kan ha varit skadad och svårläst. I alla händelser förefaller en felläsning av Hagelberg rimligare än en så svårartad felstavning av ristaren. Jfr dock **surban** U 593, som kanske skall återge ett *Forbiorn*, och **saor** U 590, som möjligen kan tänkas återge *fadur*.

U 592 gör, främst genom skrivningen **ok** och genom runformen **ḍ**, ett jämförelsevis ungt intryck. Ristningen torde ha tillkommit under 1100-talets början.

Anm. Ransakningarna 1667—84 meddela från »Knutoby Sochn» endast: »Widh Åhsby finnas många Runstenar, doch uthom skrijfwelse¹, samt stoor Jordhöögar och steen rössior.»

¹ Spärrat av S. J.

Väddö och Häverö skeppslag.

Socknar: Väddö, Häverö och Singö.

Från Väddö och Häverö skeppslag äro endast en runsten (U 593) och ett större runstensfragment (U 594) kända.

Runstenen var känd redan av Bureus, som själv undersökte och avbildade den. Några fragment, av vilka numera endast det största är i behåll, påträffades vid slutet av 1800-talet och början av 1900-talet (U 594).

593. Ortala sjöhage, Väddö sn.

Pl. 137.

Litteratur: B 241, L 625, D 2: 267. J. Bureus, F a 6 s. 147 n:r 245 (Bureus' egen uppteckning), s. 186 n:r 109 (Rhezelius), F a 5 n:r 472, F a 1 s. 102; J. Rhezelius, *Monumenta Uplandica* (F c 6), s. 68 (tryckt i UFT h. 32, 1915, s. 34), R 550 n:r 23; Ransakningarna 1667—84; J. Peringskiöld, *Monumenta* 3, bl. 83; N. Celsius (resp. Laurentius Sepelius), *Roslagia* (1721), s. 40; P. Dijkman, *Historiske Anmärckningar* (1723), s. 96 f.; O. Celsius, *Svenska runstenar* (F m 60) 1, s. 109; F. V. Radloff, *Beskrifning öfver norra delen af Stockholms län* 1 (1804), s. 225; R. Dybeck, *Runa* (fol.), h. 5 (1872), s. 75; E. Brate, *Anteckningar* 1903 (ATA); M. Ohlson, *I tidernas skymning* (i: *Kasberget*, tidning för Stockholms Läns Folkhögskoleförbund, marsnumret 1924), s. 1 f.; O. von Friesen i *Namn och Bygd* 18 (1930), s. 103; J. Sahlgren, *Ortnamnen kring Barnens ö* (i: *Barnens Dagblad* 1938, omtryckt i: *Ortnamnssällskapet i Uppsala årsskrift* 1942, s. 15 f.); S. B. F. Jansson, *Runinskrifter i Norrtäljetrakten* (i: *Norrtäljetrakten under forntiden*, 1945), s. 70 f.

Äldre avbildningar: Rhezelius, teckning (i *Monumenta Uplandica* och i R 550); Bureus, kopparstick (F f 6 n:r 184); P. Helgonius och J. Hadorph, träsnitt (i Peringskiölds *Monumenta* och B 241); Dybeck, teckning (D 2: 267); Brate, foto 1903 (ATA); M. Ohlson, teckning a. a.; G. Lovén, teckning 1926 (ATA); G. Thomsen, foto 1943 (i ATA och i Jansson a. a. s. 71).

Runstenen står 400 m. SÖ om Ortalalund, i östra slutningen av en åker, tidigare en del av Ortala sjöhage, som sträcker sig ned till Ortalaviken. Stenens plats är 40 m. V om strandlinjen, 150 m. N om lägenheten Sjöhagen och 350 m. S om Ortalalunds brygga. Platsen är utmärkt på Geologiska kartbladet »Grisslehamn». Ett för yngre järnåldern typiskt gravfält ligger 50 m. N om runstenen, se *Norrtäljetrakten under forntiden*, s. 99, 101.

Rhezelius, som besökte Ortala den 19 oktober 1635, beskriver i *Monumenta Uplandica* stenens plats sålunda: »Widh ortala i engen öster nor frå byn, mot sundet eller vijken wender sigh öster mot uijken.» R 550: »J Ortala äng, wid wijken eller sundet.» Bureus (F a 6): »millan Ortala och Saltsjön.» Stenen omnämnes i *Ransakningarna*: »Vthi Kyrkian finnes inga Monumenter elliest finnes här en Steen icke olijck en Runsten på Ortahla äng hwars skriffit ganska mörck är och icke skahl lätteligen stå att läsa.» Peringskiölds *Monumenta*: »Ortala Siöhaga i Weddö» (B 241: »Ortala sjöhaga»; L 625: »Ortala sjöhage.») *Roslagia* (1721): »In navarchia Veddæensi, et prato *Ortala* ad fretum hic lapis invenitur.» Radloff: »I Ortala bys sjöhage är en ansenlig fristående Runsten med påskrift.» I uppsatsen »Roslagen» (*Runa* fol.) berättar Dybeck: »I Väddö socken besågos och afritades de reste stenarne vid Edby, men för öfrigt bara någre små grafkullar vid Husinge och Södersund, der en afslagen 'tor-sten' erhöles, äfvensom i Ortala bys sjö-

Fig. 331. U 593. Ortala sjöhage, Väddö sn.
Efter teckning av Rhezelius i Monumenta Uplandica.

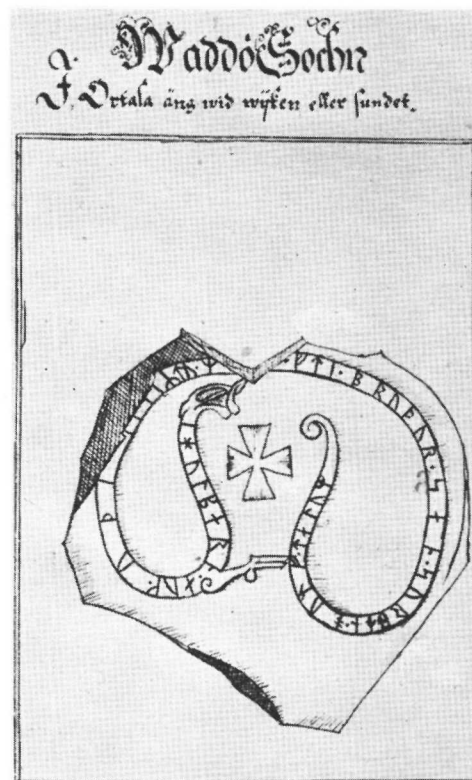

Fig. 332. U 593. Ortala sjöhage, Väddö sn.
Efter teckning av Rhezelius i R 550.

hage, hvarest kullarnes antal uppgår till tjugu och der, vester om runstenen, åtminstone *en* fallen bautasten är. Åtskilliga fortlefvande sägner om kullarne och här fordom förelupna underliga händelser antecknades. Af runstenen ... togs ett aftryck, hvilket något afviker från den bautiska afritningen.» Enligt *Sveriges runurkunder* »ligger» stenen i Ortala sjöhage. Brate (1903): »Runstenen står rest på Ortalalunds mark 60 steg från stranden af Väddö-viken, nu på en åker, hvilken odlats för en tio år sedan men förut utgjort del af Sjöhagen, till hvilken den gränsar i norr.» Vid runinskriftsinventeringen 1936 låg stenen på kant. Genom Riksantikvarieämbetets försorg restes den år 1942.

Röd sandsten med grå inslag. Höjd 1,02 m., bredd (nedtill) 1,78 m. Ristningen är djupt och ovanligt kraftigt huggen med klumpiga, kantiga linjer.

Inskrift:

ihulbarn · auk · up - - - - lrtu · m ... ifti · brupur · san · surban · o ulf · talum

Igulbiorn ok Auð- ... letu m[ærki gærva] æftir broður sinn Þorbiorn (Styrbiorn?) a Ulfdalum.

»Igelbjörn och Öd- ... läto göra minnesmärket efter sin broder Torbjörn (eller Styrbjörn) på Ortala.»

Till läsningen: Inskriften börjar och slutar utan sk. 8 n har bst endast åt höger. 10 u har förlorat övre delen; ristningsytan är här ojämn. Efter 13 þ synas vid nedre ramlinjen korta rester av fem runor. Runan 18 har säkerligen varit l, ehuru nu endast nedre hälften är bevarad. Efter denna runa finnes en rund fördjupning, som ej är huggen; dylika runda fördjupningar

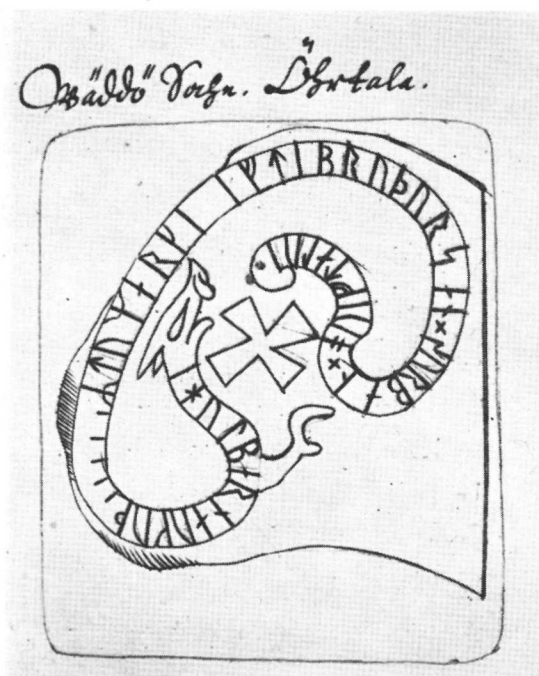

Fig. 333. U 593. Ortala sjöhage, Väddö sn.
Efter kopparstick av Bureus.

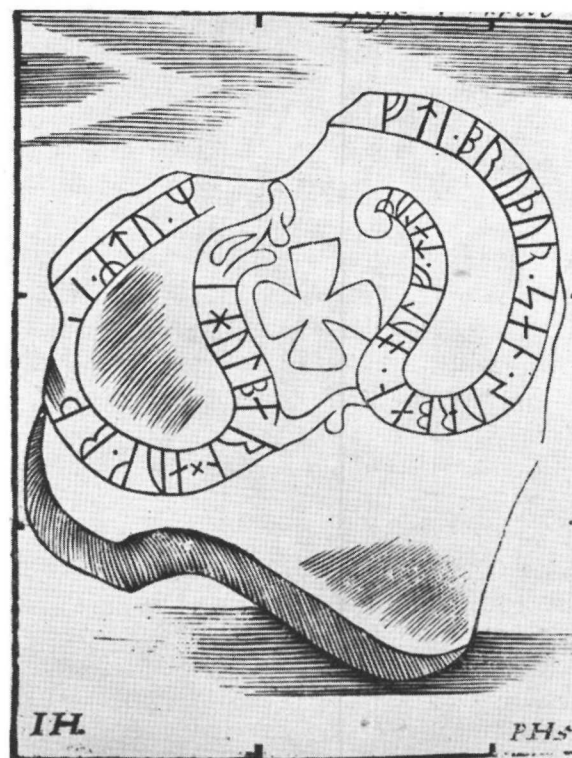

Fig. 334. U 593. Ortala sjöhage, Väddö sn.
Efter B 241.

finnas flerstädes i ristningsytan. 19 **ᚱ** är säkert. Efter 22 **ᚖ** är stenen avslagen. Av 23 **ᚱ**, som är den första runan efter det bortslagna partiet, återstår endast ett kort stycke nedtill. 24 **ᚱ** har förlorat hst ovanför bistavarna. 34 **ᚱ** är säkert. 35 **ᚖ** och 41 **ᚖ** ha bst endast på hst:s högra sida. 36 **ᚱ** och 42 **ᚱ** äro tydliga. Efter 45 **ᚱ** finnes lågt i slingan en fördjupning, som med all sannolikhet är huggen.

Bureus (F a 6): Sk saknas efter 45 **ᚱ**. På kopparsticket förekomma däremot flera fel (se fig. 333). — Rhezelius (F a 6): Sk före 1 **ᚱ** och efter 50 **ᚖ**; sk efter 45 **ᚱ** saknas. I *Monumenta Uplandica* (och R 550) återfinnes på teckningen en läsning, som på varje punkt överensstämmer med resultatet av min undersökning. — Hadorph (B 241): Sk efter 8 **ᚖ** har formen av ett kryss; 12 **ᚱ**; sk före 19 **ᚱ**. — Dybeck: Sk före 19 **ᚱ**; 38 **ᚱ** uppfattas som en binderuna **er** (ᚱ); sk saknas efter 45 **ᚱ**; sk efter 50 **ᚖ**. — Brate: **ihulbarn · auk · upkiti · rtu · m . . . ifti · brupur · san · surban · o ulf · talum**.

I R 550 kommenterar Rhezelius inskriften på följande sätt: »Om denne Runsten är något at märkia och tänkia Neml.ⁿ at dene by på huilkens egor denne stenen ligger måtte wara mycket gammal, 1 der af att Surban (om huilken stenen förmäler) hafuer bodt och hafft sitt säte i dänne byen ortala. 2. derföre att tilförende hafuer denne byen warit Konungsgårdh det huar gammal man i sochnen bor wette om beretta, hwilket och de gamble Wapner och Croner, som i Kyrkan både på benken och eliest på weggen målade äre sammaledes betyga och utwijsa, at här hafwer warit konungzsäte i bem:^{to} Ortala by der nu Järnbruket är.»

I sina anteckningar 1903 meddelar Brate »för kuriositetens skull» en »hos folket i trakten gängse tydning af inskriften, som sades härröra från en komminister Borg, som kunnat läsa runor . . . : Jöns och Judrik hafva begravvat sin broder Surbarn på Odensala sjöäng».

Av brödernas namn är endast det första, *Igulbiorn*, fullt klart; om detta se U 51. Det andra namnet, av vilket endast de två första runorna **uþ** äro oskadade, har av allt att döma bestått av sex runor. Brate räknar med att det har bestått av 7 runor och att den sista runan har varit **l**, »som lästs dels som slutljud i namnet och uddljud i 'läto'». Brate gissar, att namnet har varit *Audketill*, vilket emellertid är mycket ovisst. Troligare torde vara, att här har stått *Audbiorn*, skrivet **upbarn**, jfr skrivningen **ihulbarn**. I så fall skulle brödernas namn ge ett exempel på variation.

Även den döde broderns namn, som möter i den egendomliga skrivningen **surban**, torde ha varit sammansatt med *-biorn*. Hur förleden skall uppfattas, är givetvis ovisst. Man kan, som Brate gör, räkna med att ristaren har uteglömt ett **t** mellan **s** och **u**; namnet skulle i så fall vara *Styrbiorn*. Möjligen är **s** felristning för **þ**; vågar man räkna med ett dylikt överraskande fel, skulle man här hava det vanliga mansnamnet *Þorbiorn*.

Det största intresset i denna inskrift knyter sig till runföljden **o uif · talum**, a *Ulfdalum*. Vi möta här ortnamnet Ortala i en gammal form, vilket redan har stått klart för Rhezelius (se ovan). Dijkman kommenterar inskriften: »Ortala by har fordom hetat *Ulf-tala*; men *Ulf-talum* här, är Genit. Plural. medan præpositio A går föruth.» O. v. Friesen behandlar namnet i *Namn och Bygd* 18 (1930), s. 103: »På en sten i *Ortala* sjöhage ... läses **o ulftalum** vilket innehåller Ortalas ursprungliga form: eg. *ā Ulfdalum* 'i (på) Ulvdala'. *Ulfdalum* skall nämligen ljudrätt ge nysv. Ortala. Förmodligen har den vid utkanten av väldiga skogssträckningar som utbreda sig åt norr, väster och söder belägna byn i särskild grad varit hemsökta(!) av vargar. Dock kan också mansnamnet *Ulv* utgöra ordets första led.» Mera ingående har Jöran Sahlgren behandlat ortnamnet (i: *Ortnamnssällskapets i Uppsala årsskrift*, 1942, s. 15 f.). Sahlgren framhåller, att den av v. Friesen antagna övergången *Ulf-dala* till *Ortala* förutsätter, »att *f* i *Ulf-dalum* uttalats som *f*, vilket är uteslutet. I denna ställning måste det fornsvenska *f* uttalas som v-ljud. Av *Ulf-dalum* kan ej bli *Ortala*. Om man i stället utgår från ett ursprungligt *Ulf-sdalum* kommer man lättare fram till den moderna namnformen. *Ulf-sdalum* skall bli *Ulf-stalum*. Mellan *f* och *t* skall *s* falla liksom exempelvis i det uppländska bynamnet *Gräfssta* ... som uttalas *Gräfte* ... Av *Ulf-stalum* blir sålunda *Ulf-talum*, varav *Ulf-talum* och *Urtalum* (*Ortalum*) på känt sätt. Redan 1409 skrives namnet *Ortalom*. Därav senare *Urtala* eller *Ortala* (*Wrtala* 1490). Förra leden *Ulf-* är genitiv antingen av ordet *ulv* »varg» eller mansnamnet *Ulv*. Det förra är det mest sannolika. Namnet *Ortala* skulle då vara ett minne från den tid, då vargarna strövade omkring på Väddö.»

Bruket av **o**-runan kan här uppfattas som ett tecken på att ristningen har tillkommit jämförelsevis tidigt. Om bruket av **r** för att beteckna *i*- och *e*-ljud se U 537 och U 567.

Vid behandlingen av Burviksstenen (U 590) påpekades vissa likheter¹ mellan denna och U 593; båda ristningarna äro möjligen utförda av *Øystein*.

594. Ortalalund, Väddö sn. Nu vid Väddö folkhögskola.

Pl. 138.

Litteratur: O. Frödin, Brev till Riksantikvarieämbetet den ¹⁵/₆ och ¹⁶/₇ 1901 (ATA); VHA Akad:s koncepter 1901, n:r 121; P. Öbrink, Brev till Riksantikvarieämbetet den ²⁷/₆ 1901 (ATA); E. Brate, Anteckningar 1903 (ATA); S. B. F. Jansson, Runinskriftsinventering i Stockholms län 1936 (ATA), Runinskrifter i Norrtäljetrakten (i: *Norrtäljetrakten under forntiden*, 1945), s. 72 f.

Äldre avbildningar: Frödin, foto 1901 (ATA), teckning av ett fragment (i brevet ¹⁶/₇ 1901); Brate, foto 1903 (ATA).

Ett stycke av en vacker runsten hittades på 1890-talet vid odlingsarbete på Ortalalunds mark. Fragmentet låg omkring 100 m. V om U 593. Fyndet anmäldes av O. Frödin till Riks-

¹ Ortalastenen är f. ö. slående lik Sö 251, se Sö Pl. 123. Denna yttre likhet är emellertid en tillfällighet.

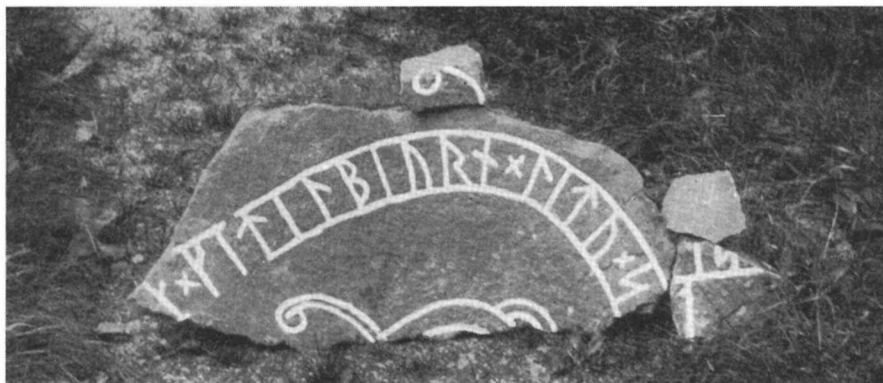

Fig. 335. U 594. Ortalalund, Väddö sn. Efter foto av Brate.

antikvarieämbetet den $15/6$ 1901, varefter det så gott som omedelbart flyttades till kyrkan, se S. B. F. Jansson, *Runinskrifter i Norrtäljetrakten*, s. 72 f. En månad senare anmälde Frödin åter fyndet av ett runstensfragment. I ett brev till ämbetet skriver han den 16 juli 1915: »Den nya biten, som . . . blifvit spräckt i två stycken, är blott omkring en fjärdedel af det först funna stycket, har endast två runor ḷ och möjligen $|$ samt delar af slingor. Materialet är äfven i detta fall röd sandsten, samma tjocklek, vidare finnes en liten ormstjärt . . .; kanske alltså de båda bitarna höra till samma sten. Mitt fynd förvarar jag tillsvidare hemma hos mig i afvaktan på närmare order . . . Det nyfunna stycket skall väl äfven få sin plats i kyrkan?» . . . Också detta nyfunna fragment flyttades till Väddö kyrkas vapenhus, där det låg vid Brates besök år 1903. Han antecknar nämligen om runstensstyckena i vapenhuset: »Detta fragment af en runsten utgöres af en större och tre små bitar, af en rödbrun stenart.» På det foto, som Brate tog vid tillfället (fig. 335), synas de tre mindre styckena ovanpå och vid sidan av det stora fragmentet.

Vid runinskriftsinventeringen 1936 funnos icke något av de fyra runstenstyckena i vapenhuset. Det stora fragmentet återfanns på Väddö folkhögskola, utanför den s. k. Tingstugan; dit hade det enligt uppgift flyttats år 1928. De tre mindre styckena voro däremot försvunna och ha trots efterforskning icke ännu återfunnits. Huruvida alla styckena ha tillhört samma runsten, kan därför ej med säkerhet konstateras.

Röd sandsten. Det stora fragmentet mäter $0,80 \times 0,34$ m.; stycket med de två runorna var enligt Brate »18 cm. långt, 14 cm. bredt»; stycket med ornamentet var »12 cm. långt och 7 cm. bredt i storändan»; det minsta stycket, som saknade ristning, var »10 cm. långt och 9 cm. bredt i storändan». Brate framhåller, att de fyra bitarna icke passa ihop och att de mindre styckenas »färg är mörkare än» det största styckets, »men tjockleken 9 cm. och stenarten är densamma». Ristningen är på det bevarade fragmentet klar och tydlig; runorna är djupt och säkert huggna.

Inskrift (med det inom [ ] supplerat efter Brate):

... $\text{ḷ} \times \text{k} \times \text{kitilbiurn} \times \text{litu} \times \text{s} \dots$ [is] ...
5   10   15

... [o]k Ketilbiorn letu s[tæin ræ]is[a] ...

»... och Kättilbjörn läto resa stenen ...»

Till läsningen: 1 k är lätt skadat i toppen. Vid runorna 1—3 finnas inga spår av ramlinjerna. 3 i och 13 i äro ej stungna. Runorna 17 i och 18 s stå på ett nu förlorat fragment. — Brate: »Inskriftens första runa skall vara k i ordet [au]k och är fullständigt i behåll, men dess

kst sträcker sig blott halfva vägen mellan utgångspunkten och öfre slinglinien. Sista runan **s** och står 2 cm. från stenens kant efter nedre slinglinien hvaremot afståndet mellan runorna i det föregående **litu** är resp. 3, 3^{1/2}, och 4 cm., den följande runan behöfver alltså icke alls vara synlig efter **s.**» På ett av de nu försvunna styckena »finnas nedre delarne af **is** och ett stycke af nedre slinglinien samt en annan rak linie, som kanske hört till korset. Runorna hafva väl tillhört ordet 'resa'.»

Det är högst beklagligt, att vi av denna sten, som ursprungligen torde ha stått vid gravfältet norr om U 593, endast känna ett obetydligt stycke. Av det bevarade framgår nämligen, att ristningen har utförts av en mycket skicklig mästare.

Frösåkers härad.

Socknar: Edebo, Harg, Hökhuvud, Börstil, Valö, Forsmark och Gräsö.

Häradet, som är det nordligaste i Stockholms län, omsluter också städerna Östhammar och Öregrund.

Från Frösåkers härad äro 9 ristningar kända, U 595—603. En av dessa ristningar, U 601, bär ornamentik men inga runor. Runinskrifterna på U 596 och U 602 sakna, av allt att döma, språklig innebörd.

Av de 9 runristningarna finnas 2 i Hargs socken (U 595, 596), 3 i Hökhuvuds socken (U 597—599), 2 i Börstils socken (U 600, 601) och 2 i Valö socken (U 602, 603). Av dessa inskrifter äro två numera försvunna och endast kända genom äldre uppgifter, nämligen U 601 och U 603. Av U 597 är endast ett fragment i behåll.

Redan Bureus och hans samtida kände från Frösåkers härad 7 ristningar: U 595, 597—602. Av dessa har Bureus själv undersökt alla utom U 601. Det obetydliga fragmentet U 603 kom i dagen vid Johan Hadorphs resa, och den första kända uppgiften om U 596 härrör från 1700-talet. I *Bautil* finnas avbildningar av samtliga ristningar, med undantag för U 596: U 595 (B 558), U 597 (B 557), U 598 (B 555), U 599 (B 556), U 600 (B 552), U 601 (B 553), U 602 (B 554), U 603 (B 554). I Liljegrens *Runurkunder* finnas också dessa upptagna, L 266—273.

595. Hargs skog, Hargs sn.

Pl. 138, 139.

Litteratur: B 558, L 273, D 2: 275. J. Bureus, *Runakänslanäs lärspan* (1559), *Monumenta Sveo-Gothica Haec tenus Exsculpta* (1624), n:r 13 (Fa 10: 1 n:r 13), Fa 6 s. 44 n:r 19 (Bureus' egen uppteckning), s. 192 n:r 133 (Rhezelius), Fa 5 n:r 182, Fa 12 bl. 45, Fa 10: 2 n:r 2, Fa 1 s. 45, Fa 14 s. 117, 126 f., 203, 213, 238, 239, 240; M. Aschaneus, F b 18 s. 337, 391; J. Rhezelius, Fa 10: 1 n:r 175, F 11 n:r 14; Ransakningarna 1667—84; J. Peringskiöld, *Monumenta* 2, bl. 137; O. Verelius, *Manuductio ad runographiam* (1675), s. 65; N. Celsius (resp. Laurentius Sepelius), *Roslagia* (1721), s. 38; P. Dijkman, *Historiske Anmärckningar* (1723), s. 91 f.; O. Celsius, *Svenska runstenar* (F m 60) 1, s. 200; N. R. Brocman, *Sagan om Ingvar Widtfarne* (1762), s. 229, *Resa til Helsingland År 1763* (F e 23), s. 40, Anteckning i R 556 a (Bautil); F. V. Radloff, *Beskrifning öfver norra delen af Stockholms län* 1 (1804), s. 184; N. H. Sjöborg, *Samlingar för Nordens fornälskare* 3 (1830), s. 152; J. G. Liljegren, *Run-Lära* (1832), s. 187; S. Bugge, *Bidrag til Tydning af de ældste Runeindskrifter* (i: *Tidskrift for Philologi og Pædagogik* 7, 1866), s. 234; R. Dybeck, *Runa* (fol.), h. 5 (1872, 73), s. 76, 90; G. Stephens, *ONRM* 1, s. LXI, not 1, *ONRM* 3, s. 309; *UFT* h. 9 (1880), s. 129, h. 38 (1923), s. 118; E. Brate, *Anteckningar* 1917 (ATA); *Östhammars Tidning* ^{15/6} 1917; E. Salvén, *Bonaden från Skog*, Stockholm 1923, s. 64, 73 och 82 f.; O. v. Friesen, *Runorna i Sverige* (1928), s. 77 f., *Runorna* (1933), s. 229 f.; E. Klein, *Bilder ur Sveriges historia* (1931), s. 159; H. Schück, *Kgl. Vitterhets Historie och Antikvitets akademien* 1, s. 46; E. Floderus, *Från hedendom till kristendom* (i: *Svenska folket genom tiderna* 2 (1938), s. 80, 81.

Äldre avbildningar: Bureus, kopparstick (på runtavlan 1599, i Fa 5 och Fa 10: 2), träsnitt (i *Monumenta Sveo-Gothica*, Fa 5, Fa 10: 1 n:r 13, Fa 10: 2 samt i Verelius' a. a.); J. Rhezelius, teckning (i Fa 10: 1 n:r 175 och i F 11); Aschaneus, teckning (i F b 18, s. 337); P. Helgonius och J. Hadorph, träsnitt (i Peringskiölds *Monumenta* och B 558); Dybeck, teckning (D 2: 275); Brate, foto 1917 (ATA), återgivet av Klein i a. a., av Salvén i a. a. och av Floderus i a. a.; v. Friesen, foto (i: *Runorna i Sverige* och i: *Runorna*, 1933); S. B. F. Jansson, foto 1943 (ATA).

13. På Hargs skogh i Vpland.

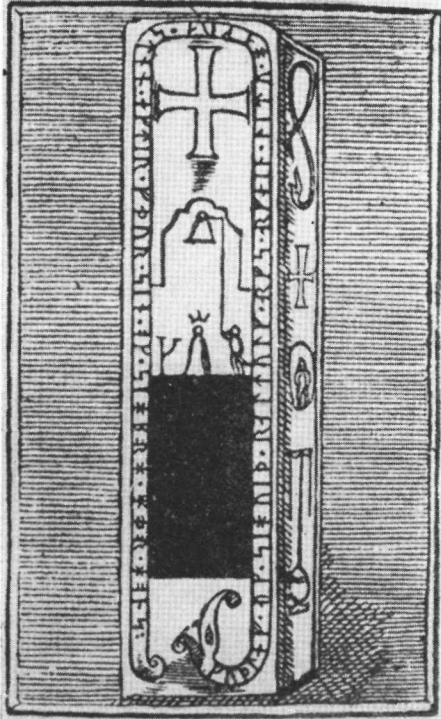

Fig. 336. U 595. Hargs skog, Hargs sn.
Efter träsnitt av Bureus.

Runsteen af 17. quarters högd, finnes på Moon emellan Hargz kyrkia och Sanda doch på Söderhargz ägor, hafwandes en efftertänkelig Ritning» (B 558: »Hargs Moen», L 273: »Hargs-Moen»).

N. R. Brocman har läst stenen år 1763, vilket framgår av en uppgift i »Resa til Helsingland» och av en anteckning i hans exemplar av *Bautil* (»N:o 558. Hargs Moen»). På det senare stället är nämligen med bläck tillskrivet: »wid stora landswägen mellan Söderharg och Sanda Vidi 1763». ² Radloff: »Vid allmänna vägen $\frac{3}{5}$ mil söder från Harg är en hög runsten uprest.»

I uppsatsen »Roslagen» i *Runa* (fol.) h. 5 (1872) skriver Dybeck: »Socksens ende runsten — B. 558, L. 273 —, hvilken står på Svinnö egor å Hargs mon, undersöktes granneligen och hela ristningen öfverfördes på spännpapper.» I *Sveriges runurkunder*: »Stenen står på Hargsmon, å Svinnö egor, vester om landsvägen mellan Harg och Edbo. I synnerhet bildristningen å stenens båda sidor bär flerstädes märken efter okynniga knackningar.» — Vid sitt besök 1917 beskriver Brate runstens plats på följande sätt: »Runstenen står rest på skogen söder om Hargs bruk vid landsvägens västra sida mellan vägskälet till Adolfsdal och Kråkmötet, vilket ortnamn förklarar egentligen vara 'Truppmötet och minna om krigiska tider'.» (Delvis samma uppgifter återfinnas i artikeln »Frösåkers härads runstenar» i Östhammars Tidning för den 15 juni 1917).

¹ Ett par bokstäver, som ha stått i kanten, äro bortrivna.

² Brocmans exemplar av *Bautil* tillhör UUB (R 556 a). På pärmens insida står följande uppgift: »De handskrifna anteckningarna äro egenhändiga af Olof Celsius d. ä.» Denna uppgift är oriktig; anteckningarna äro Brocmans.

Runstenen står omkring 3 km. S om Hargs bruk, 425 m. NV om Kråkmötet, 150 m. S om infartsvägen till Adolfsdal, 45 m. V om den nya stora landsvägen, 4 m. V om den gamla. Platsen är utmärkt på Geologiska kartbladet »Grisslehamn».

Hargstenen var känd redan av Johannes Bureus, som enligt F a 6 har upptecknat inskriften den 4 maj 1594. Den tillhör sålunda de första inskrifter, som Bureus har granskat. Tydligt har den varit uppmärksammas och känd, och Bureus har sannolikt hört talas om den under någon av sina resor. Anmärkningsvärt är, att också Aschaneus, som annars icke har varit verksam i dessa trakter av Uppland, har besökt Hargstenen. Denna rönte hedern att få vara med bland de 10 runstenar, som Bureus avbildade på sin runtavla *Runakänslans lärspan* (1599). Enligt *Monumenta Svec-Gothica* (1624) fanns stenen »På Hargs skogh i Vpland». Enligt Rheselius (F a 6) stod den i »Hargh Sochn på Heden»; i F a 10: 1 finnes följande uppgift: »J Harg Sochn widh vägen På skogen eler Moon»; enligt F l 1: »På Moen mellan Hargh och Edhbo sochner.» Aschaneus: »På Hargz skogen, i Roden.» — I *Ransakningarna* lämnas två uppgifter, dels »Emillan Hargz kyrkia och Sanda By finnes een Runsteen medh gamla Bookstäfwer, och dy knapt läslike», dels »Uthj Frödåkers Häradh och Hargz S:ⁿ på Hargz-M...¹ som så kallas, ståar och een Runstehn uprätt...¹ är medh Runabookstäfwer inskriwit.» I Peringskiölds *Monumenta* kallas platsen »Hargz Moon»; där förekommer också följande uppgift: »En lång

Runsteen af 17. quarters högd, finnes på Moon emellan Hargz kyrkia och Sanda doch på Söderhargz ägor, hafwandes en efftertänkelig Ritning» (B 558: »Hargs Moen», L 273: »Hargs-Moen»).

N. R. Brocman har läst stenen år 1763, vilket framgår av en uppgift i »Resa til Helsingland» och av en anteckning i hans exemplar av *Bautil* (»N:o 558. Hargs Moen»). På det senare stället är nämligen med bläck tillskrivet: »wid stora landswägen mellan Söderharg och Sanda Vidi 1763». ² Radloff: »Vid allmänna vägen $\frac{3}{5}$ mil söder från Harg är en hög runsten uprest.»

I uppsatsen »Roslagen» i *Runa* (fol.) h. 5 (1872) skriver Dybeck: »Socksens ende runsten — B. 558, L. 273 —, hvilken står på Svinnö egor å Hargs mon, undersöktes granneligen och hela ristningen öfverfördes på spännpapper.» I *Sveriges runurkunder*: »Stenen står på Hargsmon, å Svinnö egor, vester om landsvägen mellan Harg och Edbo. I synnerhet bildristningen å stenens båda sidor bär flerstädes märken efter okynniga knackningar.» — Vid sitt besök 1917 beskriver Brate runstens plats på följande sätt: »Runstenen står rest på skogen söder om Hargs bruk vid landsvägens västra sida mellan vägskälet till Adolfsdal och Kråkmötet, vilket ortnamn förklarar egentligen vara 'Truppmötet och minna om krigiska tider'.» (Delvis samma uppgifter återfinnas i artikeln »Frösåkers härads runstenar» i Östhammars Tidning för den 15 juni 1917).

¹ Ett par bokstäver, som ha stått i kanten, äro bortrivna.

² Brocmans exemplar av *Bautil* tillhör UUB (R 556 a). På pärmens insida står följande uppgift: »De handskrifna anteckningarna äro egenhändiga af Olof Celsius d. ä.» Denna uppgift är oriktig; anteckningarna äro Brocmans.

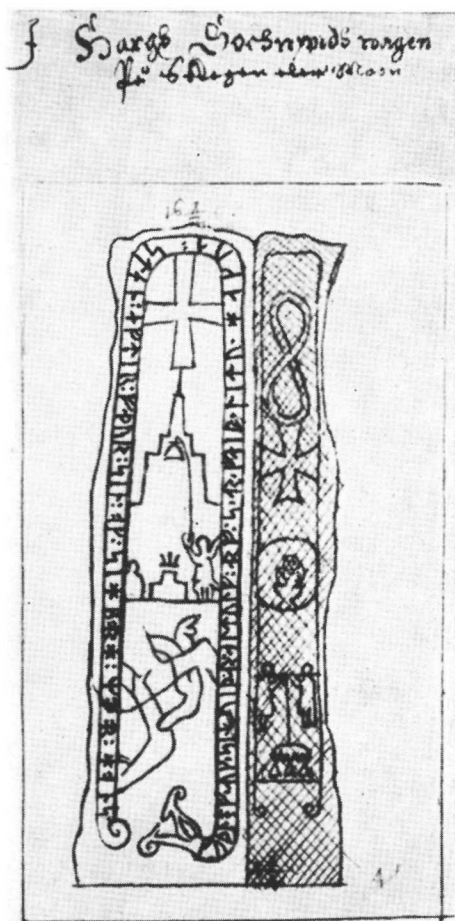

Fig. 337. U 595. Hargs skog, Hargs sn.
Efter teckning av Rhezelius i Fa 10: 1.

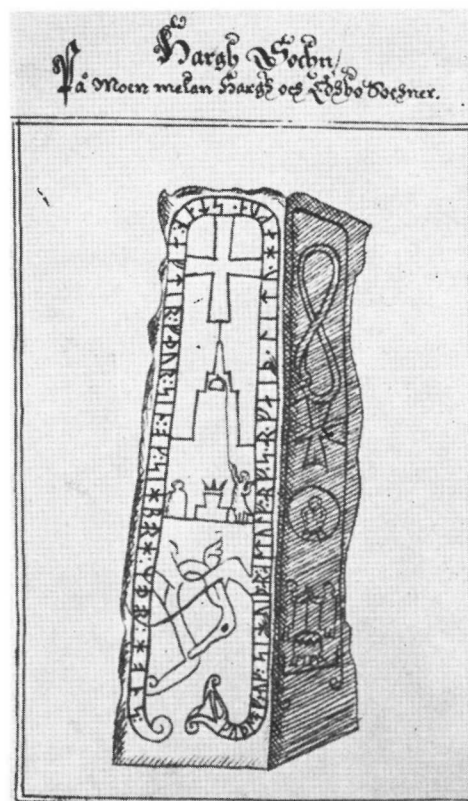

Fig. 338. U 595. Hargs skog, Hargs sn.
Efter teckning av Rhezelius i F 11.

Grå gnejsgranit. Höjd 2,42 m., framsidans bredd (på mitten) 0,63 m., högra sidans bredd (på mitten) 0,34 m. Ristningsytorna äro ojämma och ha många fördjupningar och fåror. Ristningen är tydlig; linjerna äro delvis mycket djupa, t. ex. i »klockan» och i »kyrkan».

Inskrift:

kuplef · uk · sihuipr : altulfsr̄f · s · ar̄fæi - - litu · hakua · sten · æftir : faþur : sin : ok : sihbørh mōþor :

hans :

Guðlaifr ok Sigviðr, Aldulfs (?) arfar, letu haggva stein æftir faður sinn ok Sigborg, móður hans.

»Gudlev och Sigvid, Aldulvs arvingar, läto hugga stenen efter sin fader och (efter) Sigborg, hans moder.»

Till läsningen: Före 1 k kunna inga säkra spår av sk upptäckas. I 1 k finnes mellan hst och bst en grund fördjupning, som sannolikt icke är huggen; dylika förrådiska fördjupningar förekomma flerstädes. 5 e har mitt på staven en rund punkt, som förefaller att vara huggen. 6 f har förlorat nedre delen av hst. T. v. om hst i 7 u finnes en fördjupning, som sannolikt ej är huggen. 9 s har formen |. 11 h har förlorat nedre delen av hst. Efter 15 r synas två punkter, som troligen äro huggna. I 16 a är bst svag. I 19 u finnes en fördjupning, som ej är

huggen. Bistaven är nedtill krokig. 21 **f** har ett egendomligt utseende: den övre bst som är grund och otydlig, träffar den undre vid övre ramlinjen; från den undre bst utgår en linje, som säkerligen är huggen och som torde utgöra en rättelse av ristaren (se pl. 139). Den följande runan (22) gör intryck av att vara en binderuna: $\mathcal{R}$. Efter 23 **f** och 24 **s** äro sk säkra. Efter 25 $\widehat{\text{ar}}$ finnas tre fördjupningar, som verka huggna men antagligen icke äro det. Runan 27 har dubbelsidig bst och bör därför här uppfattas som **æ**. Av runan 29 återstår endast övre delen; nedtill kunna möjligen spår av bst skönjas t. h. om hst. 31 **i** och 36 **k** äro ej stungna. 41 **e** är stunget. 43 **æ** har dubbelsidig bst. Efter 59 **h** finnes högt i slingan en fördjupning, som sannolikt ej är huggen. I 67 **a** synas spår som av en undre bst; den är svag och ojämn, men runan kan likväl möjligen uppfattas som **o**. Sk efter 69 **s** är säkert.

Bureus (F a 6): 7 $\widehat{\text{au}}$; runföljden 9 **s**—30 **l** läses $\cdot \text{sihui}\widehat{\text{p}} \cdot \text{raltulf} \cdot \text{arf} \cdot \text{s} \cdot \widehat{\text{ar}} \cdot \text{fain} \cdot 41 \text{ n}$. Sk efter 47 **r**, 51 **r**, 54 **n**, 56 **k**, 65 $\widehat{\text{or}}$ endast en punkt; 67 **o**. — Aschaneus: $\text{kuplaf} : \widehat{\text{auk}} : \text{sihui}\widehat{\text{p}} \text{ altulf} \cdot \widehat{\text{arf}} \cdot \text{s} \cdot \widehat{\text{ar}} \cdot \text{fæi} - \cdot \text{litu} \cdot \text{hakua} \cdot \text{stan} : \text{æftir} : \widehat{\text{fap}}\text{ur} : \text{sin} : \text{ok} : \text{sihborh} \text{ mo}\widehat{\text{por}} : \text{hons} : —$ Rhezelius (F l 1): $\text{kupl}\widehat{\text{tef}} : \widehat{\text{auk}} : \text{sihui}\widehat{\text{p}}\widehat{\text{ar}} \cdot \text{altulf} : \text{arf} : \text{s} \cdot \widehat{\text{ar}} \cdot \text{fæip} \cdot \text{litu} \cdot \text{hakua} \cdot \text{sten} : \text{æftir} : \widehat{\text{fap}}\text{ur} : \text{sin} : \text{ok} : \text{sihborh} \cdot \text{mo}\widehat{\text{por}} : \text{hons} : —$ Hadorph (B 558): $\text{kuplifark} \cdot \text{sihui}\widehat{\text{p}}\text{r} : \text{altulf} \cdot \widehat{\text{arfs}} \cdot \widehat{\text{ar}} \cdot \text{fæir} \cdot \text{litu} \text{ hakua} \cdot \text{sten} \text{ æftir} : \widehat{\text{fap}}\text{ur} : \text{sin} : \text{ok} : \text{sihborh} \cdot \text{mo}\widehat{\text{por}} : \text{hons} : —$ Dybeck: 5 **i**; 7 $\widehat{\text{au}}$; sk före 24 **s** saknas; runan 29 läses **r**; 67 **o**. — Brate (1917): »Runslingans första namn är **kuplef** 1—6; 5 är trots Dybecks bestridande **e**, ty en dylik utvidgning av staven, som runan har, kan ej vara annat än en avsiktlig prick. I 9—15 **sihui}\widehat{\text{p}}** saknas v. nedre bistaven av 11 **h** † och även den högra är otydlig; i 15 $\mathcal{R}$ **r** går bistaven nästan in till huvudstavens mitt; skiljetecken saknas därefter. De följande runorna . . . $\text{altulfarf} \cdot \text{s}$. äro sannolikt avsedda att vara gen. sg. *Aldulfs* men ristaren har efter 21 **f** felaktigt för tidigt ristat . . . $\widehat{\text{ar}} \cdot \text{f}$ . . . och därefter sökt rätta felaktigheten genom att efter densamma tillfoga . . . $\cdot \text{s}$ ». I binderunan 22 »utgår från mitten av staven en bistav till **a**, som sannolikt är huggen . . .; den fåra, som D II, 275 låter utgå uppåt från denna bistav till **a**, finnes ävenledes men går icke ända ned till spetsen av bistaven till **a**». Runföljden 25—29 »är $\widehat{\text{ar}} \cdot \text{fair}$ men» sista **r** »ser nästan ut som **b** . . . Även efter . . . **sten** står kolon, men blott övre punkten har blivit uppritad. I . . . **hans** synes visserligen nedanför bistaven i . . . **a** † en jämnlöpande fåra, men den kan icke vara huggen.» — v. Friesen: 7 **au** (!); sk efter 25 $\widehat{\text{ar}}$; 29 **r**; 67 **o**.¹

Som redan litteraturförteckningen visar, har Hargstenen tilldragit sig ett mycket stort intresse. Den är också redan till det yttre ett ståtligt minnesmärke, utan jämförelse häradets förnämsta runsten. Anledningen till stenens berömmelse är i första hand att söka i de bilder, som pryda såväl framsidan som den högra smalsidan. Redan i Peringskiölds *Monumenta* nämnes det särskilt, att stenen har »en efftertänkelig Ritning» och i *Historiske Anmärckningar* uttalar sig Petter Dijkman jämförelsevis ingående om bilderna: »1. ORM-figuren är ritad wid brädderna på Stenen, hafwandes ormen hufwud. 2. Belangande tiden, då denne Runhäll må wara satt, är in genere at tala, det han är opsatt efter Christi Födelse, ty på honom stå twänne kors der under en kläcka på en Huusgafwel med sträng, som en Mans Bild i håller, lika som ringiande. Och är det bekant af Kyrkio Historierne, at Påwen Sabinianus wid åhr Christi 604, en Toscaner, gjorde den förordning, at man skulle bruka kläckor wid Gudstiensten . . . På Stenen står ock Runska Stafwen K mot en mansbild med lång Kappa och Crona på hufwudet, om det skal betyda Christus, ty i stället för Ch, brukade de gamla K eller Kaun² . . . Å sidan af Stenen står en

¹ I läsningen (*Runorna i Sverige*, 3. uppl., 1928, s. 77) finnas tre tryckfel, som alla gälla beteckningen för binderunor: **auk** i st. f. $\widehat{\text{auk}}$, **sihborh** i st. f. $\text{sih}\widehat{\text{borh}}$, **mo}\widehat{\text{por}}** i st. f. $\text{mo}\widehat{\text{por}}$. I *Runorna* (1933) **uk**.

² Redan Bureus diskuterar i *Runaräfst* (s. 213 f.) detta egendomliga tecken: »På stenen widh Öregrund på Harghs skoghen, står et $\mathcal{V}$ och ingen annan staf hosen, utan efter at en Konung medh krono å hufwudhena står ther bredho widh, dömer iagh så at thet antingen märker Kunughr thet är Konung thep therfore så fordom kallades, at alle

liten orms bild, sedan ett kors, menniskia eller Helgons bild, och rökelse kar, efter hwart annat.» Av stenens bilder drager Dijkman slutsatserna, att »de denna tiden kallat folcket tilsamman med Kläckor, eller til det ringaste brukat Kläckor wid Kyrkio-Ceremonierne» samt att man tyckes ha »brukat rökelse i församlingarne». Även N. R. Brocman framhåller »Ritningens» värde: »Af Skriften . . . kan denne Sten äljäst icke vara så mycket märkwärdig . . . Men af Ritningen, som föreställer en Kyrkogafwel och högt däruti en Klocka (hwilken med et Tåg ringes på Marken) samt flera i Kyrkor öfliga Förrättningar, som här föreställas, är nog tydligt at denne Runsten hörer til den Tid, då Kyrkor allmänt fåt byggas, och det warit et högt förtjänande Werk at bidraga til deras Fullbordan, Underhåll och Prydnad.» Brate beskriver bilderna på stenen på följande sätt i sina anteckningar 1917 (och i Östhammars Tidning den ¹⁵/₆ 1917): »På framsidan avbildas under korset ett kyrktorn eller en klockstapel, vari en ringklocka är upphängd, som en man, som nedanför står längst t. h. på en rak linie tvärs över stenens mittyta mellan slingorna, ringer genom att draga i ett rep. T. v. om mannen står en kvinna och t. v. om henne runan ρk , som kanske betyder *k(irkia)* 'kyrka'. Under linien finnas ornament, som äro svåra att reda. Ormhuvudet har två tänder, vilkas spetsar vidröra varandra; i ögat finnes en punkt. Högra kantsidan har överst en ornamentslinga, så ett kors, därunder en kvinnobild inom en ring och nederst avbildning av två män, som tyckas på en stång på axeln bära en kittel, som hålles över en eld med tre lågor. På en T-formig ställning från kittelns botten stå fyra spetsar, som förmodligen beteckna det, som kokas. I D. II, 275 avbildas dessa spetsar oriktigt som människohuvuden.»

I avhandlingen *Bonaden från Skog* (1923) behandlar E. Salvén (s. 73 f.) Hargstenens klockstapel, som visar samma huvuddrag som bonadens stapel. Salvén framhåller, att staplar i avsatsen »byggdes i vårt land redan under tidig medeltid, att döma av den ristade bild, som finnes på ovan nämnda runsten vid Hargs bruk . . . Bilden visar en byggnad i tre avsatser över varandra, en undre bredare än en övre. Dess uppdelning i avsatser med så väsentlig breddskillnad anger, att teckningen återgår på en byggnad av trä . . . Å mitten av den översta avsatsen finnes ett spira-liknande krön, som fortsättes uppåt och förenas där med ett stort, fyrarmat kors. I byggnadens översta avsats hänger en bikupeformig klocka, som framställes kunna sättas i rörelse genom hävarm med klocksträng. I byggnadens nedersta avsats står en manlig figur och drar i klocksträngen. Till vänster om denne finnas några figurer, som äro svåra att förklara. Det är icke möjligt att bilden skulle föreställa en kyrka. Genom att den har sin största utsträckning på höjden, får den ett torns karaktär och måste därför med säkerhet tolkas som stapel för klocka. De partier, som föreställa sidotakfall, äro visserligen ej lutande, men denna avvikelse i teckningen torde få tillskrivas ett förbiseende av den, som ristat bilden, vilken också är helt schematisk. Intet tvivel råder om att icke ristningen av byggnadsbilden skulle vara samtidig med runornas ristning.» Sedan Salvén återgivit inskriften efter Brates läsning, fortsätter han: »Stenen är alltså en minnesvård, som tvenne män rest efter sin fader och dennes moder. Det ligger intet omotiverat uti att på en sådan minnesvård återge bilden av en stapel med klocka. Tvärtom hänger denna framställning intimt samman med stenens egenskap av minnesvård över döda, ty klockorna och deras ljud ansågos under medeltiden liksom långt senare spela stor roll vid olika tillfällen i människans liv, icke minst vid döden. Jag behöver endast påpeka den s. k. själaringningen, ett bruk, som säkerligen går långt ned i medeltiden. Runstens bild kan kanske utgöra det tidigaste exemplet härpå från vårt land . . . Samma egenskaper tillade man klockorna redan vid kristendomens allra första dagar i vårt land och därför kan bilden av Landsens läghenheter och undersåtarnes tarwer ägha Konungenom kunughr vara.» Bureus framhåller emellertid, att denna »k-run» också kan vara en förkortning för $\rho \rho \rho \rho$, »ty han war en brodheren som sten reste eftir Arf födhur sin. Så at han tå Konungen war then ther tänkadhes.»

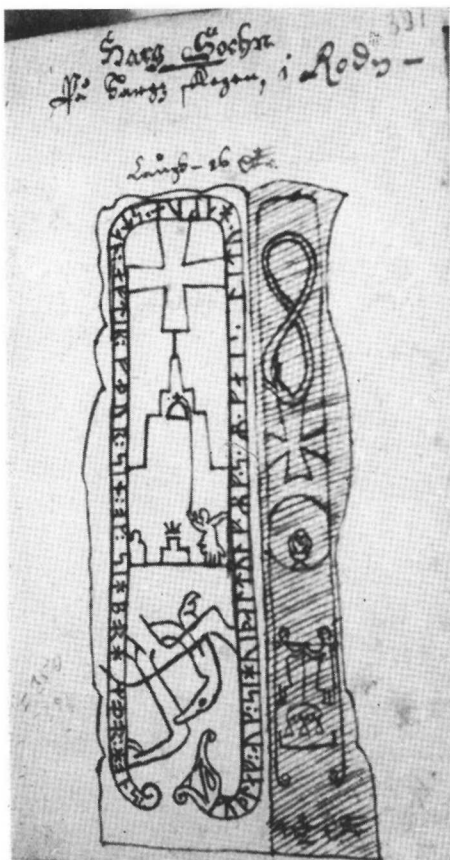

Fig. 339. U 595. Hargs skog, Hargs sn.
Efter teckning av Aschaneus.

en klocka hängande i stapel mycket väl hava ansetts vara lämplig på en minnesvård över döda, varför stapelbildens ristning med all säkerhet torde vara samtidigt med runornas ristning.»

Hargstenen skulle sålunda visa, »att den fristående klockstapeln såsom byggnad betraktad är en företelse i vårt land, som fanns redan under första kristna tiden». Då ordet *harg* betyder 'hednisk offerplats', har en gammal kultplats »säkerligen funnits i socknen Harg... Av flera skäl valde missionärerna ofta sådana ställen som platser för sitt omvändelsearbete. Det är därför sannolikt, att kyrka byggdes i Harg redan mycket tidigt och att nämnda runsten möjligen avbildar stapeln vid kyrkan på denna plats.»

Vad det stora korset, som kröner Hargstenens klockstapel, beträffar, skulle det, som Salvén framhåller (a. a. s. 79), »hava kunnat förekomma där, utan att det behövde sättas i samband med stapelbilden. Det är också av en dimension, som i förhållande till stapeln är allt för stor, varför det är möjligt, att ifrågavarande kors från början endast tänkts såsom märke på stenen utan samband med stapeln. Korset överensstämmer också till storlek och form med motsvarande å många andra korsprydda runstenar. Säkerligen är det likväl icke utan mening, som man framställt korset sammanhängande med spiran på stapelns översta avsats. Man har — helt obekymrad om korsets i förhållande till stapeln för stora mått — velat framställa stapelns spira upptill krönt av ett kors, samtidigt som korset antagligen finnes på stenen för sin egen skull för att framhålla stenen såsom 'kristen'.»

Vad slutligen den »bikupeformiga» klockan angår, är den av ålderdomlig typ, som är väl känd från tiden före år 1200 (se Salvén, a. a. s. 81 f.).

Otto v. Friesen uppfattar framsidans bilder på ett från Salvén något avvikande sätt. I *Runnorna i Sverige* (1928) framhåller han nämligen: »Även ornamentiken visar brist på övning, men av stort intresse är den interiör han [= ristaren] ger av en kyrka med klocktorn och ringare samt (enligt Bautil, nu är detta parti skadat) en tronande himladrottning.»

I motsats till Sikahällen (U 529) tillåter Hargstenens runinskrift en datering av ristningen, även om en tidfastning icke kan bli särskilt noggrann.

Ristaren har uppenbarligen icke varit någon framstående mästare med vana att rista runstenar. Detta framgår redan av ett egendomligt skrivfel och av det sätt, på vilket han har utfört rättelserna. Runföljden 16—29: **altulfsr̄f · s · ar̄fæir** tolkas i *UFT* h. 9 (s. 129) som »Åldulfs-Serfs arfvingar?». Det är emellertid sannolikt, att ristaren här har gjort sig skyldig till en felhuggning. Han har åsyftat att rista : **altulfs · ar̄fæir** · Den egendomliga felristningen kan förklaras av att ristaren först har hoppat över **s** i **altulfs** och fortsatt med **arf**, ᚱᚱ, innan han upptäcker sitt fel. Därefter försöker han rätta felet genom att ändra ᚱᚱ (**arf**) till ᚱᚱᚱ men får genom denna ändring **srf** i st. f. det avsedda **s arf**. Han bestämmer sig då för att skriva om stället, sätter in ett sk (·) och den förut uteglömda **s**-runan. Inskriften blir alltså korrekt, om man hoppar över binderunan 22 **sr** och 23 **f**.

Att Hargstenen är yngre än den stora massan av 1000-talets runstenar, står omedelbart klart och har även tidigt observerats av forskningen. Inskriften får i viss mån sin prägel av några utpräglade unga drag i runformer, stavning och, som ovan framhållits, i ornamentik. Vad runformer beträffar, är Hargstenen, såsom v. Friesen påpekat i *Runorna* (s. 229), uppenbarligen ristad med det s. k. helstungna runalfabetet på det äldre stadium, då *d*, *g*, *p* ännu få »nöja sig med de 16-typiga runradernas ↑(1)Pβ». Också skrivningar som t. ex. *fap̄ur*, *moþ̄or* hänvisa på en relativt sen tid.

Redan Bureus anför (i *Runaräfst*, s. 203) Hargstenens skrivningar som exempel på binderunor, och Verelius återger inskriften (i *Manuductio ad runographiam*) i samma syfte, eller som han säger för att visa »Runornas sammandragning». Verelius kommenterar: »Här bindas i hop † och †, † och †, † och †. två gånger † och †. två gånger sammaledes † och †.» Också Dijkman har haft sin uppmärksamhet riktad på binderunorna: »Literaturen beläggande, så är mycket artigt til at see de gamlas maner, at rita två eller tre stafwar uthi eller på en Staf, med sin fulla mening och figur, som i orden *Auk*, hwilket har två stafwar allenast, och har likwäl trenne stafwars bemärkelse. *Arfs*, *Arfain*, *Fathur*, *Sigborh*, *Mothor*, sammaledes.» Att binderunor av denna typ utgöra ett ungt drag, framhålles av Brocman, som fastställer, att inskriften »med några Runors Sammandrag i en Figur förräder sin ungdom».

Unga drag i inskriften äro vidare t. ex. *kuplef* (nominativ), skrivningen *ok* för 'och', *sten*, *æftir*. I *arfæir* 'arvingar' skrivs pluraländelsen *æir* i st. f. väntat *ar*. Denna skrivning kan, såsom v. Friesen

påpekat (*Runorna i Sverige* 1928, s. 78), »antyd det uppländska uttalet (*ar*)fær (Upplandslagens *arwar*)». Att † i denna inskrift betecknar *æ*, insåg redan Bureus. I *Runaräfst* (F a 14), s. 126 f. skriver han: »Åter på någhre stenar fins † wara ä. och † wara a . . . På Harghs skogh †P†·†P†† Arfs arfain †P††R æftir.» Såsom v. Friesen har framhållit (a. a. s. 77), är emellertid ristaren »tydliggen beroende av äldre runstenars mönster. Detta framgår såväl av ornamentiken som av dedikationsformeln (märk formen *auk*¹ jämte *ok* och *litu* för väntat *letu*)». Enligt *Runorna* (1933) anknyter Harginskriften »till de sena uppländska runstenarna. Traditionen är sålunda icke helt död, då ristningen kommer till. Den osäkerhet i stavning och fumlighet i ornamentik, som ristaren röjer, äro nog snarare vittnesbörd om hans egen bristande övning än om ett större tidsavstånd från Upplands övriga runstenar. Förmodligen bör inskriften förläggas något ned på 1100-talet.» Tidigare har v. Friesen daterat inskriften till »omkr. 1125—1150»² och till »mitten av 1100-talet».³ En noggrannare tidsfästning än från förra hälften av 1100-talet torde f. n. icke vara möjlig att åstadkomma.

Sönernas namn *Guðlæifx* och *Sigviðr* äro båda väl kända i runinskrifter. Om det förra se S. B. F. Jansson, *Runstenen i Stora Rytterns kyrkoruin* (i: *Västmanlands fornminnesförenings årsskrift* 1940—41), s. 1, om det senare se Sö 276. Namnet *Sigborg* är däremot synnerligen ovanligt; det finnes eljest aldrig belagt i någon runinskrift. Detsamma gäller det namn som skrivs *altulfs* (gen.). Brate och v. Friesen uppfatta det som 'Aldulv'. I *Runorna* (1933) återges det i fisl.

¹ Läsningen är sannolikt oriktig, se ovan till läsningen, kommentar till 7 u. I *Runorna* (1933) läser också v. Friesen *uk*.

² Se E. Salvén, *Bonaden från Skog* (1923), s. 64.

³ *Runorna i Sverige* (1928), s. 78.

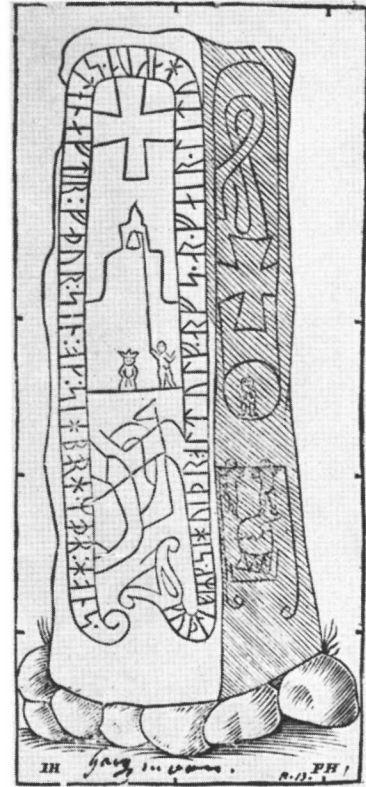

Fig. 340. U 595. Hargs skog, Hargs sn. Efter B 558.

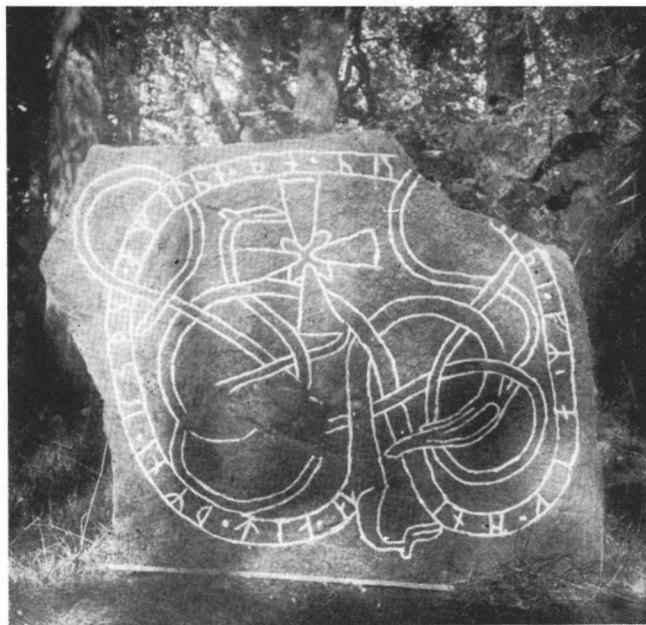

Fig. 341. U 596. Malsätra, Hargs sn. Efter foto av Brate.

Denna ytterst egendomliga inskrift kommenterar han på följande sätt: Runorna 1—2 **ta** »bör vara ett förkortat namn på den som rest stenen, t. ex. . . *T(ol)a*»; 6—9 **þnai** är »ack. sg. 'denna', framför vilket ordet 'sten' utelemnats» och 10—13 **rsþu** är »3 pl. pret. 'reste'», en form som emellertid icke passar med »det föregående 3—5 **lit** 'lät' utan är antingen en anakolut eller möjligen inf. pret.» 14—15 **nr** »torde stå för **ar**, förkortning av *æ(fti)r* 'efter', som styr» 16—19 **ilka**, vilket uppfattas som »ack. sg. (*H*)*ælg*ha av mansnamnet Helge.» 20—21 **þa** »står kanske för *þ(ægh)n* 'danneman' och . . . 22—23 **ku -** har varit början av ack. sg. m. *gō(dhan)* 'god', men då slingan är bortslagen på ett stycke därefter, kan ej avgöras, om mera varit ristat av detta ord och vad som följt närmast därefter» . . . Runorna 28—29 **fa** antager Brate vara förkortning för *æfti*r, 30—32 **aik** är en förkortning »för den släktskapsförbindelse, vari 24—27» - - **si** har »stått till den avlidne, t. ex. **a[rf]ik arfing**». Inskriftens tre sista runor, som Brate läser **sai**, är enligt honom poss. pron. *sin*.

I Östhammars Tidning ¹⁵/₆ 1917 översätter Brate inskriften i enlighet med denna kommentar: »*T(ol)a* lät denna (sten) resa *e(fte)r* Helge, en danneman god, (ett namn) efter sin *a(rv)inge*.»

Brates tolkningsförslag kan icke vara riktigt. Allt talar i stället för att inskriften helt enkelt icke har någon språklig innebörd. Av allt att döma har ristningen utförts av en person, som icke har känt till runornas bruk, och den måste betecknas som ett valhänt försök att göra efter en runsten. Det är av visst intresse att jämföra denna ristning med ett par andra ristningar i Roslagen, Sikahällen (U 529), Nånöstenen (U 581) och stenen vid Valö kyrka (U 602).

597. Prästgården, Hökhuvuds sn.

Pl. 140.

Litteratur: B 557, L 268, D 2: 270. J. Bureus, Fa 6 s. 40 n:r 9 (Bureus' egen uppteckning), s. 191 n:r 131 (Rhezelius), Fa 14 s. 176, Fa 10: 1 n:r 176, Fa 5 n:r 222; M. Aschanus, F b 18 s. 329; J. Rhezelius, F 1 1 n:r 13; Ransakningarna 1667—84; J. Peringskiöld, Monumenta 2, bl. 131; O. Celsius, Svenska runstenar (F m 60) 1, s. 212; F. V. Radloff, Beskrifning öfver norra delen af Stockholms län 1 (1804), s. 142; R. Dybeck, Runa (fol.) h. 5 (1872), s. 77; UFT h. 9 (1880), s. 142 f.; E. Brate, Anteckningar 1917 (ATA); Östhammars Tidning ¹⁵/₆ 1917.

Äldre avbildningar: Aschaneus, teckning a. a.; Rhezelius, teckning (i Fa 10:1 och i F11); P. Helgonius och J. Hadorph, träsnitt (i Peringskiölds Monumenta och B 557); Dybeck, teckning (D 2: 270); Brate, foto 1917 (ATA); S. B. F. Jansson, foto 1943 (ATA).

Den fragmentariska runstenen står rest på prästgårds-tomten, 10 m. N om landsvägen och 20 m. SÖ om prästgården.

Bureus, som besökte platsen den »6 Maji» 1594 antecknar (Fa 6): »Widh Hökhofuudz bro sunderslagen»; i Fa 5: »Hökhufwud Wid Broen. i 6 stycker.» — Rhezelius (Fa 6): »Kyrkian. — är sönder»; i F11: »Widh Kyrkian i ån liggia desse 5. Stycker. —» Också Aschaneus har avbildat fem delar av stenen (F b 18). Vid hans besök lågo fyra av dem »widh strömen, wid kyrkan är». Om det femte stycket skriver han: »detta stycket ligger i Pastoris Smidia». — *Ransakningarna*: »Finnes och så uth medh Höökhuffwudh broon ett stycke af een Runsteen emillan qwarnen och broen liggiandes, derpå Runske bookstäfwer ståå skrefne.» På annat ställe i *Ransakningarna* (s. 92): »Widh Höökhufwudh Broo, finnes och een Runsteen.» — I Peringskiölds *Monumenta* finner man följande uppgift: »Wid Broon som går öfwer åån nedan om Hökhufwudz kyrkia, finnes allenast tre små stycken af en stor sönderslagen Runesten behällne, hwilkens afbrät nu allenast beholler desse bokstäfwer: $\text{Þ} \text{T} \text{I} \text{A} \cdot \text{Þ} \text{I} \text{I} \text{R} \cdot \text{H} \text{I} \cdot$ men för en 50 år sedan hafwer där warit 6. stycken.» — B 557: »Vid Kyrkan»; L 268: »Vid åen nära kyrkan.» — I *Svenska runstenar* antecknar O. Celsius: »Wid Hökhufwud prestgård wid strömen och bron.» Celsius uppger också, att ett fragment finnes »på andra sidan om bron» och att ytterligare ett »skal finnas . . . i Kyrkegården». Anteckningarna äro daterade »den 29 Maji 1728». Dessa uppgifter återfinnas avskrivna med bläck i N. R. Brocmans exemplar av *Bautil* (R 556 a), nr 557. Enligt Radloff var stenen försvunnen: »Vid Kyrkan och vid Bron uppgifvas äfven runstenar som nu äro förlorade och hwilkas påskrifter redan i äldre tider voro ofullständige.» — I uppsatsen »Roslagen» (i *Runa* fol.) redogör Dybeck för sitt besök i socknen: »I Hökhufvuds socken väntade jag mer än jag denna gång fann. Vanlige småkullar vid Risinge, Långsunda, Hanunda, Borg- eller Bolgård och en ätthög på prestgårdens egor, äfvensom tre runstenar, af hvilke en (L. 268) är ofullständig och ligger i prestgården.» I *Sveriges runurkunder* uppger han, att »styckena ligga på gården till prestbostället». — Brate lämnar i sina anteckningar 1917 följande upplysningar: »År 1857 hittades stenen i brokistan över (Ålands-)ån . . . och fördes genom prosten v. Friesens försorg upp i prästgårdens trädgård, enl. uppgift av hr E. Zelin, Hanunda, och står nu rest vid prästgårdens sydvästra hörn nära södra planket med runsidan vänd mot landsvägen. Runstenen består av två stycken, hopfogade med en järnkrampa.» I *Östhammars Tidning* ^{15/6} 1917 läses i artikeln »Frösåkers härads runstenar» följande: »Största antalet runstenar har Hökhufvuds socken, nämligen 3. I prästgårdens trädgård är en rest, som förr stått vid Olandsån, år 1857 påträffades i brokistan därstädes och av prosten von Friesen inflyttades i trädgården. Inskriften är stympad.» Av stenen återstå numera endast två delar. Dessa hopsattes med stenkitt genom Riksantikvarieämbetets försorg år 1941.

Rödgrå granit. De bevarade två delarnas höjd 1,45 m., största bredd 0,87 m. Ristningen,

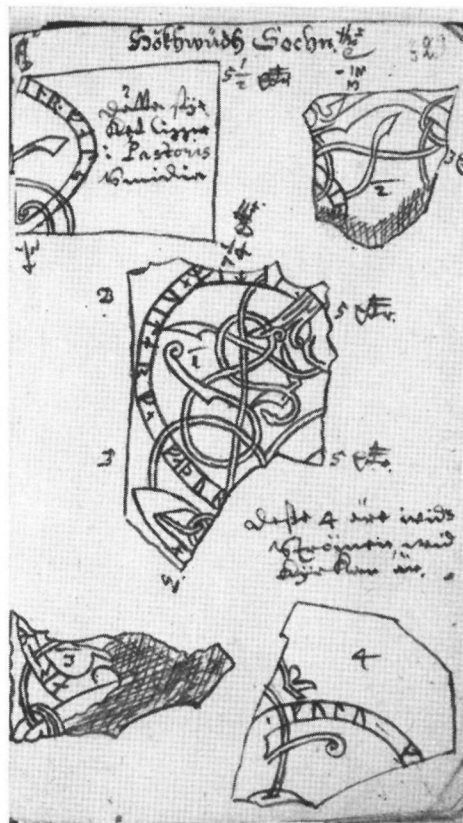

Fig. 342. U 597. Prästgården, Hökhufvuds sn. Efter teckning av Aschaneus.

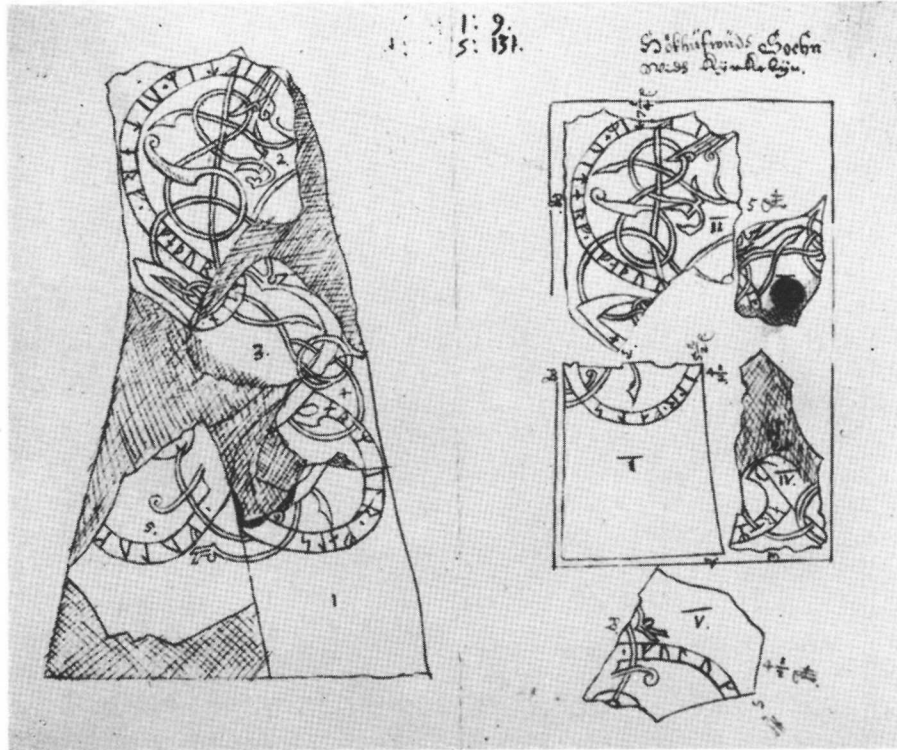

Fig. 343. U 597. Prästgården, Hökhuvuds sn. Efter teckning av Rhezelius i Fa 10:1.

som genomgående är djupt och tydligt huggen, har uppenbarligen utförts av en van och skicklig runmästare.

Inskrift (med det inom [ ] supplerat efter äldre läsningar):

aterfr . . . [· fuluki · litu] · res . . . eftir · uiterf · fapur [sin . . . armilr · fals] . . .

Adiarfr . . . Fullugi letu reisa . . . ætir Vidjarf, fadur sinn . . .

»Ådjärv (och) Fulluge läto resa (stenen) efter Vidjärv, sin fader . . .»

Till läsningen: Den ordning, i vilken inskriften skall läsas, är troligen den ovan föreslagna. Före 1 a finnes ej sk. Avståndet mellan 1 a och 2 t är 14 cm., d. v. s. plats finnes i mellanrummet för en runa. Ytan är emellertid där mycket ojämn, varför det är sannolikt, att partiet aldrig har utnyttjats av ristaren. 3 e är, liksom 20 e och 28 e, tydligt stunget. Sk efter 6 r är osäkert. Detsamma gäller sk före 17 r, där flera naturliga fördjupningar finnas i ristningsytan. 18 e har svag prick. Sk framför 20 e är ganska ottydligt. 20 e, 21 f och 22 t ha, då stenen brast, förlorat korta stycken av hst nedtill. Sk efter 30 f har formen av ett kort lodrätt streck. Efter 35 r finnas inga säkra spår av sk.

Bureus: **armilr · fuals — fuluk - eftir + uiterf + fapur + -**. — Rhezelius: 1) **armilr · fals . . . iftir × uiterf + fapur : sin** 2) **fuluk . . .** — Aschaneus avbildar (i F b 18) fem delar av stenen; tager man delarna i samma ordning som Bureus har, erhålles följande läsning: **armilr · fals . . . fuluk iftir × uiterf × fapur . . . in**. — Hadorph: **aterfr . . . i · litu · ris . . . iftir · uiterf · fapur . . .** Vid Hadorphs besök hade tydligen ett nytt stycke kommit i dagen (med runorna 1—6, 12—19), medan tre eller fyra, av Bureus, Aschaneus och Rhezelius, kända delar, som burit runorna 7—11, 36—48, då hade för

Fig. 344. U 597. Prästgården, Hökhuvuds sn.
Efter B 557.

kommit. De ha icke heller senare kunnat återfinnas. Sedan Hadorphs tid har ytterligare ett stycke, med runor 12—16, gått förlorat. — Celsius: »afbrutit ..... **iftir · uiterf · fapur** afbrutit ≡ ≡ ≡ **fuluk** - - - -». — Dybeck: **aterfr · ... res ... iftir uiterf · fapur** -.. — Brate: »Den orm, som på det större styckets mitt är sammanslingrad, har ett platt huvud och vingar. Huvudslingans ormhuvud är det antagligen, som sticker upp i stenens nedre vänstra hörn. Inskriften finnes uti tre slingstycken. Slingstycket a) innehåller det begynnande namnet, som säkerligen är **aterfr** ·; avståndet mellan **a** och **t** är visserligen 10 cm., alltså tillräckligt att rymma en runa, då avståndet mellan **t** och **e** är 5 cm. . . ., men så vitt det kan ses, finnes ingen runa på det gropiga stället, vilket på grund av sin ojämnhet antagligen av ristaren ansetts otjänligt att rista. Slingbiten b) innehåller blott: **res** -. På slingbiten c) är skiljetecknet efter **uiterf** ett lodrätt streck.»

Det är beklagligt, att denna skickligt ristade sten endast är fragmentariskt bevarad. Den var redan år 1594, då Bureus besökte Hökhuvuds sn, sönderslagen i sex delar.

Namnet *Adiarfr* förekommer ytterligare endast en gång i runinskriftsmaterialet, nämligen på

L 87 Norsta, Balingsta sn, där det skrives **aterf** (ack.). Under medeltiden finnes det icke belagt. I Peringskiölds *Monumenta* uppfattas namnet som »Asdierf», och hos Liljegren återges det »Asterfr». Norstastens namn översattes av Brate (*Sverges runinskrifter*, s. 82) »Adärv», och i Östhammars *Tidning* ^{15/6} 1917 översattes U 597: »Adärv (lät) resa (stenen) efter Vidärv (sin) fader.» Att senare leden i namnet bör uppfattas som *-diarfr*, framgår emellertid av att faderns namn i U 597 är *Vidiarfr*, ett i runinskrifter säkert styrkt namn (fyra uppländska belegg). Det är även känt från medeltida källor. De båda namnen *Adiarfr* och *Vidiarfr* ge nämligen ett exempel på variation, se E. Wessén, *Nordiska namnstudier*, s. 11.

Om det i uppländska runinskrifter jämförelsevis vanliga namnet *Fullugi* se U 41, 273, 276. Man bör observera, hur tre av familjens namn bildats: *Vidiarfr*, *Adiarfr* och *Fullugi* (jfr E. Wessén a. a. s. 13).

Hur runföljden 39 **a**—48 **s**, som har stått på ett redan på 1600-talet försvunnet stycke, skall uppfattas, är högst osäkert. Möjligen skulle man kunna gissa, att **armilr** är felläst för ett **armutr**, *Arnmundr*.

598. Borggårde, Hökhuvuds sn.

Pl. 141, 142.

Litteratur: B 555, L 270, D 2: 272. J. Bureus, *Runakänslanäs lärspan* (1599), *Monumenta Sveo-Gothica Hac tenus Exsculpta* (1624) nr 14 (3 uppl. 1664 nr 20), Fa 6 s. 40 nr 10 (Bureus' egen uppteckning), Fa 5 nr 17, nr 223, Fa 10: 1 nr 14, Fa 10: 2 nr 10, Fa 1 s. 53, Fa 13 s. 157, Fa 14 s. 104; J. Rhezelius, F 1 1 nr 11; Ransakningarna 1667—84; J. Peringskiöld, *Monumenta* 2, bl. 133; O. Celsius, *Svenska runstenar* (F m 60) 1, s. 212 f., 2, s. 722; Eric

Tuneld, *Geographie öfver Konungariket Sverige* 1:1 (6. uppl. 1785), s. 53; F. V. Radloff, *Beskrifning öfver norra delen af Stockholms län* 1 (1804), s. 142; R. Dybeck, *Runa* (fol.) h. 5 (1872), s. 77; UFT h. 9 (1880), s. 143; E. Brate, *Anteckningar* 1917 (ATA), *Svenska runristare* (1925), s. 91; *Östhammars Tidning* 15/6 1917; H. Schück, *Kgl. Vitterhets Historie och Antikvitets Akademien* I (1932), s. 46.

Äldre avbildningar: Bureus, kopparstick (på runtavlan 1559, i Fa 5 s. 7 och i Fa 10: 2), träsnitt (i *Monumenta Sveo-Gothica*, Fa 10: 1, Fa 5 samt i Celsius, *Svenska runstenar* 2); Rhezelius, teckning (i F 11); P. Helgonius och J. Hadorph, träsnitt (i *Peringskiölds Monumenta* och B 555); Brate, foto 1917 (ATA).

Ristningen finnes i en lodrätt stupande bergvägg, 1,5 m. NÖ om den gamla landsvägen, vid den punkt, där den nya vägen träffar den gamla, 375 m. S om avtagsvägen till Hanunda, 200 m. N om den sydligaste gården i Borggårde.

Runristningen var tidigt känd. Johannes Bureus besökte platsen den 6 maj 1594, samma dag alltså som han granskade U 597; två dagar tidigare hade han undersökt Hargstenen (U 595). Bureus anger hällens läge sålunda: »Runabergh widh Bohlgården i Hökhofuudz S.» (Fa 6), »Widh Bolgården i Hökhufwudz s.» (Fa 10: 2), »Widh Hökhuffudh i ett Bärgh» (*Monumenta Sveo-Gothica*), »Bolgårdz Runahällen» (Fa 5, nr 223). Enligt Rhezelius (F 11) fanns ristningen »J ett Bergh som kallas Skrifwarberget, melan Bolgåln och Sandby». I *Ransakningarna* finnas följande uppgifter: »Emillan Sandby och Bärghåhle Byiar finnes itt Bärgh, weedh Nampn Skrijfwar bärget, up på hwilket är een Runsteen och fulla Bookstäfwer.» I en annan »Specification» i *Ransakningarna* meddelas: »Vthi samma Sochn emillan Bärghåhle och Sandeby ägor ligger ett bergh, kallas Skrifware berget, uthmedh wägen, och den sijdan som weter åth wägen är släät och iämbn derpå skrifne Runske bookstäfwer; Item wijdh ändan på Bärghåhle Kafflebroo ligger een stehn, och på endan som up weter är håäl igenom, säijes att Odhen skulle hafwa nupit håäl uthi samma stehn, och dher bundit sina hästar wijdh.» I *Monumenta* beskriver Peringskiöld, under rubriken »Borgåker», runhällen på följande sätt: »Bolgårdz Runahällen, elliest kallad Skrifware Bärget i Hökhufwudz Sochn, består af det gamla enfaldiga anseende och skapnat som hossfogade uthritning uthwisar, hafwandes innom sin bord eller Skiöldkant twenne emot hwarannan sig wendandes hundar, hwilka lijka sosom fatta uthi Thors hammarmärke eller den konungzlige Spiran, hwar med til känna gifwes¹, att desse Bröder af en tapper Slächt uthsprungne, fordom warit de rätta Thors hundar, eller kongl. Betiänte och stridbare krigzhiältar², som i härnad och krigztåg förrättat sin konungz ärender, Det ochså deras egna bemärkiande Nampn i fölliande Runeskrift införde synas tilkänna gifwa». B 555: »Skrifware-berget», L 270: »Skrifvareberget». — Celsius anger platsen sålunda i *Svenska runstenar* 1: »Hökhufwud Sochn och Bärghåla by, wid landswägen på slät sten-wägg, wettande till wägen, näst bredewid en och 2 steg allenast.» Tuneld anför i sin *Geographie* (1785) bland »namnkunniga Berg» också »Skrifvare-Berget, i Sandby Ottung», som utmärkes av att det »är fullristadt med Ormslingor och Runor». Radloff: »I et berg wid Borggård som kallas Bolgårdz runelöt och skrifvareberget äro et kors, 2 djur och runor inhugne» . . . I *Runa* (fol.) omtalar Dybeck, att ristningen är skadad och att den finnes »i en bergvägg mellan Sandby och . . . Borggård»; i *Sverikes runurkunder* skriver han: »Ristningen är i en klippa, som ligger vid vägen mellan Hökhufvuds kyrka och Hanunda. Stenen är järnhaltig samt i synnerhet ofvantill syrfrätt.» Brate meddelar i sina anteckningar (1917): »Ristningen finnes på det s. k. Skrifvarberget, en berghäll straxt söder om Borggårde invid landsvägens nordöstra sida, som på en sträcka av 35 steg stupar lodrätt och på vars högsta del, 2,5 m. hög, ristningen befinner sig.» Ristningsytan, som är genomkorsad av många sprickor, lagades med stenkitt år 1941 genom Riksantikvarieämbetets försorg.

¹ Ordet »betecknas» är skrivet ovanför »til känna gifwes».

² »krigz» är överstruket.

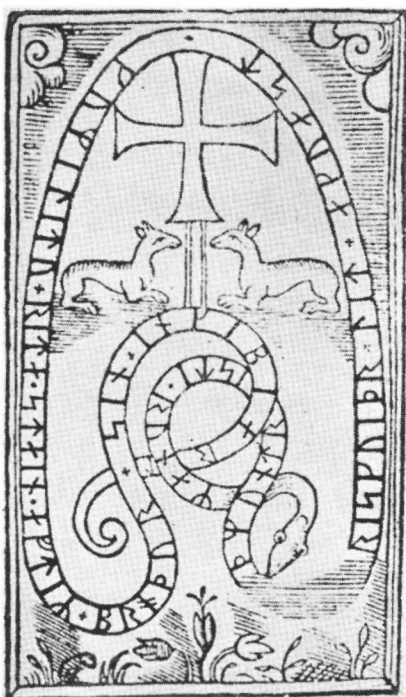

Fig. 345. U 598. Borggårde, Hökhuvuds sn.
Efter träsnitt av Bureus.

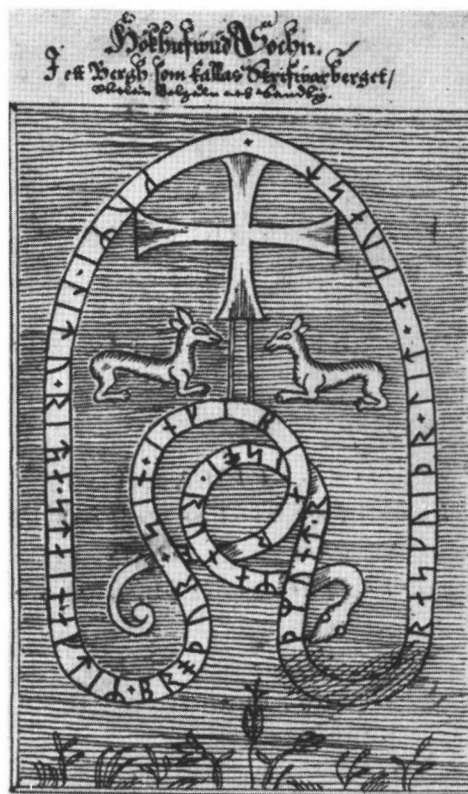

Fig. 346. U 598. Borggårde, Hökhuvuds sn.
Efter teckning av Rhezelius.

Röd granit med mörka inslag. Den lodräta bergväggens höjd över marken är 2,06 m. Ristningens höjd är 1,42 m., bredd (nedtill) 1,37 m. Ristningsytan är på flera ställen skadad genom sprickor, och ristningen har delvis gått förlorad genom flagring. Linjerna äro grunt och ganska osäkert, »knyckigt» huggna. (Jfr Brates anmärkning: »Ristningen är mycket grund och icke i allo möjlig att med säkerhet reda; särskilt äro vissa linier i de båda djurens teckning tvivelaktiga.») Huggningstekniken gör onekligen därigenom ett jämförelsevis ungt intryck.

Inskrift (med det inom [ ] supplerat efter Bureus):

raskuipr × lit · akua stain -- kum[i] litu × risa · stain · aftir · broður · sin × inkibiarn [o]þmunt ·
 5   10   15   20   25   30   35   40   45   50   55   60   65
 risti · runar
 70   75

Raskviðr let haggva stein . . . Gummi letu reisa stein æftir broður sinn Ingibiorn. Auðmundr(?) risti runar.

»Raskvid lät hugga stenen. (Han och) Gumme läto resa stenen efter sin broder Ingebjörn. Ödmund(?) ristade runorna.»

Till läsningen: Före 1 r är ristningen skadad genom flagring; några spår av runor, som skulle ha kunnat tillhöra första namnet, gå icke att upptäcka. Efter 15 a finnes intet säkert spår av sk. 17 t har bst endast t. v. om hst. 19 i och 20 n äro mycket svaga; ristningsytan är här påfallande ojämn. Efter 20 n finnas inga spår av sk. Mellan 20 n och 23 k har knappast funnits plats för mer än två runor. Av runorna 21 och 22 återstå endast mycket svaga spår.

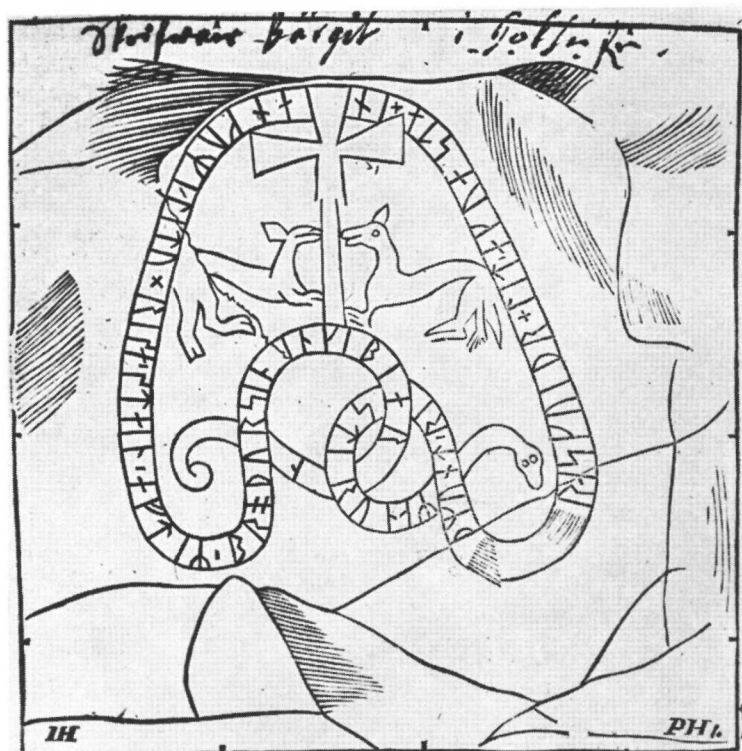

Fig. 347. U 598. Borggärde, Hökhuvuds sn. Efter B 555.

Av r. 26 återstår endast nedre delen av hst; den övre delen är fördärvad av en spricka. Då emellertid inga bst kunna spåras, har runan med all sannolikhet varit i. 27 l har förlorat nedre och 28 i övre delen av hst. 31 r, 34 a och 36 t ha hst i sprickor. 33 s har formen ꝛ. Efter 53 n är sk mycket svagt, sannolikt kryss. 54 i har förlorat nedre delen av hst genom flagring. Efter 57 i ökar i denna slinga (alltså till 62 n) avståndet mellan runorna kraftigt. Mellan 61 r och 62 n är det icke mindre än 31 cm. Det beror säkerligen på att ristaren har beräknat inskriften felaktigt. Sk saknas efter 62 n. Runföljden 64 þ—78 a står i högra slingan med läsriktningen mot ormhuvudet. Före 64 þ är ristningsytan bortfallen på ett stycke av 14 cm. Före detta bortfall kan möjligen ytterst svaga och obetydliga spår av två hst iakttagas. 64 þ har förlorat hst:s övre del genom samma flagring, som har tagit bort ristningen före denna runa. Inskriften slutar utan sk.

Bureus (F a 6): **raskuiþr + lit + akua st + kumi + litu risa + stain + aftir + broþur + sin + iinkibiarl** · ∞ **þmunt + risti + runar** + (l i iinkibiarl ändras senare med rött bläck till t; i *Monumenta Sveo-Gothica* rättas namnet genom att det första i-et tages bort, alltså **inkibiarl**; vidare är **risa** där ändrat till **rita**.) — Rhezelius (F1 1): **raskuiþr + lit + akua st + kumi · litu + rista · stain · aftir + broþur + sin + inkibiarn** ... **þmunt · risti · runar** (på teckningen återges runföljden 31—34 som R|þt; i texten skrives emellertid **rita**.) — Hadorph (B 555): **raskuiþr + lit · akua sta + in an kumi · litu × risa + stain + aftir + broþur sin inkibiarn** ... **þmunt + risti runar**. — Dybeck: **raskuiþr × lit × akua s ... i × litu × risa · stain · aftir · broþur × sin + inkibiarn** ... **munt + risti : runar**. — Brate: »Inskriften börjar nedtill t. h. utan skiljetecken med **raskuiþr**. Nedanför detta namn äro djupa fåror i berget men så mycket av ytan är bevarat framför namnet, att ingen runa tyckes hava kunnat finnas framför. Efter **lit** finnes ett snett streck som skiljetecken ... Efter **akua** kan intet skiljetecken urskiljas. Det följande ordet tyckes ha varit **stin**, med n þ; D II 272 har blott **s**, men även **t** är alldeles tydligt, **in** tämligen otydliga, men

säkert synes, att **i** icke har någon bistav och **þn** tyckes också säkert . . . Strax efter **stin** finnes en urgröpning, som tyckes hava kunnat innehålla **ḍþ** av samma form som i **raskuiþr**. Måhända har alltså här ordet **þina** stått, vars **a** står på andra sidan om korsets topp . . . De följande runorna kunna alla säkert läsas, om ock åtskilliga äro skadade, nämligen **li** i **litu**, vars stavar utgöras av fåror, vilket också staven till **a** i **risa** är; i uti början av **inkibiarn** är nästan förstört av fåror. Uppgiften om ristaren står på ormens hals i motsatt riktning mot huvudristningen. Ristarens namn är **-þmunt**, framför vilket en skada finnes, som förstört namnets första runa.»

Inskriften är oklart formulerad. Brate förmodar (i *Svenska runristare*), att meningen är, »att Raskvid påkostat inskriften på berget ensam men därjämte förenat sig med Gumme om att resa en annan sten, troligen utan ristning, över bådas broder Ingebjörn». En sådan förklaring förefaller icke naturligt. Uttrycken **lit · akua stain** och **litu × risa · stain** torde båda åsyfta runhällen. Visserligen är uttrycket *letu reisa stein* högst oegentligt, när det gäller en ristning i fast berg, och det är naturligtvis detta uttryckssätt, som i första hand har tvingat Brate att antaga, att inskriftens **stain** syftar på »en annan sten», men paralleller till uttryckssättet kunna uppletas. Exempel finnas nämligen på att uttrycket »resa sten» har kunnat användas i samma betydelse som »rista hällen», »göra märke» o. s. v. Så användes formeln t. ex. på Ekebyristningen i Fresta sn (U 266). Den ristningen är också huggen i en lodrät bergvägg. Om andra exempel på en dylik schablonmässig formulering se S. B. F. Jansson i *Fornvännen* 1943, s. 250 f. Svårigheterna med inskriftens formulering äro emellertid icke härmed övervunna. Man tvingas att räkna med, att ristaren har uteglömt några runor mellan **20 n** och **23 k**, där numera endast två runor kunna spåras och där det knappast har funnits plats för flera.

Raskviðr har uppenbarligen varit ett mycket sällsynt mansnamn. Det är eljest icke belagt i runinskrifter och påträffas endast en gång i medeltida källor. Också det medeltida belägget är från Uppland. I runföljden **23—26 kumi** möter oss med all sannolikhet mansnamnet *Gummi*. Resterna av ristning mellan **20 n** och **23 k** torde göra det omöjligt att antaga ett **tipkumi**. Namnet *Gummi* är emellertid mycket ovanligt i runinskriftsmaterialet. Utom i U 598 förekommer det endast på en sten vid Uppmyrby, Boglösa sn (L 682). (Brate tror sig kunna läsa namnet också på U 581 men det är icke möjligt.) Under medeltiden blir namnet vanligare och finnes i hela Norden. Namnet bör snarast fattas som kortnamn till *Guðmundr*; jfr Lundgren-Brate, *Personnamn*, s. 79, Lind, *Dopnamn*, sp. 402 och *Danmarks gamle Personnavne*, sp. 406. — Den döde broderns namn *Ingibiorn* är däremot jämförelsevis vanligt i Uppland, se U 181.

Ristarens namn är nu skadat i början, men Bureus läste det **opmunt**, och den läsningen torde vara riktig. En ristare med samma namn signerar, som redan Brate har påpekat, den närbelägna runstenen vid Gimo, Skäfthammar sn (L 274). Namnet skrives där **opmontr**. I *Svenska runristare* skriver Brate: »Det för dessa två ristningar gemensamma är den dubbla ring, varmed ormens hals och stjärt gripa i varandra. Ristaren brukar **o** som o-runan och fogar understundom bistaven till ornamentslinier som stav. I 2 [= U 598] skall **r** i **risti** även läsas som ändelse i ristarens namn. Dessa senare drag återfinnas i Asmunds ristningar. Då Ödmund fortsatt en del av Asmunds ristningsegendomligheter och verkat i en trakt ej långt ifrån Asmunds ristningsområde men genom bruket av **o** som o-runan visar sig vara yngre än Asmund, är det möjligt, att han är en lärjunge till denne eller kanske son, som Torgöt till Fot.»

Namnet *Auðmundr* (*Ødmundr*) är också sällsynt. I Uppland förekommer det utom i U 598 troligen endast i två inskrifter: L 215 Säby, Danmarks sn och L 274 Gimo, Skäfthammars sn. Se vidare om namnet i *Norges innskrifter med de yngre runer* I (1941), s. 68.

Enligt en i trakten spridd mening (jfr Östhammars Tidning ^{15/6} 1917) innehåller Skrivarebergets inskrift följande upplysning: »Hundra famnar härifrån ligger en kungason begravnen med alla sina ägodelar.»

599. Hanunda, Hökhuvuds sn.

Pl. 143.

Litteratur: B 556, L 269, D 2: 271. J. Bureus, F a 6 s. 148 n:r 249 (Bureus' egen uppteckning), s. 191 n:r 130 (Rhezelius), F a 5 n:r 224, F a 10:1 n:r 177, F a 1 s. 53, F a 20 s. 15; M. Aschaneus, F b 18 s. 325 f.; J. Rhezelius, F 1 1 n:r 12; O. Verelius, *Manuductio ad Runographiam* (1675), s. 59; *Ransakningarna* 1667—84; J. Peringskiöld, *Monumenta* 2, bl. 131; N. Celsius (resp. L. Sepelius), *Roslagia* (1721), s. 38; P. Dijkman, *Historiske Anmärkningar* (1723), s. 84 f.; O. Celsius, *Svenska runstenar* (F m 60) 1, s. 199; F. V. Radloff, *Beskrifning öfver norra delen af Stockholms län* 1 (1804), s. 142; R. Dybeck, *Runa* (fol.) h. 5 (1872), s. 77; UFT h. 9 (1880), s. 143; E. Brate, *Anteckningar* 1917 (ATA), *Svenska runristare* (1925), s. 49 f.; *Östhammars Tidning* ^{15/6} 1917.

Äldre avbildningar: Bureus, kopparstick (F f 6 n:r 90), även i Verelius a. a.; Aschaneus, teckning (F b 18); Rhezelius, teckning (F a 10:1), teckning (F 1 1); P. Helgonius och J. Hadorph, träsnitt (i Peringskiölds *Monumenta* och B 556); Dybeck (D 2: 271); Brate, foto 1917 (ATA).

Runstenen står på åsen i Hanunda, vid den gamla landsvägen, 30 m. V om den nya vägen, 80 m. VSV om den sydligaste gården i Hanunda. På åsen finnas gravkullar. Platsen är utmärkt på Geologiska kartbladet »Öregrund».

Bureus anger platsen (F a 6): »Hallunda Runesten i Hökhuf^d S.» Aschaneus: »Widh Halunda står dänna R. 4.» Rhezelius (F 1 1): »Å en åås widh Hanunda i Gärdet.» I *Ransakningarna* nämnes Hanundastenen i två olika »Specifikationer»: »Vthj Oland härade och Sandeby Ottung som ligger till Höökhuffwudh Sochn, är på Hanunda ägor uppå een högh Åås uprest een stoor breedh Runsteen, inskrifwit medh Runebookstäfwer, dher dhet stäär: Thor Åker Höök etc.¹: hwar af kyrkian har sitt namn och kallas Höökhåff, men nu af gemehne Man Höökhuffwudh, på Norrändan af Åsen synes een Muur af Gråasteen wara upsatt.» Från Hökhuvuds sn omtalas i den andra »Specifikationen» bl. a.: »Emillan Bårgåhle och Hanunda Byiar uppå een åhss är och een Rundsteen och bredewijdh een graaf, hwar uthj af gamla berätttes wara begrafwen een stoor krigsman, af hwars Namn och Höökhuffwudh kyrkia skall hafwa sitt namn bekommit.» Peringskiölds *Monumenta*: »Wid Hanunda på åsen synas många ättegrafwar och denne Runesten.» Radloff: »Vid Hanunda by är en ansenlig Runsten upsatt på åsen. Å den samma finnas ristade en fogel, en man til häst och följande runor ...» I uppsatsen »Roslagen»

Fig. 348. U 599. Hanunda, Hökhuvuds sn.
Efter kopparstick av Bureus.

¹ I *Runa* (fol.) h. 5 (1872) skriver Dybeck: »Mer än en gång hade jag harmats åt det afbrytande etc.-tecknet i relationen och föresatt mig att vid första besök i orten få det bort samt ersatt med hvad som bättre kunde vara. Och det lyckades nu, efter många fruktlösa försök, till en del. En gammal gumma, född 1790 i Sandby, hade i barn-domen ofta hört sin fader upprepa »'ela läsninga' på Hanundasten och mindes deraf följande:

Tore håker (h)ök,
(h)ufve (h)ögt,
harm i vär'e',
svär(?d) i lä're' ...

Mer än detta hade hon icke på lång tid kunnat erinra sig, men lofte på min enträgna begäran, att, derest hon fick tid på sig, söka draga sig äfven det öfriga till minnes.»

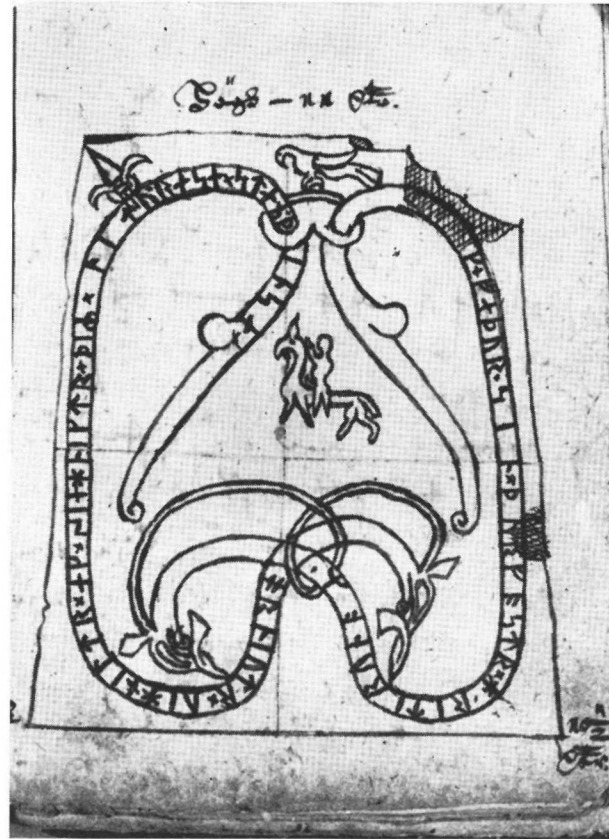

Fig. 349. U 599. Hanunda, Hökhuvuds sn. Efter teckning av Aschaneus.

(*Runa fol.*, s. 77) nämner Dybeck »den hos ortens allmoge beryktade Hanundastenen, som står på en lägre ås söder om Hanunda by». Vid sitt besök tog Dybeck »noggranna aftryck . . ., icke ringa afvikande från de bautilska ritningarna». I *Sveriges runurkunder*: »Runstenen står på Hanunda-åsen, sydligt om hyn.» Brate undersökte ristningen 1917 och anger i sina anteckningar stenens plats på följande sätt: »Runstenen står på åsen mellan gårdarna i Hanunda väster om landsvägen, mot vilken stenens baksida är vänd. Framsidan står vänd mot en sandgrop, 70 cm från dess kant. Förbud är utfärdat att taga sand närmare stenen. Öster om landsvägen i sydlig riktning från stenen finnas gravkullar på åsen, i vilka mycket ben hittats, när de delvis blivit bortgrävda till sandgropar.»

Grå granit. Höjd 1,85 m., bredd 1,50 m. Ristningen är djupt och tydligt huggen med undantag för den mitt på stenen placerade hästen och ryttaren, i vilka linjerna äro grunda.

Inskrift:

orniutr × ak × uihniutr × ak × siihniutr × þir liðu rasa stan þinsa aft - r . . . m × faþur sin × þurfostr ×

hriti runor

75 80

Arnniutr ok Vigniutr ok Signiutr þeir letu reisa stæin þenna æftir . . ., faður sinn. Þorfastristi runar.

»Arnnjut och Vignjut och Signjut de läto resa denna sten efter . . ., sin fader. Torfast ristade runorna.»

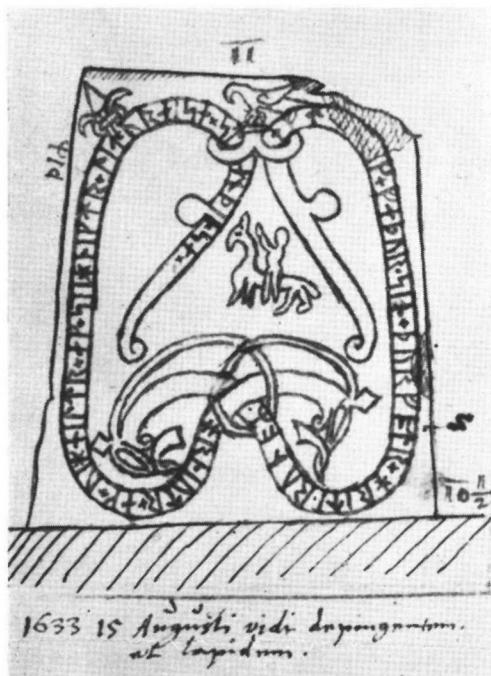

Fig. 350. U 599. Hanunda, Hökhuvuds sn.
Efter teckning av Rhezelius i F a 10: 1.

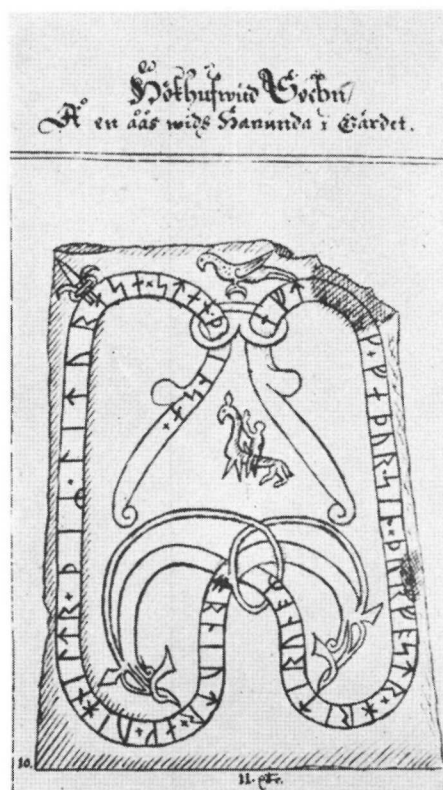

Fig. 351. U 599. Hanunda, Hökhuvuds sn.
Efter teckning av Rhezelius i F 11.

Till läsningen: Inskriften börjar och slutar utan sk, som i denna inskrift är ett kryss. Det kan knappast vara en tillfällighet, att sk här endast förekommer vid personnamnen. 1 **o** har, i likhet med inskriftens övriga **o**-runor (67, 79), bst endast på hst:s högra sida. 3 **n** har, i likhet med inskriftens övriga **n**-runor (13, 24, 43, 46, 62, 78), bst endast på hst:s högra sida. Däremot ha **a**-runorna (8, 18, 37, 39, 42, 48, 49), bst på båda sidor om hst; 56 **a** är skadad. T. h. (ovanför) 21 **i** finnes en avsats i ristningsytan efter en avflagring. Vid övre ramlinjen synes en kort streckformad fördjupning, som möjligen kan vara spår av huggning. Runan har dock med all sannolikhet varit ett **i**. Då också följande runa är **i**, har ristaren troligen gjort sig skyldig till det felet att rista en runa två gånger. 26 **u** är vänd upp och ned. 30 **i** är ej stunget. Efter 31 **r** finnes icke sk. R. 33 korsas på mitten av en flagring; inga spår av prick eller bst, varför den sannolikt har varit **i**. Sk saknas efter 35 **u**, 39 **a**, 43 **n** och 48 **a**. 49 **a** har förlorat hst nedanför bst. Mellan 51 **t** och 53 **r** finnes plats för en runa. 53 **r** har förlorat hst ovan bst genom ett bortfall på 40 cm. Från 53 **r** till närmast synliga runa, 54 **m**, är avståndet 24 cm. På detta fördärvade parti har det funnits plats för tre runor. 54 **m** är skadat upptill, men man kan tydligt se korta stycken av bst både t. h. och t. v. om hst. Runan har alltså varit **m**. 56 **a** har genom flagring förlorat högra delen av bst; i flagringens kant är hst:s övre del fortfarande skönjbar. Samma bortfall har fördärvat övre delen av de två följande runorna, 57 **p** och 58 **u**. Sk saknas efter 59 **r** och efter 75 **i**.

Bureus (F a 6): 15 **i**; 26 **i** (senare ändrat till **k**); 49 **e**; 53 **r** saknas; 54 **k**. — Rhezelius (F a 6): runorna 8—9 **ak** saknas; 15 **i**; 22 **i** saknas; 26 **i**; 29—31 **pir** saknas; sk efter 39 **a**; 49 **e**; 53 **r** saknas; före 54 **m**, som Rhezelius läser som **k**, har han i skadans kant tyckt sig se en hst; sk

efter 59 **r** och efter 80 **r**. På teckningen i F 1 1 finnas runföljderna 8—9 **ak** och 29—31 **pir**. — Aschaneus: runorna 8—9 **ak** saknas; 15 **l**; 22 **a**; 26 **k**; sk efter 31 **r**, 39 **a** och 48 **a**; runorna 49—53 saknas; 54 **k**; sk efter 59 **r** och 80 **r**. — Hadorph (B 556): 21 **n**; 23 **k**; 37 **i**; 54 **k**; runorna 57 **p** och 58 **u** tecknas som skadade. — Dybeck: 26 **k**; 33 **a**; 53 **r** saknas; 54 **k**. — Brate: »Inskriftens första namn, framför vilket intet skiljetecken finnes, är **nrniutr**; på 1 **n** † sitter bistaven alldeles mitt på staven, som är 6 cm, 3 cm från ändarne, och runan är säkerligen att fatta som omvänt **a**, icke som **o**; 1,5 cm nedifrån finnes en fåra, som väl tagits för nedre bistaven till † **o**, men säkerligen är en naturlig skada, då den i ingen mån liknar bistaven till † i bredd, längd och jämnhet.¹ Jfr de omvända runorna i **saihniutr**, vars **a** har en klar stav och en grundare bistav snett uppåt vänster 2,5 cm uppifrån på den 9 cm långa staven, från vilken 2,5 cm nedifrån en fåra utgår snett uppåt framför en hög avsats i stenen med form av bistav till stupat **u**, vilken nog icke är huggen. Stupat **u** är däremot namnets sjunde runa 26. Mellan orden i den återstående delen av raden finnas inga skiljetecken. Uti 49—51 **aft** har **a** aldrig haft någon nedre stav; [-**ir**] saknas, dock finnes av **a** måhända stavens fot. Av den avlidnes namn finnes blott den sista runan -**k**. I **fapur** är övre delen av **pu** borta, och framför **sin** finnes intet skiljetecken. I **purfostr** är † **o** alldeles klart ristat, likaså **h** i **hriti** och † **o** i **runor**, mellan vilka två sista ord skiljetecknen saknas.»

Dijkman kommenterar ristningen på följande sätt: »1. Påminnes det, at på Stenen fins en Fogel-figur, som en Hök, af de gamla kallader *Haukr*, och Soknens namn är än i dag *Hök-hufvud*, af *Haukr* och *hufud*, at den heter rätt *Haukahufud* Sokn, warandes det af Kongl. Cammar-Archivi handlingar bekant, at der i Soknen varit fordom uti Konung Gustav den I. tid en Kungsgård wid Namn *Hök-hufvud*, at den tycks rätt heta *Haukahof*. 2. *Arniutr*; i detta ord står stafwen *A* ritader med tw twärstrekk, det Antiqvarierne kalla *A Longum*, eller långt *A*, som långsamt skal uthsäjjas.»

Mansnamnet *Arniutr* är f. ö. okänt, men namnets båda led ingå som bekant i flera personnamn, t. ex. *Arnkell* och *Guðniutr*. Efterleden ingår ju i alla tre brödernas namn: *Arniutr*, *Vigniutr* och *Signiutr*. Inskriften ger sålunda ett utmärkt exempel på variation, se E. Wessén, *Nordiska namnstudier*, s. 11. *Vigniutr* är i likhet med *Arniutr* endast belagt i Hanundainskriften; ett *Viniutr* förekommer däremot ett par gånger i runinskrifter, se U 575. Den tredje broderns namn, *Signiutr*, har tydligen varit vanligare, se U 47. Om namnen på *-niutr*, som äro utpräglat svenska, se E. Wessén a. a., s. 108. Verelius lämnar följande förklaring av *Signiutr* och *Arniutr*: Det förra är »sammansatt af sig, thet är seger och niuta, eller nyttia, såsom thet ordet *Arniuter* är ihopa satt aff åhr, thet är åhrswext, och niuta, thet är then som hafwer god lycka medh sitt åkerbruk».

Vad fadern har hetat, kan nu icke sägas med någon säkerhet. I *Östhammars Tidning* 15/6 1917 uttalar Brate: »av den dödes namn finns nu blott slutrunan, men det är bevarat i äldre uppteckning. Inskriften är sålunda: *Arnjut* och *Vignjut* och *Signjut*, de läto resa denna sten efter Hök, sin fader ...» Brates påstående, att namnet bevarats i »äldre uppteckning» är icke riktigt. Däremot tolkar Peringskiöld (*Monumenta*), med ledning av sista runan namnet som *Yggr*. I *Svenska runristare* anför Brate utan anmärkning en läsning **×uk×**, och han tolkar namnet som »Hök». Mot läsningen måste redan den invändningen göras, att utrymmet på det skadade partiet är för stort, för att man skulle våga räkna med att där endast har stått ett sk och en **u**-runa. Brate har sannolikt lockats till sin tolkning genom sockennamnet *Hök-huvud* på ungefär samma sätt som Dijkman har sammanställt den på stenen förekommande fågeln, »höken»,

¹ Trots den bestämdhet, med vilken Brate här uttalar sig för läsningen »omvänt **a**», måste han senare ha ändrat åsikt. I *Svenska runristare* (1925) anför han den riktiga läsningen **o**, vilken f. ö. får stöd av en annan inskrift (L 29), som också har ristats av *Forfastr*.

med sockennamnet. Den avgörande invändningen mot Brates tolkning är emellertid, att namnet av resterna att döma har slutat på *m*. Som ovan påpekats, har det på det skadade partiet funnits plats för tre runor. Det är sålunda mycket möjligt, att namnet har varit *Holmr.*

En ristare med namnet *Porfastr* förekommer också, såsom redan Brate påpekat (*Svenska runristare*, s. 50), på L 29 Grynsta backe, Tibble sn. Trots det stora avståndet mellan de båda runstenarna, kan det icke råda något tvivel om att de ha utförts av samme man. Brate framhåller (a. a.), att de båda ristningarna »hava åtskilliga gemensamma drag, nämligen förekomsten av en fågel samt *hr* i början av ordet 'ristade'». I detta ord har Torfast i Hanundainskriften råkat hoppa över *s*. Till det påfallande bruket av *o*-runan (*orniutr*, *purfostr*, *runor*) finnas också paralleller på Grynstastenen. Brate anser, att »denna vacklan i bruket av *o*» gör det

sannolikt, att Torfast tillhör 1040-talet. I *Upplands runstenar* (s. 46) uttalar sig Otto v. Friesen, i avslutningen av kapitlet om Ingvarsstenarna, om ristaren Torfast: »Vi kunna alltså förlägga Ingvarsstenarna till 1040-talets första år. Den gamle mästaren Asmund är då ännu i full verksamhet, men nya konstnärer stå redo att träda fram. Mindre betydande är Torfast, som med Asmunds senare ornamentik som förebild ristat sex à sju stenar i mellersta och östra Uppland. Karakteristiskt för honom är bruket af *þ* äfven för onasaleradt *a*, ett bruk, som förekommer också eljest vid denna tid, t. ex. å Ingvarsstenarna. Torfasts plan för och utförande af ristningarna äro tämligen goda, dock afgjortt underlägsna Asmunds.»

Vissa överensstämmelser i ornamentiken, t. ex. hästen och ryttaren, finnas mellan U 599 och U 375.

600. Sund, Börstils sn.

Pl. 142.

Litteratur: B 552, L 272, D 2:273. J. Bureus, F a 6 s. 191 n:r 132 (Rhezelius), F a 5 n:r 74, F a 10:1 n:r 103, F a 1 s. 17; J. Rhezelius, *Monumenta Uplandica* (F e 6), s. 213 (tryckt i UFT h. 32, 1915—17, s. 72), F 11 n:r 16; J. Peringskiöld, *Monumenta* 2, bl. 136; O. Celsius, *Svenska runstenar* (F m 60) 1, s. 301, 2, s. 733; N. R. Brocman, *Resa til Helsingland* 1763 (F e 23), s. 39, *Svenska Magazinet* 1766, s. 724; F. V. Radloff, *Beskrifning öfver norra delen af Stockholms län* 1 (1804), s. 165; R. Dybeck, *Runa* (fol.) h. 5 (1872), s. 76—77; E. Brate, *Anteckningar* 1917 (ATA); *Östhammars Tidning* 15/6 1917; *Frösåkers hembygdsförenings årsskrift* 1929, s. 8 f., 1933, s. 16; *Handlingar i ATA*.

Äldre avbildningar: Bureus, kopparstick (i F f 6 n:r 31); Rhezelius, teckning (i *Monumenta Uplandica* och F 1 1); P. Helgonius och J. Hadorph, träsnitt (i Peringskiölds *Monumenta* och B 552); Carl Hermelin(?), teckning (F m 60:2); Dybeck (D 2:273); Brate, foto 1917 (ATA); S. B. F. Jansson, foto 1942 (ATA).

Runstenen står på gårdsplanen till Sund n:r 5, 6 m. N om landsvägen till Öregrund, 2,7 m. Ö om ett boningshus. Om stenens ursprungliga plats i ett gravfält ÖNÖ om gården se nedan.

65—45887. *Upplands runinskrifter*.

Fig. 352. U 599. Hanunda, Hökhuvuds sn.
Efter B 556.

Fig. 353. U 600. Sund, Börstils sn.
Efter kopparstick av Bureus.

Bureus kände till inskriften genom en uppteckning av Rhezelius, som i F a 6 anger stenens plats »Börstel Sochn. Wedh Sundh.» En närmare beskrivning av platsen lämnar Rhezelius i *Monumenta Uplandica* (F c 6): »Östan sund i Runtåg eller Runhaga löt lågh denne Sten versus occid. Rödh och blå sten står wedh tädh i hagen. Sept. 26. 1636.» I F a 10: 1, där teckningen tyvärr har klippts bort, uppges platsen vara »Widh Sund i Runtågzhagen», och samma uppgift återfinnes i F a 5 och F f 6 (»Sund i Runtogz Hagen»). Som överskrift till avbildningen i F l 1 står: »På Sundz ägor i Runtåg eller Runhaga Lööt.» Peringskiölds *Monumenta*: »På Sundz ägor i Runlötzhagen har man til att see en heel Runsteen med denna skriff . . .» På träsnittet ser man också gravhögar och en stensättning. B 552: »Sunds ägor»; L 272: »I Runlötshagen (jemte griftrör och stensättningar).» N. R. Brocman, som besökte Sund den 11 september 1763, kritiserar i sitt exemplar av *Bautil* (R 556 a) träsnittets framställning av stenens plats: »Denna prospect är orätt aftagen ty til höger har Stenen varit och til wenster ringen. Bakom äro Högarne(?). Här är och en ring såsom en båt formad . . .» I »Resa til Helsingland» skriver han på tal om Rogstastenen: »Detta kan vara et artigt Exempel, huru en ibland våre raraste Runstenar nekas, jag vet icke om af annat än Afundsjukan, igenom en liten flyttning en säker Vård. Tvärt om, finner man flere Runstenar, antingen af forakt eller

Egennyttia, vara af sina fordna Ställen uptagne, och med Skriften inåt vänd lagde i Murar samt Broar. Jbland andre Utvägar, fann jag en besynnerlig för Runstenen på Sunds Ägor, Baut. 552. den Bonden Jan Nilson där i Byn uptagit och lagt til Spishäll uti sin Stufva. Ännu voro väl icke Runorna utbrända . . . Men jag tilsade fader Jan Nilson, så framt han icke snart flyttade Stenen på sit Ställe, at han därföre af Cronobetjänningen kunde blifva tiltald, och utom Böterna ändå förbindas at taga honom utur Spiseln samt bättre vårda'n, om han icke ville skjutsa honom tillbaka.» Denna berättelse omarbetades och trycktes i *Svenska Magazinet* (augusti och oktober 1766). Där läses om Sundstenen: »Huru vårdslöst våre Runstenar äljäst ofta handteras tvärt emot Kgl. Förbud och Förordningar, har jag icke håller bort förtiga, och i synnerhet med hvad förlust sådant sker, bevist af en Runsten, som för detta ståt på Sunds ägor . . . men nu fanns uti en Bondestufva til spishäll inmurad». Radloff: Nära Sund »har på den så kallade Runlötshagen varit en Runsten. Då Brocman reste här nyttjades den til spishäll; men är nu inlagd i en källarmur med runorna inåt.» Dybeck lämnar i *Runa* (fol.) följande upplysningar: »I Börstils socken granskades, uppmättes och afritades ättehögar och grafkullar, skeppsättningar, treuddar och stenkretsar vid Sund (Runslöten), ost nord ost från byn . . . Sockens ende runsten (Lilj. 272), ursprungligen rest i Sunds Runslöt, låg på Brocmans tid (1766) såsom spishäll i en gård i byn och var 1804 med inåt vänd ristning inlagd i en källarmur (Radloff), derutur han omkring 1827 uttogs af kyrkvärden Olof Olsson, som lade honom i täppan till gården nr 4 i byn, der han nu är. Kyrkvärden tycker att stenen bör åter resas, och han har rätt.» *Sverikes runurkunder*: »Stenen ligger i täppan till en af gårdarna.» I sina anteckningar 1917 skriver Brate: »Runstenen låg vid mitt besök med runsidan upp på Olov Erikssons (sonson till Olov Olsson) gård, Sund nr 5, men har förr legat i Runlötshagen, som förr hört till denna gård,

Fig. 354. U 600. Sund, Börstils sn.
Efter teckning av Rhezelius i Monumenta Uplandica.

Fig. 355. U 600. Sund, Börstils sn.
Efter teckning av Rhezelius i F 1 1.

men nu genom lantmäteri kommit till nr 2. Runlötshagen ligger 500—600 m. österut från gården utefter norra sidan av landsvägen till Öregrund vid ett skolhus och är nu till största delen uppodlad, men den del, som ännu icke är åker, utgöres av ett gravfält med talrika gravkullar, för det mesta runda, somliga äro rösen, och åtminstone en är kantad av en rektangelformig stensättning. Enligt B. 552 är det nära en grav med rektangelformig stensättning, som stenen stått, själv omgiven av ett stenröse. Vid kortändan av den bevarade rektangelformiga stensättningen finnes ock på lämpligt avstånd ett mindre stenröse, som väl kunnat vara det, vari runstenen varit uppställd. För att kunna avbilda ristningen lät jag välta stenen på kant och på samma gång lägga sten under och bakom.» I *Östhammars Tidning* 1917 meddelar Brate: »... runstenen i Sund har flyttats från sin ursprungliga plats på en av gravhögarne i Runlötshagen och låg redan 1766 som spishäll i en gård i byn, 1804 i en källarmur, varifrån den togs ut c. 1827, och ligger nu på Erik Olssons gård, n:r 5.» I *Frösåkers hembygdsförenings årsskrift* 1929 påpekas: »Stenens resande är för ristningens bestånd mycket viktig, och bör därför Hembygdsföreningen låta sig angeläget vara att föranstalta därom.» I skrivelse till Riksantikvarien 1 dec. 1931 föreslås åter, att stenen skall resas: »I Sunds by ... finnes, som bekant, en runsten, vilken sedan omkring 100 år förvaras å gården n:r 5 i Sund, där den av nuvarande ägaren till nämnda hemman användes som bänk utanför brygghusbyggnaden. Runstenen ifråga ... ligger upplagd på ett par mindre stenar och med runinskriften vänd uppåt. Detta gör att bildsidan mer och mer vittrar av regn och snö, och torde väl bliva alldeles utplånad, om icke något göres för att skydda densamma.» Genom Riksantikvarieämbetets försorg flyttades stenen och restes på ovan angiven plats år 1933.

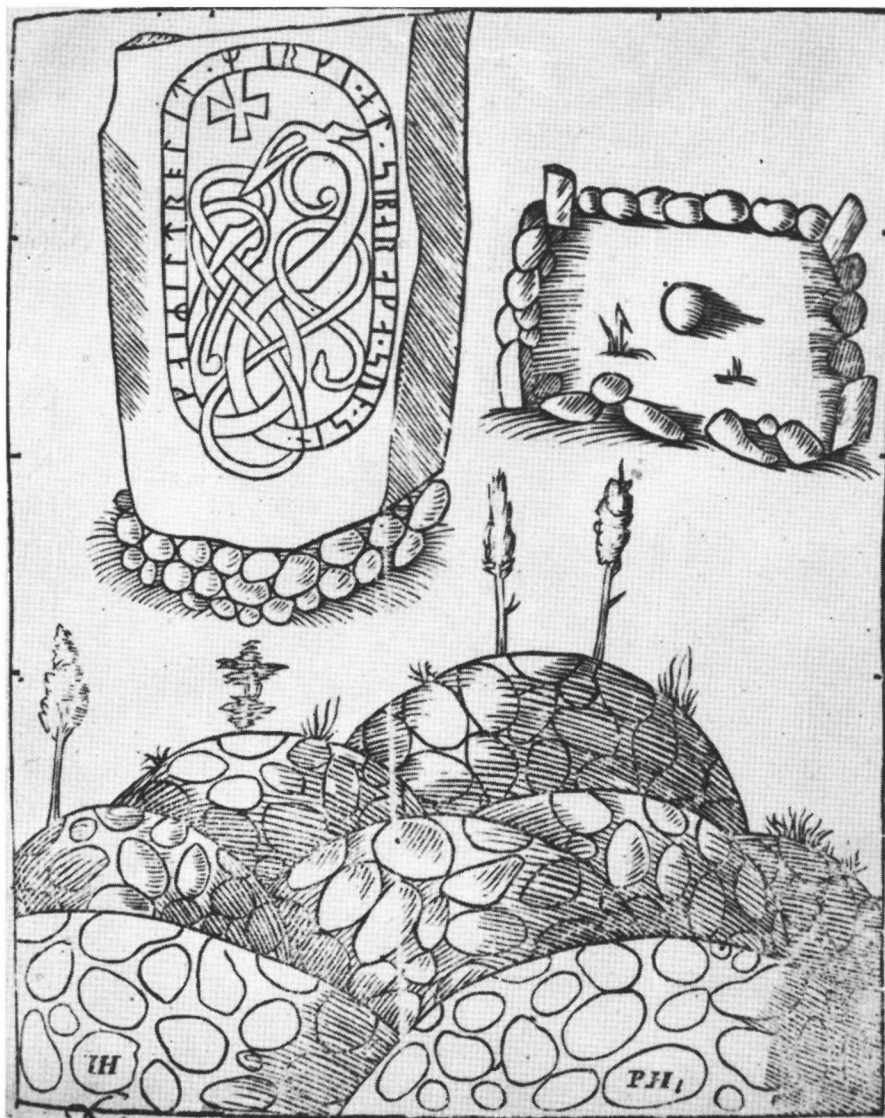

Fig. 356. U 600. Sund, Börstils sn. Efter B 552.

Svartgrå, finkornig granit med röda inslag. Höjd 1,28 m., bredd 0,74 m. Ristningen är i stort sett djupt och tydligt huggen.

Inskrift:

gairilr · lit · mirki · at · sbaraka · sun · sin

5 10 15 20 25 30

Gæirhildr let mærki at Spraka, sun sinn.

»Gerhild lät (göra) minnesmärket åt Sprake, sin son.»

Till läsningen: Inskriften börjar och slutar utan sk. I 1 g är pricknen något svag. 2 a har bst endast t. v. om hst. Av 8 r återstår övre delen samt svaga spår av bst nedtill. Efter 8 r, 11 t, 16 i tydliga sk. 10 i och 13 i äro ej stungna. I 17 a är bst dubbelsidig. Sk efter 18 t är något otydligt. 21 a och 23 a ha i likhet med 2 a bst endast t. v. om hst. Efter 21 a finnes

en fördjupning, som icke gör intryck av att vara huggen. I 22 **r** är bst:s nedersta led visserligen skadad, men runan är säkert **r**. I 24 **k** finnes en grund fördjupning med ojämna kanter, vilken ej är huggen. Runan 25 har följande utseende: $\mathcal{V}$, vilket med all sannolikhet beror på att ristaren först har råkat upppepa föregående runa (**k**) och därefter rättat sig genom att hugga en **a**-bst. Också 28 **n** har en egendomlig form ($\dagger$) som torde böra förklaras av att ristaren först, genom en vanlig förväxling, har huggit en **a**-runa, som han sedan rättar till **n**. Efter 28 **n** är sk svagt. 31 **n** har bst endast t. h. om hst. Mellan 30 **i** och 31 **n** finnas svaga spår av en huggen linje. Ristaren har genom ett förbiseende börjat hugga en fortsättning på den upifrån kommande smala slingan, som här skall gå under runslingan. Ristaren har emellertid sett sitt misstag och avbrutit huggningen, innan linjen hade nått samma djup som slingorna i övrigt.

Rhezelius (F a 6): 13 **a**; runan 22 har formen $\dagger$. På samma sätt återges runan på teckningen i *Monumenta Uplandica* och i F 1 1. — Bureus, kopparsticket i F f 6: 1 **k**; 7 **t** saknas; 13 **a**; runorna 22 och 31 äro utelämnade; inga sk äro utsatta. — Hadorph (B 552): Mellan 8 **r** och 9 **l** insättes på skiljetecknets plats en **o**-runa och mellan 19 **s** och 20 **b** en **i**-runa; 22 **r**; sk efter 31 **n**. — Carl Hermelin (läsningen hos Celsius, *Svenska runstenar* 1, s. 301): 22 **i**; sk efter 22 **i**; sk ha formerna kryss och kors. På teckningen i *Svenska runstenar* 2 återfinnes samma läsning. — Brocman läser vid sitt besök den 11 sept. 1763 runföljden 19—25 som **sabaka**. Brocman skriver i »Resa til Helsingland»: »Ännu voro väl icke Runorna utbrända, emedan jag därpå tydligen läste $\mathcal{V}\beta\beta\mathcal{V}\mathcal{V}$ Spabaka ... i stället för $\mathcal{V}\beta\beta\mathcal{R}\mathcal{V}\mathcal{V}$ Sibaraka, som Hadorph låtit passera för et mansnamn.» I *Svenska Magazine*t 1766 skriver Brocman, att han, trots att stenen var inmurad som spishäll, »likväl i stället för det orätt afritade ordet Sibaraka ännu fann det rätta Spabaka ...» — Dybeck (*Runa* fol.): »Inskriften är, så af Lars Bure och Hadorph, som af Celsius, Radloff och Liljegren, hvar på sitt vis, orätt läst, hvarföre hon här meddelas till sin sannskyldiga lydelse: $\mathcal{V}\beta\beta\mathcal{V}\mathcal{V}\mathcal{R}\cdot\mathcal{N}\mathcal{I}\mathcal{R}\cdot\mathcal{Y}(\mathcal{I})\mathcal{R}\mathcal{V}\mathcal{V}\cdot\mathcal{I}\mathcal{I}\cdot\mathcal{V}\beta\beta\mathcal{V}\mathcal{V}\cdot\mathcal{V}\mathcal{N}\mathcal{I}\cdot\mathcal{V}\mathcal{I}\mathcal{I}\cdot$ » — Brate: »Inskriften börjar nedtill t. v. utan skiljetecken med 1—8 **kainiltr**, vari 8 **r** är mycket skadat, det finnes blott ett stycke av staven upptill, övre strecket och ett stycke av mellanstrecket. Efter 19—21 **sba** finnes punkt. På 25, det slutande **a** i 22—25 **baka**, har ristaren felaktigt huggit bistav till $\mathcal{V}$ **k**, sannolikt under inflytande av den näst föregående runföljden 23—24 **ak**.» Brate ser sk efter 21 **a** och efter 31 **n**.

I inskriften är verbet *gærra* utelämnat. Dybeck kommenterar detta i *Runa* (fol.): »Man skulle kanske kunna tänka sig **MIRKA** (STAIN) för (**KIARA**) **MIRKI**; men sista runan i **M(I)RKI** ... är ingen annan än |.»

Kvinnonamnet *Gæirhildr* förefaller icke att vara belagt i någon runinskrift, men det är känt ur medeltida källor från såväl öst- som västnordiskt område.

Runföljden 19—25 **sbaraka**, som utgör den döde sonens namn, har diskuterats. I »Resa til Helsingland 1763» skriver Brocman, att han »tydligen läste ... **Sbabaka**, hvilket efter Ordets egentliga Betydelse skulle heta **Bake** den vise, **Baco Sapiens**», och i *Svenska Magazine*t 1766 förklarar han namnet som »sammansatt af *Spa* vis och *Baka* eller *Banke*, et på andre Runstenar förekommande namn». På samma sätt har tydligen Dybeck och Brate uppfattat namnet. Den senare lämnar i *Östhammars Tidning* 1917 följande översättning: »Gerhild lät (göra) minnesmärket efter Spå-Banke, sin son.» I *Frösåkers Hembygdsförenings årsskrift* 1929 lämnar Otto v. Friesen följande kommentar till namnet: »Den döde, till vars minne stenen i Sund en gång restes, var även han en på sin tid märklig man, därom vittnar hans namn Spå-Banke. Första leden i detta namn Spå- anger nämligen att han hade gåvan att kunna förutsäga tillkommande ting och händelser. Ordet är ett gammalt adjektiv, som också kan sättas efter det egentliga namnet. Detta har skett i förordet till Upplandslagen vid omnämmandet av Wiger-Spa — Upplands förste kände lagfarne man, 'heden i hedentid'.»

Denna Brocmans, Dybecks, Brates och v. Friesens tolkning torde bygga på en oriktig läsning. Det kan knappast råda något tvivel om att runan 22 är ett något skadat **r**; jfr Rhezelius' och Hadorphs läsningar. Skrivningen **sbaraka** (ack.) skall med all sannolikhet återge ett mansnamn *Sprak(k)i*. Samma namn finnes på en annan uppländsk runsten — L 299 Rasbo-Kils kyrka — skrivet **sbraki**. På Sundstenen skulle vi då ha ett inskott av en **a**-runa mellan **b** och **r**, vilket icke är orimligt; om inskott av »överflödiga» **a**-runor se U 524 och S. B. F. Jansson: *Runinskrifter i Norrtäljetrakten*, s. 65 f.

Den till såväl innehåll som yttre mått relativt obetydliga Sundstenen är ganska skickligt huggen, men man torde icke med någon säkerhet kunna hänföra den till en bestämd runristare. I *Frösåkers hembygdsförenings årskrift* (1929, s. 9) gör emellertid v. Friesen en sådan bestämning. Han säger om stenen: »Den är huggen omkring mitten av 1000-talet av en av Upplands skickligaste ornamentiker vid namn Wigmund. Han har endast huggit ett fåtal stenar, men dessa vittna om en konstnärlig smak och säkerhet i teknik, som icke av någon runmästare äro överträffade. Till egen åminnelse reste han en sten i Örby i Rasbo socken, som torde varit hans hemort. Å denna sten, som numera är flyttad till Uppsala, nämner han sig styrmannen (= skeppshövdingen). Såväl denna sten som stenen vid Sund bär ett likarmat kristet kors, vilket antyder att ristaren — som man kan vänta av en dätida storman, som sett sig om i världen — var kristen.» Att räkna Sundstenen som ett verk av Wigmund, förefaller, som ovan framhållits, mycket djärvt, och attributionen är av allt att döma oriktig.

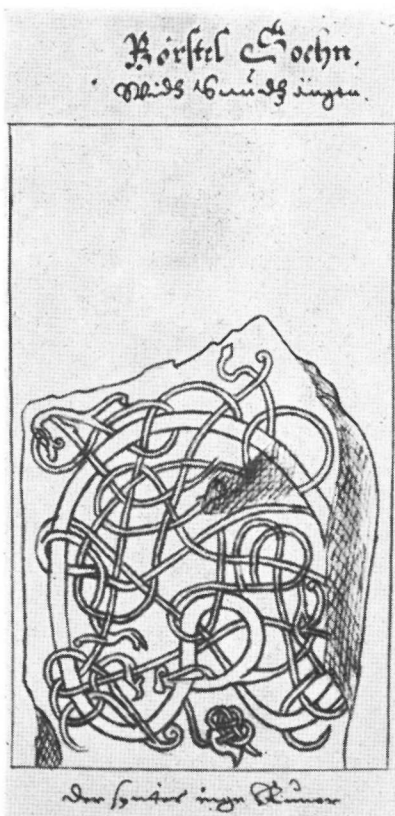

Fig. 357. U 601. Sund, Börstils sn.
Efter teckning av Rhezelius i Fa 10: 1.

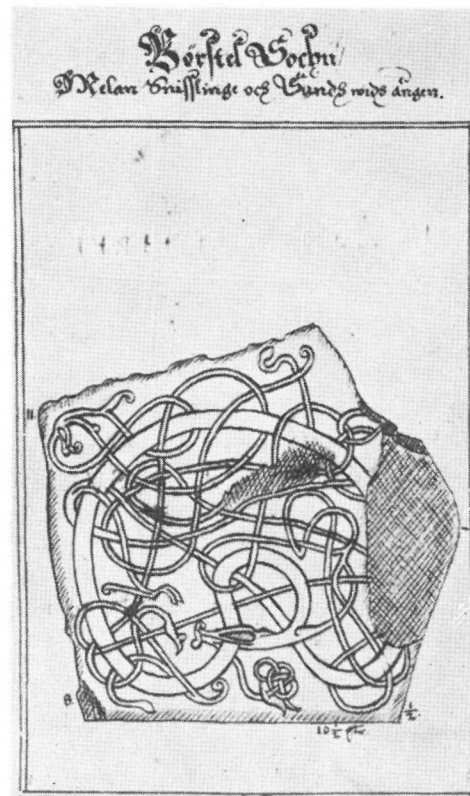

Fig. 358. U 601. Sund, Börstils sn.
Efter teckning av Rhezelius i F1 1.

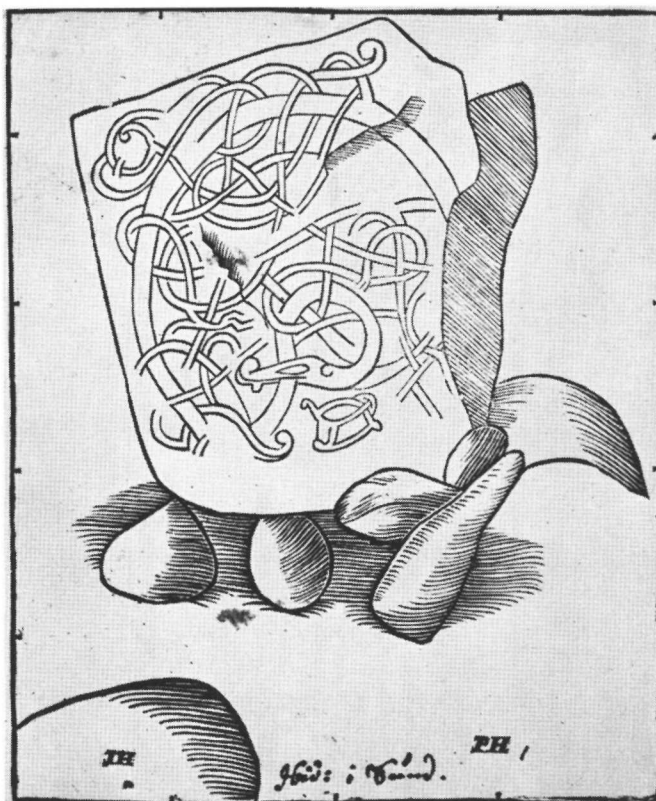

Fig. 359. U 601. Sund, Börstils sn. Efter B 553.

601. Sund, Börstils sn.

Litteratur: B 553, L 271. J. Bureus, F a 6 s. 191 n:r 132 b (Rhezelius), F a 5 n:r 73 b; J. Rhezelius, F a 10:1 n:r 178, F 1 1 n:r 15; J. Peringskiöld, Monumenta 2, bl. 136; Östhammars Tidning ¹⁵/₆ 1917; Frösåkers hembygdsförenings årskrift 1929, s. 9.

Avbildningar: Rhezelius, teckning (i F a 10:1 och i F 1 1); P. Helgonius och J. Hadorph, träsnitt (i Peringskiölds Monumenta och B 553).

Stenen, som numera är försvunnen, stod enligt Rhezelius »Wed Snesslinge Eng» (F a 6). Enligt F a 10:1 stod den »Widh Sundz ängen», och i F 1 1 uppges platsen vara »Melan Snisslinge och Sundh widh ängen.» Under »Sund» antecknar Peringskiöld i *Monumenta*: »På samma ägor ibland många ättehögar finnes Än en stoor steen med många slingor uthuggen doch uthan nogon skriff» (B 553: »Sunds ägor»; L 271: »På Sunds ägor»). Den senaste uppgiften om stenen utgöres av en anteckning i N. R. Brocmans exemplar av *Bautil* (R 556 a), av vilken det framgår, att han har sett stenen på sin kända Hälsingeresa år 1763.

Stenen, som prydes av en konstfull ornamentik i runstensstil, saknar inskrift. Liljegren, som ju endast känner stenen genom äldre avbildningar, anmärker, att inskriften är »utnött», en slutsats som med all sannolikhet är oriktig. Redan Rhezelius påpekar nämligen, att stenen icke bär runor: »Är inga bokstäfve opå, wtan bara figuren.» I *Frösåkers hembygdsförenings årskrift* 1929 framhålles, att stenens »rika ornamentik» väl torde »motivera ett försök att återfinna densamma.» Stenen har vid flera tillfällen sökts förgäves.

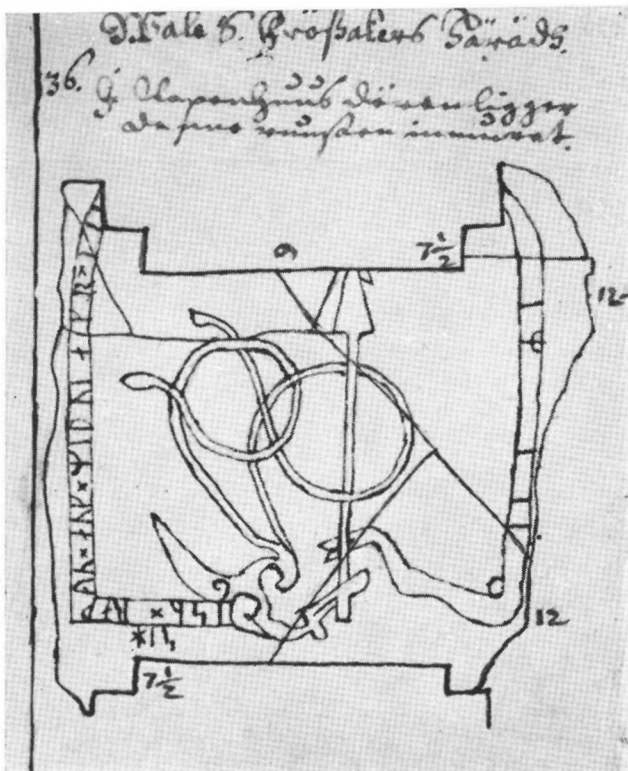

Fig. 360. U 602. Valö kyrka. Efter teckning av Rhezelius i Monumenta Uplandica.

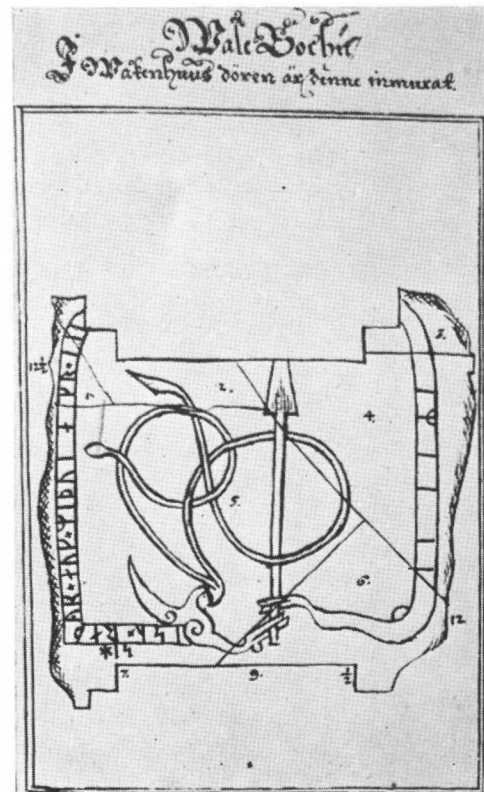

Fig. 361. U 602. Valö kyrka. Efter teckning av Rhezelius i F 11.

602. Valö kyrka.

Pl. 141.

Litteratur: B 554, L 266, D 2:274. J. Bureus, F a 6 s. 45 n:r 30 (Bureus' egen uppteckning), s. 192 n:r 134 (Rhezelius), F a 5 n:r 435, F a 13 s. 382; J. Rhezelius, Monumenta Uplandica (F c 6), s. 215 (tryckt i UFT h. 32, 1915—17, s. 72), F 11 n:r 17; J. Peringskiöld, Monumenta 2, bl. 127; F. V. Radloff, Beskrifning öfver norra delen af Stockholms län 1 (1804), s. 133; Kyrkoinventarium 1829 (ATA); E. Brate, Anteckningar 1917 (ATA); Östhammars Tidning ¹⁵/₆ 1917 (ATA); S. B. F. Jansson, Runinskriftsinventering i Stockholms län 1936 (ATA); Handlingar i ATA 1943.

Äldre avbildningar: Rhezelius, teckning (i Monumenta Uplandica och i F 11); P. Helgonius och J. Hadorph, träsnitt (i Peringskiölds Monumenta och B 554); Dybeck, a. a.

Runstenen, som under århundraden har legat som tröskelsten i kyrkans vapenhusdörr, står sedan år 1943 rest mot vapenhusets västra vägg.

Bureus, som undersökte inskriften den 30 april 1594, sålunda på samma resa som han granskade U 595 och 598, anger i F a 6 platsen »J Wahli Kyrkedörr», och samma uppgift återfinnes i F a 5. I *Monumenta Uplandica* anger Rhezelius platsen på följande sätt: »Wale S. Frösakers Häradh. 1636. J Wapenhus dören ligger denne runsten inmuret.» Peringskiölds *Monumenta*: »J Wapnhusdören ligger en förnötter Runsteen, och till en stoor dehl under murarne, så att allenast detta fölliande är till läsandes . . .» (B 554: »i Vapnhusdörren»; L 266: »Vapenhusdörren»). Radloff nämner, att det finnes »vid Kyrkan en Runsten hvars påskrift til större delen är förlorad», och i Kyrkoinventarium 1829 meddelar prosten P. Wallinder: »Till tröskel i Vapenhus dören ligger en runsten med förnötta oläsliga

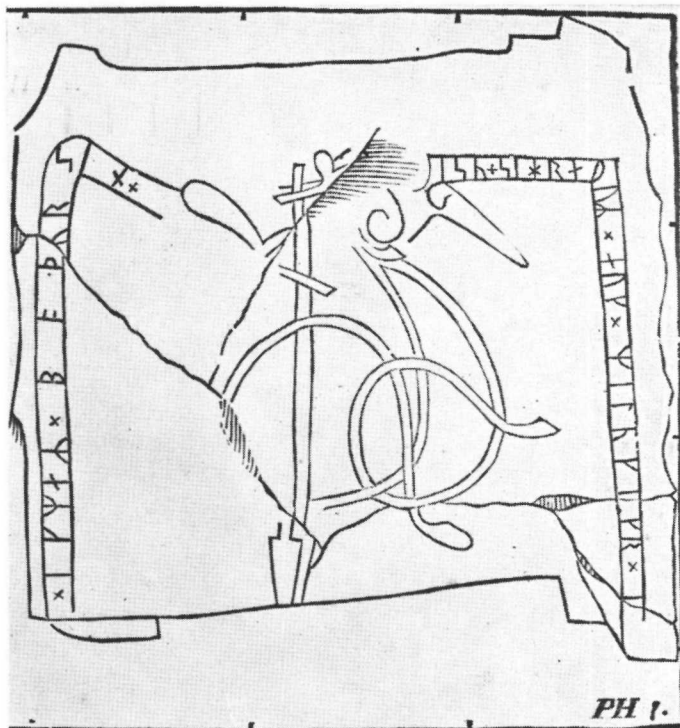

Fig. 362. U 602. Valö kyrka. Efter B 554.

Fig. 363. U 603. Valö kyrka. Efter B 554.

runor.» Dybeck: »Denne runsten ligger såsom tröskel i kyrkans vapenhusdörr.» Brate (1917): »Runstenen ligger som tröskelsten i kyrkans vapenhusdörr på södra sidan. Ämnet är gråsten. Stenen är i fyra stycken. Längden inifrån kyrkan utåt kyrkogården är 1,65 m., dörröppningens bredd 1,30 m.; det yttersta stycket, på vilket ristningen befinner sig, är dock på västra sidan avslaget 20 cm. Den östra slingans bredd är 6 cm., den södra 7 cm. Ristningen är så gott som alldeles utplånad och kan icke med framgång avbildas. Å västra sidan finnes blott slingor, längs östra och södra kanterna löpa vinkelrätt mot varandra två slingor med runor.» Vid runinskriftsinventeringen 1936 var stenen brusten i minst 7 stycken. Stenens övre del var dold och oåtkomlig för undersökning. Genom Riksantikvarieämbetets försorg togs stenen ut, lagades och restes mot vapenhusets västra vägg sommaren 1943. Sannolikt har stenen lagts in i vapenhusets dörr, då detta uppfördes, troligen vid 1500-talets början.

Grå granit. Höjd 1,66 m., bredd 1,80 m. Ristningsytan är starkt sliten och ristningen till stora delar utplånad. Även på det övre stycket, som legat dolt av muren, äro runorna otydliga, grunt och osäkert huggna.

Inskrift:

... isu × si - rapu - × ... k × - ... r × - - rakimþ ... ima × sim - - × þia - × -

5   10   15   20   25   30   35

Till läsningen: Före 1 i, som står i nedre ramlinjen, finnas inga säkra spår av ristning. 3 u har formen h . Runan 6 har endast nedre hälften av en hst bevarad. 7 r skadat. 9 þ är mycket otydligt; 10 u är osäkert. Runan 11 är skadad men kan möjligen ha varit r (h). Därefter är ristningen praktiskt taget bortnött på en sträcka av 90 cm., d. v. s. till 14 r, som är säkert. På detta långa parti mellan runan 11 och 14 kan man endast spåra två runor (12 k

och 13) samt två sk. Av ramlinjen återstå svaga spår. Av runorna 15 och 16 finnas endast spår av hst. Mellan 18 **a** och 19 **k** kan en runa ha funnits. 21 **m** och 22 **p** är skadade och mycket osäkra. Mellan 22 **p** och 23 **i** finnas möjligen spår av tre runor. I runan 29 är hst säker. T. h. finnas spår av bst, möjligen till ett **r**. Runan 30 har tvärs över hst spår av huggning; runan kan möjligen ha varit ett **a**. 31 **p** är jämförelsevis säkert. Av runorna 34 och 35 återstå endast övre delarna av hst. Därefter är ristningen bortnött så när som på några otydliga rester av ramlinjerna.

Bureus (F a 6): ... **isu · sihraþ · uu · aim · maruiakr** ... Rhezelius (F a 6): **isi × sihrakyu + auk + mipuiakr × - - - - - r - - -**. Hadorph och Helgonius (B 554): **isu + sihrapur × auk × milukikr × i ... × ikmar × boþur sin +**. Dybeck: ... **isu × si .. aþur × · uk × m · lu .. ir × a × i · r × ... ur sin**. Brate: Runan 3 är »troligen **r** **l**, möjligen **r** **l**, men knappast **u** ... Därefter är ett snett kors fullt tydligt.» Av runan 6 »finnes blott en skugga». Runan 7 »torde ha varit **r** ... , staven och nedre bistaven äro synliga.» 8 »har varit **þ** **a**; staven är nästan utplånad men bistaven tydlig.» Av 9—10 »finnas blott oläsbara antydningar». Runorna, som nu stå i stenens vänstra kant, »äro så gott som alldeles utplånade ... och av högra slingans runor, som äro tecknade i B 554 och D. II, 274, finnes intet; icke [e]ns runslingan kan med säkerhet igenkännas. De parallella linier, som synas, tyckas icke ha kunnat utgöra densamma, då slingan är så smal i detta fall.»

Ristningen har tydligen redan vid Bureus' besök 1594 varit mycket svåräst, vilket icke enbart torde ha berott på att inskriften har nöts. Den torde från början ha varit mycket grunt huggen. Det skulle vara högst oförsiktigt att med utgångspunkt från den osäkra läsning, som kan åstadkommas, föreslå en tolkning av inskriften. Det är f. ö. långt ifrån säkert, att den någonsin har haft en språklig innebörd. På sådana ristningar finner man flera exempel i trakter, som ligga i det uppländska runstensområdets utkant.

Valö-stenen torde ha tillkommit sent och har sannolikt utförts av en person, som icke har behärskat konsten att rista runor. Det enda man kan säga med någon säkerhet är att ristningen måste ha utförts före 1500-talets början. Då torde nämligen vapenhuset ha uppförts, och stenen har sannolikt lagts in som tröskelsten vid detta tillfälle.

603. Valö kyrka.

Litteratur: B 554, L 267. J. Peringskiöld, *Monumenta* 2, bl. 127.

Avbildning: P. Helgonius och J. Hadorph, träsnitt (i Peringskiölds *Monumenta* och B 554).

I Peringskiölds *Monumenta* lämnas följande uppgift om ännu en runsten i Valö kyrka: »J Sakerstie väggen finnes också en mycket förnötter Runesten med några få rijtningar, uthan nogon särdeles behållen skriff» (B 554: »J Sakerstie väggen»; L 267: »Sakerstieväggen»).

Denna sten, vars inskrift tydligen har gått förlorad, är f. n. oåtkomlig för undersökning.

Inskrift (enligt B 554):

- ik

Till läsningen: Av runan 1 finnes endast övre hälften.